

LAISVE

209

*Nuoširdžiai dėkojame
bičiulei MARIJAI MIKONIENEI savo ir jos
a.a. vyro JUOZO MIKONIO atminimo vardu
paskyrusiai "Į laisvę" žurnalui - šio numerio
išleidimui 2000 dolerių. Ši auka parems žurnalo
spausdinimo išlaidas Čikagoje ir prisidės taip pat
prie jo platinimo Lietuvoje.*

Leidėjai ir administracija

Į LAISVĘ leidžia Lietuviškų Studijų
Centras (Center for Lithuanian Studies,
Inc.) Čikagoje.

Redaktorius: Juozas Baužys

Redakcijos talkininkai: dr. Kazys Am-
brozaitis, Paulius Jurkus ir Vidmantas
Valiušaitis.

Redakcijos adresas: J. Baužys, 9240
Cliffside Ln., Orland Park, IL 60462-
7790, USA.

Administratorius: Jonas Prakapas.

Administracijos adresas: J. Prakapas, 14
Thelma Dr., Bakersfield, CA 93305,
USA

Prenumerata JAV ir Kanadoje — 10
JAV dolerių; Australijoje, Pietų Ameri-
koje ir Europoje — 15 JAV dolerių.

Garbės prenumerata — 20 JAV dole-
rių. Lietuvoje — tik 5 JAV dol.

Spausdina „Draugo“ spaustuvė Čika-
goje

Į LAISVĘ (TOWARD FREEDOM)—a journal dealing with issues pertaining to the
cultural and social development of Lithuania and Lithuanians throughout the world. Į
LAISVĘ is published by the Center for Lithuanian Studies, Inc., Chicago, IL.

Redakcijos skiltis	2
Kazys Ambrozaitis - Krislas iš ašarojančios akies	
Juozas Baužys - Ką pasiimsime su savimi į naująjį tūkstantmetį?	
V.R. - Žurnalo mecenatai	4
Vidmantas Valiušaitis - Surudijęs peiliukas, vėliava ir istorinė sąmonė.....	5
P. Algis Raulinaitis - Laikinosios Vyriausybės vieta mūsų istorijoje	8
Skaitytųjų žodis	10
Vytautas A. Dambra - Idealizmas ir oportunizmas Lietuvoje ir išeivijoje.	12
Algirdas Saudargas - Lietuvos užsienio politika tarp kasdienos ir banalybės.	22
Vytautas Volertas - Valdą ir valdomieji.	28
Algirdas J. Stepaitis - Lietuva ir užsienio Lietuvija Nepriklausomybės kelyje. ..	33
Aloyzas Vilkys - Ar labai sunku mylėti Tėvynę?	38
Vytautas J. Šliūpas - Nacių vykdytas Lietuvos gyventojų genocidas	42
Ichokas Meras - Apie didvyriškumą	47
Henrikas Kudreikis - Iliuzijos ir realybė	48
Janina Jazdauskienė - Vienas iš tūkstančių	50
V. Šegždienė - Atiduok Tėvynei, ką privalai!	54
Jonas Antanaitis - 1941 m. sukilėliai siekia teisių pripažinimo	62
Zenonas Prūsas - Kodėl prezidentas Bush nepadėjo Lietuvai?.....	63
Juozas Kojelis - Literatūros popietė su Ale Rūta	67
P. Algis Raulinaitis - Politinių studijų savaitgalis Los Angeles	68
Janina Semaškaitė - Ateities kartoms	74
Žmonės ir įvykiai	76
Atsiųsta paminėti	79

Viršelyje: 1990 metų kovo 11-toji Kaune. Nuotr. Leono Ambrozaičio.

Autoriaus pavarde ar slapyvardžiu parašyti straipsniai nebūtinai atstovauja leidėjų ar redakcijos nuomonei ir yra atviri diskusijoms • Nepakeičiant autoriaus minties, straipsniai gali būti taisomi ir tvarkomi redakcijos nuožiūra • redakcijai siunčiami laiška ir atsiliepimai pasirašomi tikrosiomis pavardėmis.

KRISLAS IŠ AŠAROJANČIOS AKIES

Aukos, sudėtos kopose už laisvę ir nepriklausomybę, tautai yra vienodai brangios ir valstybėje jos turi būti vienodai vertinamos. Kas pamiršta istoriją, tam dažnai tenka vėl pakartoti istorines klaidas. Labai pamažu, bet tuo atveju Lietuva žengia pirmyn, priima vis daugiau įstatymų, surištų su praeitimi ir okupacijomis. Nors antroji sovietų okupacija ir stengėsi visais būdais išrauti iš žmonių laisvės kovų atminimą, tačiau tas atminimas vyresnėje kartoje yra išlikęs. Tik gal dar nebuvo laiko pažvelgti į tuos, kurie uoliai talkininkavo okupantams naikinant aktyvius ir pasyvius laisvės kovotojus. Nuo šių metų pradžios įsigaliojo įstatymas, liečiantis asmenis, dirbusius okupacijų metu saugumo struktūrų organizacijose (KGB ir kt.). Tokiems asmenims dabar bus draudžiama dirbti atsakingose valstybinėse tarnybose. Gal šis įstatymas ir ne visus pasieks, tačiau šiais devintaisiais nepriklausomybės metais tauta lengviau gali atsikovėpti.

Nepriklausomybės minėjimai šiomet praėjo pakilesne nuotaika, nes sausio 12 dieną Seime buvo priimtas ir kitas tautos susitaikymą skatinantis įstatymas – Nr.VIII-1021, liečiantis Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio tarybos 1949 m. vasario 16 d. deklaraciją. Gaila, kad Seimui taip ilgai užtruko įstatymiškai įvertinti šią taip svarbią LLKS tarybos deklaraciją, kurioje paminėtos visos organizacijos, kovojusios dėl Lietuvos laisvės tėvynėje ir užsienyje. Tarpe kitų, joje minima: "kad 1941m. birželio 22-23 d. ginkluotas Lietuvos sukilimas ir Laikiniosios Vyriausybės 1941m. birželio 23 d. atsišaukimas išreiškė tautos valią atkurti nepriklausomą valstybę, kad Vokietijos okupacinė valdžia neleido veikti Laikinajai Lietuvos Vyriausybei, todėl susiformavo Lietuvos pasipriešinimo šiai okupacijai organizacijos..." ('Tremtinys' Nr. 6, 1999.02.12). Tai tvirtas Seimo žingsnis Lietuvos istorijos ištaisymui ir kovai prieš falsifikavimą. Ateinančiais metais jau ir antrasis šiame šimtetyje nepriklausomybės paskelbimas, kurį šiomet dar kai kurie valdžios atstovai ir organizacijos nutylėjo, bus drąsiau minimas.

Šiuo įstatymu Seimas išėmė iš verkiančių motinų akies krislį, nes dabar visų jų sūnų gyvybės auka, atiduota už Lietuvos laisvę vienu ar kitu metu, bus jau vienodai vertinama. 1941 m. paskelbtoji nepriklausomybė su plačios koalicijos Laikinąja Vyriausybe, nors ir būdama okupacinėse nacių replėse, išsilaikė net šešias savaites, kol vokiečiai jėga privertė sustabdyti jos veiklą. Apie nepriklausomybės paskelbimą tada pasaulis išgirdo, tik dėl įsiliepsnojusio karo neturėjo galimybės viešai reaguoti. To, nors ir trumpo, laimėjimo mums ilgai pavydėjo ukrainiečiai, armėnai ir kitos pavergtos tautos. Seimas dar tik turėtų būti labiau informuotas, kiek daug Laikinoji Vyriausybė spėjo atlikti per tas šešias savaites: atstatė konstituciją, pagrindinai pertvarkė švietimo sistemą, teismus, dalinai kooperatyvus, savivaldybes, vėliau tauta atsisakė steigti SS legioną, ir kt. Gal tik dalinai suspėjo paveikti teisėsaugą, nes vidaus policijai pertvarkyti reikėjo daugiau laiko, o kai kurios savivaliaujančios pronacinės grupės (pvz., Klimaičio) buvo vokiečių globojamos. O pats Laikiniosios Vyriausybės atliktas nepriklausomybės paskelbimas tokiu sunkiu momentu, kai didžiausios pasaulio jėgos išėjo į kovą, davė vilčių ir pasiryžimo laisvės

kovotojams tęsti kovą iki galutinio laimėjimo, kuriuo šiandieną džiaugiamės. Lieka tad sutarti, kad visos trys nepriklausomybės paskelbimo dienos būtų šventiškai minimos, duodant ypatingą reikšmę ir 1949 metų vasario 16 d. deklaracijai.

Kazys Ambrozaitis

KA PASIIMSIME SU SAVIMI Į NAUJĄJĮ TŪKSTANTMETĮ?

Artėjame prie slenksčio į naująjį XXI-mą amžių. Žiniasklaida jau pradeda skaičiuoti dienas, valandas ir minutes iki šio šimtmečio ir tūkstantmečio pabaigos. Po dviejų tūkstančių metų, kai buvo pradėtas vartoti krikščioniškosios eros kalendorius, žmonija žengs šį žingsnį, kuris dabar, šiame kompiuterinės technologijos amžiuje, atrodo nepaprastai bauginantis iš anksto nenumatytomis problemomis (kaip pvz., Y2K).

Mums tačiau ne tokios problemos svarbu. Mums svarbu, ką mes - kaip žmonės ir kaip lietuviai - įžengdami į naujojo šimtmečio ateitį, su savimi pasiimsime iš dabarties, kurioje gyvename. Nejaugi tempsime su savim pilnus lagaminus žiaurių negerovių, pastebimų ir aiškiai matomų mūsų valstybiniame ir visuomeniniame gyvenime. Jų tiek daug... Ar nereikėtų geriau naujame šimtetyje pradėti gyventi iš naujo, atsinešus su savimi iš dabarties tik tokias vertybes, nuo kurių priklausys gražesnis mūsų pačių ir mūsų tautos likimas?

Gal pirmiausia pasiimkime su savim bent šio šimtmečio mūsų tautos istorijos atmintį. Istorijos, lydėjusios mus nuo Vasario 16-tosios, nuo 1941 birželio sukilimo, per partizanų kovas, per visas lietuvių tautos kančias ir pralietą kraują okupacijų metais iki Kovo 11-tąją atstatytos nepriklausomos valstybės. Tokia istorija yra pagrindas, ant kurio statoma tautos ir valstybės ateitis.

O ta ateitis priklausys ir nuo to, ar pasiimsime su savimi krikščioniškąsias vertybes, moralę, idealizmą, optimistišką ryžtą ir darbą. Nesineškime savanaudiško oportunizmo, pinigų ir garbės kulto, tuščios savimeilės ir pesimizmo. Pasiimkime ir šiltą, vyresnėje kartoje dažniau pastebimą, inteligentiškumą vietoje dabar įsigalinčio šalto intelektualizmo.

Pasiimkime pozityvų tautiškumą ir rezistencinę dvasią prieš visus naujuosius -izmus ir kosmopolitinius gundymus. Su šia tautiškumo ir rezistencine dvasia atsineškime ir tikrąjį laisvės supratimą - laisvės su atsakomybe ir įsipareigojimu savo tautai, valstybei ir artimui. Nes laisvė tikrai sau - nesuvaldoma ir pilna reikalavimų - nėra tikroji laisvė. Ir dar, kiekvienas bendras darbas - ar tai būtų valstybės valdymas, ar visuomeninė bei organizacinė veikla - privalo būti dirbamas vieningai. Tad pasiimkime į naująjį amžių daugiau vienybės dvasios, kurios pastebimai trūksta tiek Lietuvoje, tiek ir išeivijoje.

Kai su šių vertybių kroviniu peržengsime slenkstį į naująjį tūkstantmetį, gal tada pajusime, kad šis žingsnis nebuvo toks bauginantis, kad ir toliau sugebėsime, Dievui padedant, gyventi ir dirbti tautos ir valstybės labui.

Juozas Baužys

ŽURNALO MECENATAI

Juozas Mikonis (1918 - 1998)

Marija Mikonienė, prisimindama savo mylimo vyro a.a. Juozo mirties metines, š.m. vasario 18 d. Dievo Motinos parapijos bažnyčioje Clevelande užprašė šv. Mišias, kurias aukojo parapijos klebonas kun. Gediminas Kijauskas, S.J., dalyvaujant daug bičiulių, giminių ir artimųjų. Marijai tai buvo gilaus liūdesio ir kartu nebegrįžtamų laimingų dienų prisiminimas. Tokia pat jos nuotaika dalinosi ir gausus Mikonių šeimos draugų būrys.

Marija, pagerbdama savo gyvenimo brangaus palydovo atminimą, paskyrė rezistencinės minties ir kultūros žurnalui "Į laisvę" du tūkstančius dolerių.

Juozas Mikonis, gimęs 1918 metais Smilgių valsčiuje, Panevėžio apskrityje, baigęs Panevėžio gimnaziją 1941 metais, okupacijų metu įsijungė į pogrindžio rezistencinį judėjimą. Ši Lietuvos laisvės ir jos gerovės idėja Juozą atlydėjo ir į JAV. Clevelande Juozas buvo aktyvus Lietuvių Fronto bičiulių sambūrio ir Centro valdybos pirmininkas ir narys. Jo vadovaujama valdyba surengė kelias LFB studijų ir poilsio savaites Dainavoje. Sėkmingai versdamasis savo "East Shore Realty" nekilnojamojo turto prekyba, Juozas atrasdavo dar laiko ir kitai lietuviškai veiklai - nuoširdžiai dirbo LB apylinkės ir apygardos valdybose, Alto skyriuje, Balfe, buvo "Ateities" klubo narys.

Juozo ir Marijos dosnią širdį jautė Dainavos stovykla, Lietuvių Fondas, Į Laisvę Fondas, LRK Religinė šalpa, lietuvių spauda bei įvairūs kultūriniai ir politiniai renginiai. Jo plačioji giminė Lietuvoje taip pat susilaukė gražios Juozo ir Marijos paramos.

Ši geraširdiška Juozo ir Marijos daugelį metų puoselėjama tradicija dabar, jau Juozui besidžiaugiant Dangaus palaima, vėl buvo pakartota nuoširdžia dovana, paskirta jų minties žurnalui.

V.R.

SURUDIJĘS PEILIUKAS, VĒLIAVA IR ISTORINĖ SĄMONĖ

Vidmantas Valiušaitis

Vasario 16-osios – valstybės atkūrimo šventės - proga

Neseniai vienas bendradarbis, istorijos ir senienų mėgėjas, parodė retą praeities relikviją, sukėlusią minčių ir davusią pagrindo šioms pastaboms.

Tai buvo nedidelis lenktinis peiliukas, surūdijusia ir pusiau nulaužta geležte, bet gražiai išsilaikiusiom kriaunelėm. Peiliuko rankenėlė buvo pagaminta iš skaidrios, permatomos medžiagos, tikriausiai, organinio stiklo, pro kurį matėsi gerai išsilaikęs spalvotas piešinys ant metalinio paviršiaus. Piešinys vaizdavo Vilniaus katedrą, kuriai iš abiejų šonų vijosi trispalvės vėliavos – geltona, žalia, raudona – kaspinas. Apačioje – data: 1947 m. Vasario 16 d.

Bevartant rankose ir apžiūrinėjant šį labai savotišką nežinomo autoriaus kūrinių, minėtasis kolega ištarė: „Čia būsimasis eksponatas, padovanosiu jį tremtinių muziejui. Pagamintas šiaurėje, toli nuo Lietuvos“. Pamaniau sau: ar yra kas bendra tarp to surūdijusio peiliuko ir Vasario 16-osios, tarp to nežinomo tremtinio, po sunkių katorgos darbų, pusbadžiaujant, greičiausiai, kur nors prietemoje, rūpestinga grafika braižiusio metalą, atkakliai grandžiusio, zulinusio ir kniedijusio kardos bei stiklo gabalėlius, ir, tarkime, šiandieninio, ypač jaunesnės kartos žmogaus, nardančio internete, žiūrinčio satelitinę televiziją, geriančio Coca-cola ir besimaitinančio McDonald's hamburgeriais?

„Žmonėmis tampame – tradicijos turiniu“

Vis dėlto yra plotmė, integruojanti šiuos skirtingus laiko ir istorijos ženklus. Tai žmogaus istorinė sąmonė. Kai tautos praeities buvojimą dabartyje asmuo pergyvena sąmoningai, tuomet kalbame apie žmogaus istorinę sąmonę. Yra žmonių, gimusių turtingą istoriją turinčiose tautose, bet stokojančių istorinės sąmonės. Tačiau yra ir priešingų pavyzdžių: mažų ir nereikšmingų tautų asmenybių, su stipriai išreikšta istorine sąmone.

Istorinė žmogaus sąmonė nėra istorinių žinių suma. Istorijos žinojimas ar tyrinėjimas nėra siejamas su paties asmens likimu. Galima gerai išmanyti senovės Graikijos ar Romos imperijos istoriją, bet

nejmanoma susitapatinti su jų praeitimi ir pergyventi tai kaip savastį. Svetimo krašto praeitis niekada negali tapti mano paties istoriniu būviu: jo laimėjimai ir pasiekimai – nei šildo, nei džiugina, jo kaltės – nei saisto, nei slegia. Kadangi tai niekaip nėra susiję su mano paties gyvenimu ir likimu. Tikroji žmogaus būvio versmė – jo tėvų krašto praeitis. Savo tautos praeities pergyvenimas kaip mano praeities – ir yra istorinė žmogaus sąmonė, pripildanti kasdienybę prasmės, suteikianti jai svorio ir vertės. Istorinė sąmonė įgalina žmogų jaustis ne atskiruoliu, o nariu, ne užbaiga, o tęsinium, ne lašu, o srove laiko ir istorijos tėkmėje. Filosofas K. Jaspers yra pasakęs, kad „mes tampame žmonėmis ne biologiniu paveldėjimu, o visados tik tradicijos turiniu“. Tradicija kaip tik ir yra kultūrinių žmogaus laimėjimų pastovumo apraiška, kultūros formomis įsikūnijusi tautos patirtis.

Mirties kultūra – be istorinės sąmonės

Nutraukęs ryšius su savosios tautos istorija ir tradicija žmogus tampa savotišku klajokliu, dvasiniu nomadu. Pasak rusų filosofo P. Čaadajevio, žmogus be istorinės sąmonės, yra tarsi pavainikis. Stokodamas istorinės sąmonės – įspūdžių, kuriuos yra palikę tautos žmonių sielose praėję šimtmečiai ir subrandinę jos lyriką, epą, legendas, padavimus, įvairiausias idėjas bei planus – toks žmogus buvoja taip, tarsi būtų gimęs be teisėto tėvo, o kartu ir be jam paveldėjimu priklausančio palikimo. Jis nežino kur apsistoti, jam niekas nėra sava, jo laikas slenka į nebūtį ir ištirpsta be pėdsakų, kadangi istorinės sąmonės jis nėra atkeliamas į dabartį ir joje išgelbstimas. Tai sąlygoja ir tokių žmonių asmenybės išsivystymą bei elgesį visuomenėje.

Daugeliui yra tekę patirti, ar bent jau matyti TV ekranuose, kaip nevienodai žmonės elgiasi savo šalies vėliavos – to koncentruoto laiko ir istorijos prasmių simbolio – akivaizdoje. Tai ypač išraiškingai matyti sporto varžybų arenoje. Kylant valstybių vėliavoms ir skambant himnams, kai kurie sportininkai nenuleidžia žvilgsnio nuo savo šalies vėliavos, gieda himną drauge, neretai savo dešiniąją pridėję prie širdies. Kiti – muistosi, žiaumoja kramtomą gumą, bėgioja abejingomis, stiklinėmis akimis prieš TV kamerą. Tai žmonių istorinės sąmonės išraiškos arba jos stokojimo ženklai, skiriantys susipratusius, sąmoningai atstovaujančius ir ginančius savo žemės garbę jos vaikus nuo samdinių – legionierių, kuriuos gal tik užmokestis saisto su atstovaujama vėliava.

Legionieriaus sąvoką čia vartoju nebūtinai svetimšalio, šaknų toje kultūroje neturinčio žmogaus apibūdinimui. Savotišku „legionieriumi“ tampa ir nuo savosios praeities atitrūkęs žmogus, kuriam dabartis neišvengiamai virsta našta, su kuria jis ima kovoti, mėgina nusikratyti, ją neįgdamas įvairiausias būdais. „Tamsioji mėnulio pusė“, „Kauno dienoje“ ar „Penktasis puslapis“ „Lietuvos ryte“ kasdien ir kasdien atidengia lietuviškųjų dvasinių nomadų klajones mūsų žemėje.

Anarchizmas, besireiškęs kaip pasaulėžiūra, elgesio ir net išvaizdos išraiška, traukiamasis į getą įvairių sektų, būrelių, bendrijų ar net gaujų pavidalu, vyresniosios kartos nepakanta, iškrypėliškas vaikų išnaudojimas, pagaliau reketas, terorizmas, sadistiški smurto proveržiai, – tai istorinės sąmonės žlugimo, mirties kultūros apraiškos...

Subręsti savo žemei ir bendruomenei

Jautresnės sąmonės žmonės gyvai jaučia šios mirties kultūros alsavimą ir Lietuvoje. Jie nusiskundžia dalies mūsų visuomenės istorinės sąmonės irimu, viena jos apraiškų pastebėdami kartais pasireiškiantį atsainumą, deramos pagarbos stoką tautos ir valstybės simboliams. Tautinių ir valstybinių švenčių metu gali pastebėti, kad ne visų namų gyventojams užtenka sąmoningumo iškelti valstybės vėliavas, nepaisant to, kad tai daryti visus įpareigoja įstatymas. Artėjant paskutinei šiame amžiuje Vasario 16-osios šventei, įvairūs žmonės kreipėsi net į miesto įstaigas, dalydamiesi tuo rūpesčiu ir ragindami tarnautojus „imtis priemonių užtikrinti“, kad mūsų trispalvė besąlygiškai būtų keliama, o ši kilni, mūsų pilietiškumą ugdanti ir istorinę sąmonę brandinanti valstybės šventė nebūtų menkinama nesusipratusių žmonių netvarkingumu, aplaidumu, dėmesio ir deramos pagarbos jai stoka.

Būtų lengva gyventi ir tvarkytis, jeigu išleidus įstatymą galima būtų subrandinti istorinę žmogaus sąmonę. Tačiau taip nėra. Net pritaikius teisėtas griežtesnes priemones (baudas) už šio įstatymo nesilaikymą, vargu ar pažadintume didesnę savo piliečių sąmoningumą. Savo valstybei, savo tautai, savo bendruomenei, pagaliau savo šeimai, istorinei sąmonei reikia subręsti. Subręsti, tyliomis ir kantriomis asmeninėmis pastangomis, įveikiant sunkumus, tenkančius išbandymus, kartais net patiriant kančias ir praradimus. Tik iš šios versmės gali kilti istorinės sąmonės nuskaidrėjimas, savęs suvokimo istorinėje perspektyvoje ir bendrumo su savo tauta pojūtis.

Kaip tai paliudijo anas nežinomas tremtinys, iškėlęs trispalvę vėliavą net Sibiro ledynų sąlygomis ir pasiuntęs savo ženklą į ateitį, mums...

LAIKINOSIOS VYRIAUSYBĖS VIETA MŪSŲ ISTORIJOJE

P. ALGIS RAULINAITIS

Sausio pradžioje Seimas priėmė įstatymą, kuriuo pripažino Lietuvos laisvės kovų sąjūdžio tarybos 1949 m. vasario mėn. 16-tos dienos deklaraciją valstybiniu teisės aktu. Kažkodėl prezidentas Valdas Adamkus šio įstatymo nepasirašė ir grąžino Seimui jo nevetavęs. Pagal galiojančius įstatymus tada jį pasirašė Seimo pirmininkas prof. Vytautas Landsbergis.

Toje deklaracijoje rašoma: „LLKS taryba, glaudžioje vienybėje su kovojančia tauta, kviečia visus geros valios lietuvius, gyvenančius Tėvynėje ir už jos ribų, pamiršti įsitikinimų skirtumus ir įsijungti į aktyvų tautos išsilaisvinimo darbą“. Taip pat toje deklaracijoje, išreiškiančioje okupuotos, bet nenugalėtos Lietuvos ir lietuvių tautos valią, įtvirtinami pagrindiniai konstituciniai demokratijos principai: „Valstybinė Lietuvos santvarka – demokratinė respublika. Suvereninė Lietuvos valdžia priklauso tautai“.

Pareiškimas (deklaracija), pabrėždamas Lietuvos valstybingumo ir konstitucinės santvarkos tęstinumą, įteisino partizaninės kovos vieningos vadovybės sudarymą ir apibrėžė ginkluoto pasipriešinimo teisėtumą. Galime drąsiai sakyti, kad tai iškiliausias Lietuvos partizaninės kovos teisinis dokumentas. Taigi, dabartinis jo įtvirtinimas įstatymu turi ne tik moralinę, bet ir teisinę reikšmę, bei jos, kaip teisės akto, įtraukimas į Lietuvos teisės sistemą, nenuginčijamai liudija valstybingumo tęstinumą ir nenutrūkstamas pastangas įgyvendinti Lietuvos nepriklausomybę.

Vertindami šiuo metu Lietuvoje daromus žingsnius tvarkyti sovietinės okupacijos palikimą, pvz. KGB darbuotojų veiklos apribojimą, komunistų partijos nusikalstamumo pripažinimą ir Lietuvos laisvės kovų sąjūdžio pareiškimo įteisinimą, negalime nepastebėti ir nepagalvoti apie prezidentūros nusistatymą šiais atvejais. Tai jau šeštasis teisės aktas, kurio nors nevetavęs, bet ir nepasirašęs Seimui grąžino prezidentas Valdas Adamkus. Lietuvos konstitucija numato, kad, prezidentui nepasirašius Seimo įstatymo tą dokumentą pasirašo Seimo pirmininkas. Kaip sakė Vytautas Landsbergis, motyvų, kodėl šis dokumentas nepasirašytas, prezidentūra nepateikė. Taip ir lieka mįslė, kodėl prezidentas nepasirašė įstatymo, – sakė Seimo pirmininkas.

KGB darbuotojų veiklos įvertinimo įstatymas, uždraudžiantis jiems dirbti kai kuriose pareigose, prezidento irgi buvo atmetas ir grąžintas

Seimui persvarstyti tik su vienu pasiūlymu – atidėti jo įsigaliojimą iki šių metų sausio pirmos dienos. Seimas šį įstatymą iš naujo priėmė ir, nusileisdamas prezidentui, atidėjo jo įsigaliojimo datą. Į kitas prezidentūros pastabas, kurios nebuvo oficialiai pateiktos, Seimas neatsižvelgė. Dabar, įstatymui įsigaliojus, vėl trukdomas jo veikimas, prezidentūrai, jei taip galima išsireikšti, kaišiojant pagalius į ratus, keliant jo konstitucinio veiksmingumo klausimą ir atsisakant jį vykdyti – nesudarant jame numatytos komisijos.

Gerai, kad nors Laisvės kovų sąjūdžio pareiškimas pripažintas ir įteisintas, tačiau kodėl to nepadaroma su 1941 metų sukilimo pareiškimais. Prabėgomis pažvelkime į 1941 metų įvykius. Jau 1940-41 metais Lietuvių aktyvistų frontas stropiai ruošėsi sukilimui prieš sovietinį okupantą, tikintis, kad prasidėsiantis vokiečių - sovietų karas sudarys galimybę atstatyti Lietuvos valstybingumą. Dar 1941 metų balandžio mėnesį Lietuvių aktyvistų frontas buvo sudaręs Laikinąją Lietuvos vyriausybę ir jos veikimo planą. 1941 metų birželio mėnesio 22-tą dieną LAF davė ženklą pradėti sukilimą, o kitą dieną, birželio 23-čią dieną per Kauno radiją paskelbė Lietuvą Nepriklausoma Respublika. Tuo pačiu metu paskelbė ir Laikinosios vyriausybės sąstatą su 13 ministrų ir tiek pat jų pavaduotojų.

Nuo Nepriklausomybės paskelbimo momento, sukilimas išsiplėtė visame krašte. Sekančią dieną LAF laikraštis *Į Laisvę* jau raštu pateikė informaciją apie esamą padėtį ir plačios koalicijos pagrindais sudarytą vyriausybę. Ši Laikinoji vyriausybė išsilaiškė 6 savaites ir 2 dienas. Per tą laiką ji atstatė Lietuvos konstituciją, teisingumo organus, pertvarkė švietimą, o visos ministerijos stropiai veikė, atstatydamos krašto administraciją ir panaikindamos daugelį sovietinių įstatymų bei potvarkių. Šiuos žygius įgalino ryžtingas tautos noras būti nepriklausomai ir tam tikslui įgyvendinti sudėtos kraujo aukos. Prisiminkime, kad sukilimo metu žuvo apie keturi tūkstančiai asmenų. Tai beveik dvigubai daugiau negu 1918-20 metų Nepriklausomybės kovose. Tai neišbraukiama ir nepamirština mūsų istorijos – Pilėnų, Žalgirio, 1863 metų sukilimo, 1918-20 metų kovų, Medininkų, Televizijos bokšto – dalis.

Antrą kartą XX amžiuje Lietuva buvo paskelbta Nepriklausoma valstybe 1941 metų birželio mėnesio 23-čią dieną, o 1990 m. kovo mėnesio Nepriklausomybės atstatymas jau trečiasis. Deja, šio antrojo istorinio Nepriklausomybės atstatymo kol kas dar nepripažino ir tinkamai neįvertino nei dabartinė Lietuvos vyriausybė, nei Seimas. Tačiau nenustokime vilties – stenkimės, kad tai kuo greičiau būtų padaryta.

Vien ašarų neužtenka

Skaitant Janinos Semaškaitės straipsnį "Balto rūko skraistė" (Į laisvę Nr. 128) man nuriedėjo ne viena ašara. Bet to neužtenka. Kilo mintis, ar nebūtų galima iš autorių gauti adresus ne tik tos straipsnyje taip šiltai aprašytos partizanų ryšininkės Bronės Pupeikytės, bet ir daugelio kitų laisvės kovotojų, minimų "Į laisvę" žurnalo numeriuose.

**Rožė Šomkaitė,
So. Orange, NJ**

Paminklai - Lietuvos istorija

Ačiū, kad žurnalą mums siunčiate. Jis labai Lietuvoje laukiamas. Visuomet įdomu, ką rašo V. Volertas, P. Jurkus, J. Semaškaitė ir kt. Lietuvoje kultūrinė spauda merdi: trūksta ne tik lėšų, bet ir spaudos darbuotojų, kurie būtų pasišventę "vardan tos Lietuvos".

Štai ir mūsų Zanavykuose - Šakiuose buvo pastatytas, nors ir kuklus, Lietuvos Himno autoriui dr. Vincui Kudirkai paminklas. Nuo jų nenori atsilikti ir vilkaviškiečiai, nes iš jų žemės kilęs šis Didysis Varpininkas. Tačiau mūsų spaudoje pasirodė rašiniai, kad žmonės neturi ko valgyti, o čia statomi paminklai. Tik neteko girdėti, kad iš bado būtų miręs nors vienas suvalkietis. O tokie paminklai labai reikalingi - tai Lietuvos istorija, kuri juk buvo sunaikinta sovietmečiu mūsų žmonių sąmonėje.

**Eduardas Plečkaitis,
Vilkaviškis**

Ar bus ta "pasaulio pabaiga"?

...Kaip gyvename? - Ačiū Dievui, nepasakysi, kad jau nebeįmanoma gyventi. Tegu tik nebūna blogiau! Argi negyvenome blogiau? Tik dabar daug kas yra užmiršę, netgi iš Sibiro grįzusieji...Blogos sąlygos ne pataiso žmones, bet dar labiau sugadina. Geros - juo labiau, jeigu žmonėse nėra dvasios, o yra tik kūnas - tas brolis asilas, kaip kažkuris šventasis yra pasakęs. Dvasia užgrūdina, dvasia ir stebuklus daro. Oi kaip reikėtų dabar tų dvasingų žmonių, tačiau jų reikia ieškoti su žiburiu, ir vos vieną kitą terandi. Bet pas mus į tokius visų dantys nukreipti. Kanda jie žiauriai, plėšo gyvą kūną su tokiu įniršiu, jog tik tokie kaip Landsbergis dar pajėgia Dabar, kaip atrodo, prie tokių kandančiųjų žada prisidėti ir prezidentas. Tiesa, kai kurie mūsų veikėjai liberalai labai gaili prezidento, kad esąs atstumtas, vienišas. O patys - tokie mizerijos, taip susirūpinę, kaip čia tvirčiau į skvernus įsikibus galingesniesiems. Na, o pavydas irgi visada persekiojo mūsų brolių lietuvių, bet dabar jis tiesiog įsisiautėjęs. Kai kurie seimūnai nė žingsnio nežengia pavydai į parankę neįsikabinę. Rinkėjai mato, pasišaipę ir, numoję ranka, toliau vagia, žudo, geria, laukdami "pasaulio pabaigos". Ar bus ta "pasaulio pabaiga", ar nutrenks mus visus į prarają, kurioje viskas baigsis?..

**Jadvyga Savickienė,
Vilnius**

Stebėtojo mintys

(Ištraukos iš ilgesnio laiško)

...Gavau jūsų redaguojamo "Į laisvę" 127 numerį. Noriu tad

pasidalinti keliomis mintimis, kurias prisimčiau žurnalą beskaitydamas.

Atsimenu žurnale minimos balanos šviesa. Lankiau jau legalią mokyklą, bet ir man dar teko iš elementoriaus paskaityti močiutei, čiupinėjančiai linų kuodelį ir sukandčiai ratelį. Atsimenu mamos brolių, išėjusių iš namų savanoriu. Miręs jau ir tėvo brolis, per žalią sieną išbėgęs į Lietuvą nuo Lenkijos kariuomenės. Gyvendamas pasienyje nenorom tapau įvairių reiškinių stebėtoju. Stebėtojas - tai ne veikėjas. O, be to, kas kita yra matyti, kas kita girdėti ir kas kita spėlioti....

Žurnalo straipsnių autorių esama emocionalių ir nuosaikių. Vieni, atrodo, redaktorių puola, kiti jį užtaria. Čia pat tenka prisiminti, kad kito akyje įžiūrimas šapelis, o savoje nematomas rąstas. Straipsniuose galima atpažinti mintį, kad už gerus darbus dangumi mokama, o už blogus pragaru baudžiama. Sunkiau rasti mintį: kas be nuodėmės, temeta pirmas akmenį.

Žurnalą beskaitant nenorom peršasi V. Kudirkos žodžiai: "Vienam iš mūsų tas, kitam anas dalykas amžinai netinka". Kitaip ir būti negali. Vieni savo tėviškes paliko prie ežerų, kur vanduo stovi, kiti prie

upių, kur vanduo teka ir teka. Išeiviai irgi išsinešė nevienodus įvaizdžius ne tiktai vandens, bet ir politikos bei religijos požiūriu. Vieniems užkliūva Dievo, kitiems nomenklatūrininko sąvokos, o dažnai ginčijamasi dėl pačios nežinios.

Ilgai ir aš nežinojau, kad 1920.07.12 d. Maskvos susitarimu būvau priskirtas Lietuvai, 1921.03.18 d. Maskvos ir Varšuvos susitarimu atitekau Lenkijai, 1939.09.23 Maskvoje mano tėviškė priskirta Rytprūsių valdžiai, o 1945 m. sausyje, dar karui nepasibaigus, iš Stalino malonės Maskvoje vėl mane priėmė Lenkijos premjeras į savo šalį. Visa tai vyko be Dievo ir nomenklatūrininkų (tada ir tokio vardo nebuvo) žinios.

Tikriausiai gal ne visi žino, kad Maskvoje vykusio perversmo planas - parengtas Sniečkaus Palangoje; ir gal ne be Lietuvos nomenklatūrininkų parėmimo Gorbačiovas nustojo būti prezidentu...Nomenklatūrininkai dar savo dienoraščių neskelbia...

...Jei kai kieno prisiminimai ir išspausdinti, ir bendraamžininkai iš jų pasišaipto, tačiau kas, iš ko, kodėl ir kaip tepasisako patys. Aš tiktai stebėtojas.

**J. Vaina,
Punkskas**

MIELI ŽURNALO SKAITYTOJAI IR SKAITYTOJOS,
PRAŠOME PRATEŠTI SAVO PRENUMERATAS SAU
IR ŽURNALO SKAITYTOJAMS LIETUVOJE.
PASINAUDOKITE SU ŠIUO NUMERIU GAUTAIS
VOKELIAIS.

Administratorius

IDEALIZMAS IR OPORTUNIZMAS LIETUVOJE IR IŠEIVIJOJE

VYTAUTAS ANTANAS DAMBRAVA

Nuo Lietuvos ir nuo didžiųjų išseivijos židinių mane bent laikinai skiria dideli nuotoliai. Nežinau, ar ši padėtis man kenkia ar mane gelbsti. Nepalietus ranka žaizdos, yra sunku viską objektyviai vertinti. Tačiau, stebint iš perspektyvos mūsų meto reiškinius, galbūt trumpa analizė ir kritiškas žvilgsnis yra naudingi.

Šių laikų oportunistai, suprantama, nenori būti tuo vardu vadinami – jie surado savo stabams kitus vardus. Ir ne vienas mūsų moderniam, numoralėjusiam pasaulyje klausime, kiek beliko mumyse idealizmo? Kodėl idealizmas blėsta? Kaip ilgai jis išsilaikys ir ar pajėgsime jį sugražinti atgal į mūsų gyvenimą? Tai apokaliptinis nuogąstavimas, primenąs Kristaus žodžius švento Luko evangelijoje: „Ar atėjęs Žmogaus Sūnus beras žemėje tikėjimą?“

Visi, be išimties, savyje nešiojame gėrio ir pikto pradus. Idealizmas ir oportunizmas yra ne kas kita, kaip tų pačių priešiškų jėgų – gėrio ir blogio – apraiškos mumyse. Kova tarp gėrio ir blogio tęsiasi visą gyvenimą, ir nuo mūsų pačių priklauso, kuri tų jėgų liks nugalėtoja. Toje dvikovoje glūdi žmogaus gyvenimo prasmė; ji apsprendžia kiekvieno likimą amžinybėje.

Pasaulis mamonos šimtmetyje mūsų akyse nesulaikomai rieda bedugnėn. Rieda jon oportunistai, kurie vergiškai taikosi prie kiekvienos padėties, ieškodami naudos, rieda ir apsimetėliai idealistai, kurie, rodydamiesi avių kailyje, viduje jau yra tapę plėšriais vilkais... „Juos pažinsite iš vaisių“ – sako ir mus įspėja Kristus.

Kai aš buvau jaunas, turbūt nė nežinojau žodžio „oportunistas“, tik nuolat girdėjau žodžius: idėja, idealas, idealizmas, idealistas. Tie, sakyčiau, šventi žodžiai buvo kartojami ir šeimoje, ir mokykloje, ir bažnyčioje.

Kokiu idealizmu spindėjo jaunoji kunigijos karta, kada jaunas vikaras, vos spėjęs atlaikyti mišias, bėgdavo krautuvėn pirkti vaisių, o po to skubėdavo į kaimą aplankyti sunkiai sergančios močiutės, ją paguosti,

Ambasadoriaus dr. Vytauto A. Dambravos kalba, pasakyta 1999.01.30 Los Angeles Lietuvių Fronto bičiulių studijų savaitgalyje

Amb. Vytautas A. Dambrava skaito paskaitą Los Angeles LFB pol. studijų metu. Nuotr. J. Pupiaus.

Bernardą Brazdžionį – yra davusi mūsų Lietuva. Kokius hierarchus turėjo Katalikų Bažnyčia: anksčiau Palaimintąjį Matulaitį, vėliau – Reinį, Borisevičių, Matulionį. Visi jie – pirmieji sovietinio barbarizmo taikiniai, visi jie – mūsų kankiniai ir šventieji. Kas, jei ne idealo siekimas, Lietuvon atvedė šveicarą Juozą Eretą, kada jis Šveicarijoje mirštančiam lietuviui studentui davė žodį vykti jo vieton į Lietuvą ir skirti savo gyvenimą Dievui ir tautai.

Okupacijoms nusiaubus mūsų šalį, lietuvių idealizmas neužgeso nė Sibiro taigose. Lietuvis vykdė Fatimos misiją, suledijusiom Sibiro žemėn įkaldamas krikščionybės, o drauge ir savo išganymo simbolį – kryžių. O ką ir besakyti apie mūsų apverktus ir apdainuotus miško brolius, kurie krauju ir gyvybe paliudijo ištikimybę tėvynei. Jie nuplovė gėdą, kurią Marijos Žemei užtraukė svetimi pavergėjai, ją niekindami. Tie taurieji idealistai išpirkė mums laisvę, baigdami tautai užtrauktą prakeikimą, kai ne vien svetimi, o jau ir savieji savus skriaudė, išdavinėjo, skundė ir žudė. Niūrios buvo Lietuvai ir lietuvių tautai dienos, pavirtusios į dešimtis metų.

Taip, lietuviai savo prigimtimi yra idealistai. Daug mūsų sesių ir brolių atliko herojiškus žygius, kai jų idealams grėsė pavojus. Katalikų Bažnyčios kronika, Baltijos kelias, 1991 m. sausio įvykiai tai įrodė. Lietuviai didvyriškai atlaikė tremties, lagerių, smurto, kankinimų ir mirties išbandymus, tačiau nemažai jų vėliau neatsispyrė pinigų, turtų, valdžios pagundai.

Rinkdami 1990 metais Lietuvos Aukščiausios Tarybos atstovus, Lietuvos žmonės jais tikėjo kaip idealistais – didžiaviriais. Skaudu, o drauge ir apmaudu, kad tarp tų didžiaviryių atsirado nemaža dalis ir tokių, kurie, kaip privilegiją, išsirūpino sau Vilniuje sklypus ir kitas materialines vertybes, nors gal per daug ir nenusižengdami įstatymams. Tuo tarpu daugelis iš Sibiro grįžusių paliegiusių tremtinių dar neturėjo teisės įeiti į savo namus, ir ne vienas toli nuo gimtinės ieškojo kampo kur

išklausti išpažinties, palaiminti ir dovanų atvežti – apelsinų, apie kuriuos ji gyvenime nė nesvajėjo. Arba kokiu idealizmu degė gimnazijos jaunimas – ar jie būtų ateitininkai ar skautai, literatai, jauni filosofai ar poetai! Kiek daug Lietuva turėjo vyresnės kartos idealistiškai nusiteikusių katalikų vadų: profesorius Šalkauskį, Dovydaitį, Skrupskelį, Pakštą; jaunųjų intelektualų eilėse – Maceiną, Ivinskį, Ambrazevičių – Brazaitį, Gimių. Kokius rašytojus, kokį pasaulinio garso poetą –

prisiglausti. Šie kryžiaus kelią praėję tremtiniai kaip elgetos galėjo Lietuvoje rodyti tik savo žaizdas, kurias jiems padarė neteisingumas. O dalį tų mūsų „didžiavyrių“ jau buvo pagavęs oportunisto kipšas. Prasidėjo nauja, anksčiau ironiškai skambėjusi gyvenimo ritmika: „Ta idėja ne idėja, kur kišenėn neįdėjo“. Gyvenimas buvo rikiuojamas pagal graikų filosofo Epikuro dėsnį: „Carpe diem, quam minimum credula postero“ (Naudokis proga, mažiausia pasitikėdamas rytojumi). Gyvenk ir linksminkis dabar – amžinybės nėra.

Ta ligi šiol neatslūgusi oportunisto banga daugiau ar mažiau palietė ir paskesnius seimus, o ką bekalbėti apie bankus, nesąžiningus teisėtvarkos pareigūnus, apie policijos pagalbą kontrabandininkams, apie klestinčią korupciją ir nusikaltimus. Prisiminus Pirožnikovą, gimė „medinės sielos“, kurios, iš vienos pusės degdamos, iš kitos pasiliko visiškai šaltos. Ar reikia stebėtis, kad į sielą lietuvio, kuris 1991 metais šventai tikėjo Lietuvos ateitimi, yra įsiskverbęs baises nepasitikėjimo ir abejingumo virusas. Dažnas pasako: nežinau kam ir kuo dabar tikėti, ko laukti. Tačiau tauta intuityviai tiki, jog anksčiau ar vėliau jų svajonė matyti savo šalį darbščią ir dorą išsipildys, o jos vyriausybė apvalys nusikaltimų purvus ir tarnaus bendram gėriui, kad laisvėje atgims idealai ir iškils naujos idealistų bangos. Juk idealo galimybės prielaida yra laisvė, o vidinis idealo pagrindas yra tai, ko žmogus gali siekti būdamas laisvas ir drauge tai, ko žmogui verta siekti, kad savo laisvę įprasmintų pilnu savo esmės išskleidimu. Maironis mums pranašavo: „Užgims darbai, prašvis laikai, pakils nauja tėvynė“. Taip, mielas Maironi, pakilo nauja tėvynė, atgimsta darbai ir laikai švinta, bet kodėl toks ilgas apyaušris ir toks lėtas? Kas darosi, kad lietuviui idealistinį tautos nusiteikimą reikia gelbėti, kaip krintantį brangų kristalinį indą, kad jis nesubyretų į šipulius?

Manau, kad atsakymo reikia ieškoti ne vien mūsų žmogiškoje prigimtyje, bet ir pusę šimto metų tautos idealistinį nusiteikimą slopinusiame sovietiniame režime, kuris gimdė ir bailius, ir pataikūnus. Jo metu okupantas ir tas pačias idealizmo ir oportunisto sąvokas sąmoningai iškrapė, apversdamas mūsų mąstyseną aukštyn kojom.

Atsiverskime tarptautinių žodžių žodyno 1969 metų sovietinę laidą. Ten idealizmo sąvoka taip aiškinama: „Idealizmas yra glaudžiai susietas su religija ir savo kovoje prieš materializmą per visą filosofijos istoriją stoja kaip reakcinė klasių pasaulėžiūra“.

Taip idealizmo sąvoką pateikia lietuvių rankomis redaguotas sovietinis žodynas.

Iš kurgi lietuvis galėjo išgirsti ir dar mažiau skaityti, kad „idealizmas – tai nusiteikimas vadovautis savo gyvenime idealais ir jiems nesuinteresuotai tarnauti, kad bendriausiaja prasme idealo sąvoka savyje

talpina tiesos, gėrio ir grožio siekimą, tikinčio žmogaus žvilgsniui tapatų su šventumo siekimu?“. Ir ar daugelis šiandien supranta dr. Juozo Girniaus filosofinę mintį, kad „žmogus, būdamas laisvas, yra tokia būtybė, kuriai pačiai yra patikėtas jo esmės išskleidimas idealo siekimu, o idealo sąvoka įgija prasmės tik ten, kur yra laisvė, kur yra tarpas tarp faktinės tikrovės ir idealistinių siekimų. Kur yra laisvė, ten iškyla įtampa tarp „yra“ ir „privalu“. Ir jeigu ne vienam idealistui prikišama realizmo stoka, tai dėl tokio idealizmo, kuris esmėje yra oportunizmas, tai yra vergiškas taikymasis prie kiekvienos padėties. Kas nori sėkmingai siekti idealų, tas turi blaiviu žvilgsniu įvertinti savo laikmetį ir suvokti, kokius uždavinius virš laiko ribos egzistuojantis idealas kelia duotuoju momentu. Taigi, idealizmo priešingybė yra egoistinis visko matavimas tik materialine nauda“.

Olandų valstybininkas Hugo Grotius, laikomas tarptautinės teisės tėvu, yra pasakęs: „Homo homini lupus est“ (žmogus žmogui yra vilkas). Jei taip, tai idealizmas, kaip nukrypimas į idealistines vertybes, yra kaip tik saitas žmonių sutelkimui iš to „vilkinio“ visų prieš visus karo į solidarias bendruomenes. Lengva suprasti, kad, jei kurioje bendruomenėje blėsta idealistiniai nusiteikimai, jai iškyla pavojus būti dezintegruotai oportunistinėmis pagandomis. Be idealizmo nėra jokios ištikimybės nei kasdienybės pilkumoje, nei tais momentais, kai tenka ją liudyti herojine auka. Tik idealizmas gali žmogų įžiebtį herojiškam ryžtui, ir lietuvių tauta šią tiesą atvejų atvejais patvirtino.

Tas pats sovietinis tarptautinių žodžių žodynas sudarė ir oportunizmo sąvoką, pritaikydamas ją saviems pasaulinės revoliucijos tikslams ir tam žmogaus „vilkiškumui“ įpilietinti. Štai jų pateiktas oportunizmo apibūdinimas. Skaitome: „Oportunizmas – tai susitaikėliškumas, bendradarbiavimo su buržuazijos politika, darbininkų klasės išdavimo politika: atsisakymas kovos dėl socialistinės revoliucijos ir proletariato diktatūros, dėl komunizmo. Oportunizmas reiškia buržuazijos politiką; darbininkijos judėjime reiškia smulkiosios ir nežymios suburžuazėjusių darbininkų dalies sąjungos su „savąja“ buržuazija interesus prieš proletarų mases, engiamųjų klasės interesus“.

Kaip matote, tai mažne politinis – ideologinis traktatas, iškreiptai ir suveltai apibūdinantis šią sąvoką.

Bostone išleistoje Lietuvių enciklopedijoje oportunizmui apibūdinti nereikėjo nė penkių vienos skilties eilučių. Cituoju: „Oportunizmas – tai taikymasis prie aplinkybių dėl naudos; beprincipiškumas, težiūrint kaip besikeičiančiomis aplinkybėmis pasinaudoti“. Tai ir viskas.

Sovietinis marksizmas savo tendencingais, sąmoningai išgalvotais ir pagal kompartijos liniją nubrėžtais reikalavimais kaip tiktai ir suleido tauton oportunizmo nuodus. Jis išmokė taikytis prie aplinkybių dėl naudos, jis išmokė beprincipiškumo.

Nelaimė, didelė nelaimė, kad pusę šimto metų lietuvių tautai, o ypač priaugančioms kartoms teko išgyventi iškreiptą gyvenimo filosofiją.

Dviem lietuvių kartom buvo trukdoma sužinoti ir dar mažiau suprasti ir įsisąmoninti, kad idealas yra laisvės vertybė ir nesuinteresuotai siektinas kiekvieno žmogaus tikslas savo egzistencijai įprasminti. Tuo tarpu Leninas proletariato diktatūrą vadino sistema, kurios pagrindas yra smurtas, nevaržomas jokių įstatymų. Ir nežiūrint šios kriminalinės sistemos, nežiūrint dvasinio ir sistemingo lietuvių tautos nuodijimo melu, daugelis lietuvių intuityviai laikėsi sąžinės, rėmėsi savo protu ir sveika intucija, ieškodami šiame košmare aukštesnio gyvenimo tikslo. Ir nors caristinė baudžiava ir nuožmi sovietinė spauda lietuvius niekino, robotais vertė – daugelyje idealistinė dvasia išsilaikė. Žala betgi buvo padaryta. Ne visi buvo lygiai stiprūs ir lygiai atsparūs. Ne vienas pakluso melo doktrinai, daugiausia iš baimės, iš reikalo prisitaikyti, o kai kurie pasirinko ir išdaviko kelią, siekdami gauti privilegijų ir patekti į valdžią. Didžiuma vedė dvigubą gyvenimą: vaidinti atliekantį okupanto uždėtas prievoles, o privačiai klausyti sąžinės balso ir bent patylomis maldos žodžiais kartoti amžinąsias tiesas.

Subyrėjus Sovietų imperijai ir Lietuvai naujai atkūrus savo valstybę, atsivėrė galimybės atstatyti viešąjį ir privatų gyvenimą į normalias vėžes, gražinti teisingumą, moralę ir kitas praeityje okupanto paneigtas vertybes.

Praėjo devyneri nepriklausomybės metai ir jau galima kelti neraminantį klausimą: koks yra šiandien jėgų santykis tarp idealizmo ir oportunisto Lietuvoje, o taip pat ir išsivijoje?

Viena yra aišku: idealizmas Lietuvoje nėra išblėęs. Aišku yra ir tai, kad oportunistas veržiasi pirmyn. Moralinių vertybių atstatymas Lietuvoje vyksta lėtai, o jis yra būtinas. Stebėdami viešąjį ir privatų gyvenimą bei pačius žmones, skaitydami spaudą, mes esame grumtynių tarp idealizmo ir oportunisto liudininkais.

Negatyvios jėgos, kurios ilgus metus mūsų tautą buvo užgožusios, greitai prisitaikė prie pakitusių sąlygų, tačiau savo viduje liko piktos ir nuodingos. Mūsų gyvenime tebedominuoja elementai, tarnavę diktatūriniam melo ir smurto monolitui; jie torpeduoja valstybės atstatymo darbą. Spaudoje skaitome, kad asmenys, priklausę ar net vadovavę Komunistų partijai ir bendradarbiaavę su jos teroro vykdytojais – KGB struktūromis, yra naujai įsipilietinę, įsiskverbę į teisinės valstybės ir pilnavertės demokratijos siekiančią Lietuvą. Neseniai netikėdamas skaičiau, kad panašaus nusiteikimo atstovai su vyriausybės pritarimu (tikrai nesinori tikėti) rado užuovėją ir prezidentūroje, ir vyriausybėje, ir seime, ir diplomatijoje.

Atrodo, kad šiandien Lietuvoje labiau privengiamo padoraus, ypač nuo sovietų daug kentėjusio žmogaus, negu to raudonojo raugo, kuris chameleoniskai keisdamas spalvas, taikosi prie naujų sąlygų ir siekia įvesti „savo tvarką“. Ir koks kyla sambrūzdis, kai yra keliamas reikalas bent laikinai juos išformuoti iš atsakingų viešosios tarnybos postų. Niekas jų negalvoja deportuoti į Sibirą, siųsti į lagerius, į kalėjimą, kas

sovietiniame režime buvo tapę gyvenimo norma. Norima betgi, kad jie, įvardijus Komunistų partijos ir KGB struktūrų nusikaltimus lietuvių tautai, bent penketui ar dešimčiai metų palikdami aukštas ir atsakingas vietas, nedrumstų politinės ir socialinės ramybės. Sunkiai suvokiamu humaniškumo principu, mes iki šiol, atrodo, labiau jaudinamės dėl jų likimo, o ne dėl likimo tūkstančių savo brolių ir sesių, kurie tiesiogiai ar netiesiogiai buvo sovietinio teroro aukos. Senojo režimo aukšti pareigūnai šiandien yra tapę turtuoliais, jie valdo fabrikus, jų įtakoje spauda, tarnaujanti ne tiesos ieškojimui, o interesų, ir nebūtinai švarių, politikai. Jie nuolat kartoja, kad reikia užmiršti praeitį, bet kalčių neišpažįsta, vengdami atsakomybės. Jie yra ir kito oportunistinio sinonimo – karjerizmo – atstovai, nes vaikosi karjeros, siekia aukštos tarnybos, nepaisydami priemonių.

Kada neseniai Lietuvos valstybės prezidentas Valdas Adamkus buvo paklaustas, kuo jam yra tekę nusivilti per dešimt jo administracijos mėnesių, jis atvirai pasakė: „... kad negaliu daug ko pakeisti, kad negaliu pagerinti bendro žmonių gyvenimo, ko labai norėčiau... Neįsivaizdavau, kad tiek yra biurokratinių, politinių kliūčių, kurios kartais labai paprastus dalykus sukomplikuoja ir, užuot priėmus greitus sprendimus, jie sunkiai įgyvendinami... Norėčiau, kad mūsų teismai efektyviai ir atsakingai spręstų bylas. Norėčiau matyti, kad mūsų socialiai remtini žmonės galėtų normaliai gyventi. Norėčiau, kad pagaliau jaunoms šeimoms pastatytume būstus. Tų norų daug, bet nežinau, kur padėti tašką“. Ir dar pridėjo „Negalime sustoti ir tik dejuoti“.

Tai žodžiai, kuriems pritaria kiekvienas idealistinės dvasios tautietis, susirūpinęs padėti Lietuvoje.

Manau, kad šiuo metu yra skubu priimti desovietizacijos įstatymą. Jei jis būtų buvęs priimtas laiku ir tinkamos formos, Lietuva būtų kitokia. Vokietija pasmerkė nacius. Mūsų kaimynės valstybės jau pasmerkė sovietinius komunistus, o mes kažkodėl tebedelsiame, lyg pataikaudami rėksmingai mažumai, ignoruodami „tyliąją daugumą“. Bijoma trinties, sukiršinimo. Kaip suprasti tokį perdėtą jautrumą? Kur mūsų principinis nusiteikimas, nekaltant jau apie idealizmą? Kai kam gal atrodo, kad lietuviai stojo į partiją ne idėjos vedini, o dėl praktiškų tikslų – tik siekdami užimti geresnį postą, gauti be eilės didesnę butą, geresnį gydymą bei kitokių privilegijų, ir kad čia nieko blogo nėra. O kad jis, gaudamas geresnį darbą, išstūmė tinkamesnį, talentingesnį, bet nepartinį; kad jis išsirūpindamas butą ne tik sau, bet ir savo vaikams ar „perkams“ draugams, paliko vargstančią šeimą gatvėje; kad jis, užimdamas vadovaujančias pareigas, klusniai organizuodavo susirinkimus, kuriuose „vienbalsiai“ būtų priimti nutarimai, ir pasirašydavo deklaracijas, pasmerkiančias bet kokius lietuvių laisvės siekių pasireiškimus – negi ir čia nieko blogo? Juk stodamas į partiją ir netikėdamas jų teiginiais bei matydamas jų nusikaltimus, darė negarbingą sandėrį su savo sąžine. Ar žinomas nors vienas atvejis, kad

daug piktadarybių ir nusikaltimų padaręs komunistas būtų praregėjęs ir susideginęs ar viešai save pasmerkęs, ar nors atgailavęs, gražinęs neteisėtai įgytą nuosavybę, atlyginęs skriaudą, padėjęs dėl jo kaltės daug iškentėjusiam ir tebekenčiančiam paliegusiam savo broliui lietuviui? Gal vienas, gal du? Kaip taisyklė, tokių nėra. Tas brolis – jam dar vis ne brolis, o ko gero – priešas. Ir jie nori diktuoti valstybei, reikalaudami jų nešvarius darbus užglostyti, užslėpti.

Dar daugiau – nė vienas aukštas Lietuvos kompartijos pareigūnas neprašė piktadarybių organizatorių, nusikalstamų partijos veiksmų istorijos, panašios į Rusijoje Igorio Buničiaus išleistą knygą: „Partijos auksas“. Dabar buvusieji dedasi nieko pikto nedarę, tik, ko gero, nario mokestį rinkę. Betrukę, kad jie būtų mūsų tremtiniam Sibire siuntę maisto ryšuliukus. Visa tai prilygsta spektakliui, kur šėtonas mus įtikinėja, kaip jis nuodėmės nekenčia. Buvusieji dar ir šiandien viršininkauja. Jų rankose ir pinigai, ir žiniasklaida. Jie formuoja žmonių, ypač jaunosios kartos mastyseną, pataikaudami žemesniems polinkiams. Vienas inteligentas tremtinys man kalbėjo: „Jei toje pačioje šeimoje senelis savo parašu mūsų tautą Sibirą trėmė, sūnus komunistas ir sovietų patikėtinis šiandien užima aukštą diplomatinį postą, o anūkas televizijoje naudoja visas išmones žiūrovų pasaulėžiūrai savaip formuoti – jei tokie dalykai dar pas mus dedasi, tai toji Lietuva nėra mano Lietuva“.

Lietuvos televizija perkrauta kriminalistine medžiaga, sensacijomis, joje vyrauja smurto filmai, erotika, sąskaitų tarp atskirų partijų ir asmenybių suvedinėjimas. Stokojame žmogaus asmenybę taurinančių laidų. Šiokia tokia išimtis – dalis Lietuvos televizijos programų, kuriose nemaža religinių ir kitokių dvasingų laidų, kaip „Nakviša“, „Mūsų miesteliai“ ir kitos. Sunku susigaudyti, kas yra tikrieji Lietuvos dienraščių šeiminkai ir ko jie siekia, nes dažnai faktus nustelbia kryptingi komentarai ir išvados. Didžioji spauda įsitvėrusi laikosi spaudos laisvės principo, kai pagrindinis informacijos uždavinys turėtų būti tarnauti tiesai ar bent jos ieškoti.

Radijo laidos dvasingesnės. Jomis iš tikro siekiama tarnauti dorai ir gerovei. Jose nemažai pasakojama apie mūsų kilnias ir įdomias asmenybes, pateikiama daug medžiagos apmąstymams. Norėtusi išskirti laidas, vedamas Vaidoto Žuko ir Balio Urbono. Jos gražina gyvenimą tikrąjį lietuvių tautos veidą. Tačiau yra galybė kitų komercinių programų, kurios daro pinigą, nesirūpindamos auklėjamoju poveikiu ir jam kenkdamos.

Švietimo srityje daug mokytojų, ypač lietuvių kalbos ir istorijos, dar pilnai neišnaudoja savo galimybių ir dar neatlieka savo pareigos.

Didžiausią teigiamą vaidmenį vaidina atsigaunanti ir kaskart labiau stiprėjanti Katalikų Bažnyčia. Ji palaiko žmonių viltis ir norą siekti idealo, ištikimai bei nesavanaudiškai tarnaujant Dievui ir artimui. Jos vaidmens neįmanoma pervertinti.

Jau vien iš šių pavyzdžių matome, jog Lietuvos padangė giedrėja. Jos

idealistinė dvasia pamaži atkariauja savo vietą tautos gyvenime. Daug, labai daug Lietuvoje daroma gero savo artimui. Tai ir privatūs vaikų namai, kai sutuoktiniai su meile augina būrį svetimų vaikų, ir kaimo žmonių rūpinimasis ligoniais kaimynais, ir aukų rinkimas sunkiai gyvenantiems.

Kas antri metai vyksta respublikinės tremtinių dainų šventės. Ypač įspūdinga šventė buvo surengta 1997 metais Klaipėdoje. Kasmet Ariogaloje vyksta Laisvės gynėjų šventės. Praėjusiais metais Vilniuje vyko Pasaulinė lietuvių dainų ir šokių šventė. Vilkaviškyje įsikūrė pavyzdingas jaunųjų tremtinių choras; jis dalyvauja įvairiose šventėse, gieda katedroje, yra kviečiamas į parapijų bažnyčias. Neturėdami išteklių, jaunieji giesmininkai visas išlaidas padengia savo paskutiniais centais. Vyriausybės ir savivaldybių ranka jų nepasiekia, bet jie viską atlieka su meile nuostabioje gryno idealizmo dvasioje.

Ko Lietuvoje šiandien daugiau: idealistų ar oportunistų? Sunku atsakyti. Yra daug abejingų, ciniškų žmonių. Vis dėlto idealistų yra daug. Viltį žadina kai kurių tautiečių nuomonė, kad, nors sovietinė spauda bei nesiliaujančios oportunistinės apraiškos ir truko kone pusę šimto metų, vistiek apie aštuoniasdešimt procentų tautos yra padorūs žmonės. Tačiau jų padėtis tebėra sunki. Jie kenčia didelį vargą, nepriteklius. Svarbiausia betgi – trūksta vadų, ypač jaunimo tarpe, kurie, kaip kadaise, jiems ištiestų ranką, tarnautų, drauge vargtų ir rodytų kelią į ateitį. Idealistinių nusiteikimų pažadinimas jaunuolyje ir sąmoningo idealistinio nusistatymo suformavimas yra pagrindinis dorovinio auklėjimo uždavinys. Dorinės vertybės iš esmės yra idealistinio pobūdžio, ir todėl idealizmas yra dorinės sąmonės siela. Idealistinis nusiteikimas yra lygiai reikšmingas veiksnys ir visuomeniniu atžvilgiu. Idealizmas ir yra ta jėga, kuri neleidžia bendruomenę užvaldyti sovietiniu, oportunistiniu „žmogus žmogui – vilkas“ dėsniu.

Vilniuje gyvenanti Loreta Paulavičiūtė, pirmos grupės invalidė (tai aukščiausia invalidumo grupė) sako: „Aš negaliu vaikščioti, bet pas mane ateina daugelis, ir visi jie yra tikri idealistai. Dvasios galiūnų Lietuvoje daug. Rodos, tarybiniai metai davė ne vien tik blogį. Jie žmones grūdino, darė drąsiais, stiprino dvasią ir meilę savo artimui. Turiu ir įrodymų. Ne turtuoliai pas mane ateina. Aš platinu religines knygas. Daugelis ir už paskutinius centus nuperka. Pavyzdžiui, Džoidžerio knyga „Tikėjimo įžvalgos“ – tris tūkstančius egzempliorių išpirko per kelis mėnesius. Ateina pas mane į namus gydyti aukščiausios kvalifikacijos gydytojai. Gydo veltui, jokių pinigų iš manęs neįima. Visi skubėkim daryti gera“.

Su šia paskutine sugestija – daryti gera – atsigręžkime į savąją realybę – į išėiviją.

Kada prieš penkiasdešimt metų traukiniai stoji, laivai metė inkarus, iš jų išlipome mes – tremtiniai, su ašaromis palikę gimtinę, pasiryžę kovoti už ją. Visus jungė tas pats likimas. Tąsyk susirinę į bažnyčias ar į minėjimus, su skausmu širdy giedodavome „Marija, Marija“, su ašaromis

„Lietuva brangi, mano tėvyne“ Tąsyk visi buvome idealistai, visi iki vieno. Visi jungėme jėgas darbui ir kovai prieš sovietinę melo imperiją.

Praėjo kelios dešimtys metų... belaukiant. Laikui durų neužtrenksi, laikui kelio nepastosi. Lietuva tolte tolo, kiti kraštai priartėjo. Laisvės kraštuose prasidėjo lenktynės vytiš dolerį. Pagal žydišką principą: kai turtingas, tai ir išmintingas. Tiesa, ne visi pinigą vijosi, ne visi turtus žvejojė. Buvo nemaža donkichotų, tebemylinčių savo Dulcinėja – Lietuvą. Jie pasirinko kuklų gyvenimo būdą, ištikimai tarnaudami tautai, dirbdami ir kovodami už jos nepriklausomybę. Koks šventas žodis turėjo būti „nepriklausomybė“! Tie rinktiniai idealistai mokė jaunimą tautinių šokių, dainų ir giesmių, leido spaudą, knygas, rašė poeziją. Pramokė krašto kalbos ir įgavę šiek tiek įtakos visuomenėje, pradėjo aktyvų darbą už tėvynės laisvę: ir dokumentais, ir demonstracijomis, ir plakatais, ir rezoliucijomis – žodžiu, visais įmanomais būdais. Darbai buvo būtini, kilnūs. Visi tie projektai piniginės naudos nenešė. Priešingai, jie reikalavo pinigų – daugiau, negu jų lietuviai turėjo.

Ilgainiui idealistų gretos gerokai praretėjo, oportunistų – augo, šakojo ir lapojo. Lietuviškam reikalui pinigų likdavo vis mažiau... Lietuva tolo, tapdama antraeilės svarbos reikalu. Ačiū Dievui, buvo labai kilnių išimčių, bet jos taisyklės nepakeitė.

Ir štai Sovietų Sąjunga subyrėjo. Lietuva išsilaisvino. Staiga, kaip iš kibiro pasipylė naujų patriotų banga – nematytų ir negirdėtų, nes praeity jie lietuviškam reikalui laiko negaišino. Patriotizmas tapo mados reikalu: reikia juk pasirodyti, kad ir mes turime nuopelnų. Kaip įrodymą, mes vienur kitur parodome saują žalių dolerių ar gal net surizikuojame pinigų dalį investuoti Lietuvoje, nes, taip jau įprasta, pinigai daro pinigus... Pastebėjome, kad turtingą ir mūsų valstybę greičiau pastebi, pagerbia, kartais net apdovanoja. Daug juodą darbą dirbusių dvasios milžinų buvo ir lieka užmiršti. Laimei, tauta jų nenustūmė užmarštin, o Lietuvos žemė su meile priglaudė ne vieno išėivio idealisto kūną ar dulkes. Tauta pradeda atskirti žodžius nuo darbų, tikrąjį idealizmą – nuo „persimetėlių“ oportunistų, kuriems tinka Henriko Ibseno pastaba: „Susimildamas, nevertok to svetimo tarptautinio žodžio ‚idealas‘, kai mūsų kalba turi puikų savą pakaitalą – melas“.

Belieka mūsų pačių ideologinius bendraminčius nuoširdžiai paklausti: o kaip su mumis? Ar mes likome ištikimi savo idealams? Ar mums tikrai rūpi pilnutinės demokratijos įgyvendinimas Lietuvoje? Ar mes nepradėjome savo pasaulėžiūros modifikuoti, moderninti? Galbūt jau supatogėjome? Kaip mes tų tikslų sieksime, neturėdami prieauglio, neturėdami stiprios spaudos? Iš kur sėmsime jėgas? Sakyčiau, iš Lietuvos. Jei taip, kaip mes jiems padėsime? Pagalvokime, kiek reikia jėgų, kiek laiko ir sunkaus darbo siekti bendro gėrio, kada taip lengva

pilotiškai nusiplauti rankas, pasirenkant mažesnę blogį? O gal mūsų sąžinė lieka švari, nes mes jos nebenaudojame?

Kokį veidą, kokį pavyzdį šiandien rodo tautai tie, kurie vien doleriais reklamuodami savo patriotizmą, dar nepastebi nelaimės ištiktų savo brolių. Žinokime, jog ir dosni turtingojo auka nėra taip sunki, kaip vargas, kurį teko mūsų broliams išvargti, kaip darbas, kurį reikėjo ir šiandien reikia tėvynėje atlikti. Esu tikras, kad mumyse dar bujoja idealistinė dvasia. Jūsų dalyvavimas šiame studijų savaitgalyje tai paliudija. Savo svarstymuose betgi neužmirškime, kad ir išėivijoje oportunistas leidžia nuodus į mūsų šeimas, į mūsų bendruomenes, neduok Dieve, gal ir į mūsų Bažnyčią. Turime budėti. Vašingtone Senato vestas politinis teismas mums rodo, į kurią pusę rieda pasaulis.

Lietuvių Frontas visuomet buvo idealų tarnyboje. Jis turi likti idealų sargyboje. Los Angeles Lietuvių Fronto bičiuliai nuolat ragino kritiškai žvelgti į save ir rikiuoti jėgas, padėti tiems, kuriems yra sunkiausia. Lietuvai būtinas stiprus dienraštis, kuris tarnautų kilniems tautos ir valstybės interesams – kaip kadaise „XX Amžius“. Mes turime dėti visas pastangas tremtinių ir partizanų palikuonių socialiniam klausimui išspręsti. Mes turime siekti, kad Lietuva greičiau baigtų nusiplauti praeities apnašą, kad ji taptų teisine valstybe ir sąžiningai tarnautų bendram gėriui, pirmiausia – teisingumui.

Mūsų gyvenimo kelrodis yra idealizmas. Tiesa, dažnai idealistai yra ir purvu drabstomi. Lietuvių tautoje pavydo kipšiukas dirba viršvalandžius, ir ne vienas oportunistas, ypač jei jis yra turteiva, yra net mūsų pačių aukštinamas. Kas gi tada yra visa ko matas: tavo sąžinė ar žmonių nuomonė? Tu esi, kas tu esi. Tiems, kurie tavim tiki, joks įrodymas nereikalingas; tiems, kurie tavimi netiki, joks argumentas neįtikins.

Idealų nevykdymas tikrovėje jų nepaneigia, o teisia pačią tikrovę. Ir save reikia vertinti pagal tai, kuo žmogus privalo būti. Tai ir suteikia idealams gyvenime jėgos prasmę. Mūsų filosofas dr. Juozas Girmius sako: „Idealas žmogui drauge yra ir ta šviesa, kuri nušviečia jo laisvei kelią, ir tas nuolatinis žadinimas, kuris neleidžia jam nurimti farizejiniame pasitenkinime, lyg tobulybė jau būtų amžinai laimėta. Tą patį vaidmenį, kurį idealai vaidina atskiro žmogaus gyvenime, jie apskritai turi ir istorijos vyksme. Idealai veda istoriją, teikdami šviesos kiekvienam laikui, o drauge ją teisia, kiek visais laikais vyksta jų išdavimas“.

Dėkokime Dievui, kad savo tarpe turime taurių idealistų. Ir politikoje, ir literatūroje, profesijose ir, aišku, poezijoje. Baigdamas iš širdies pageidauju, kad ir poeto Bernardo Brazdžionio eiliuotas lobis būtų mums švyturiu audringoje gyvenimo jūroje, kad jo pranašiškas balsas ir įspėjimai padėtų mums laimingai priplaukti teisybės ir šviesos salą, o joje surasti suslėptas idealizmo brangenybes, kurias Viešpats yra paskyręs mums ir ateities kartoms.

LIETUVOS UŽSIENIO POLITIKA TARP KASDIENOS IR BANALYBĖS

ALGIRDAS SAUDARGAS

Lietuvos Respublikos vyriausybės programoje tvirtinama, kad strateginiai vyriausybės tikslai užsienio politikos srityje yra: „užtikrinti šalies nacionalinį saugumą integruojantis į transatlantinę bendruomenę ir jos institucijas; stiprinti nacionalinę ekonomiką ir kelti žmonių gerovę įsiliejant į Europos prekių ir kapitalo rinką.“

Siekdama minėtų tikslų, Vyriausybė vykdys užsienio politiką šiomis kryptimis: „politinėmis diplomatinėmis priemonėmis sieks kuo greičiau įstoti į Europos Sąjungą (ES) ir Šiaurės Atlanto Sutarties Organizaciją (NATO); aktyviai rengsis deryboms su Europos Sąjunga dėl įstojimo į ją, siekiant kuo geriau patenkinti Lietuvos ūkio ir gyventojų ekonominius bei socialinius interesus; sieks pradėti šias derybas kartu su pirmosiomis šalimis kandidatėmis; plėtos abiem pusėms naudingus dvišalius santykius su kaimyninėmis valstybėmis, ypač su Lenkija.“

Pateikiu šiuos teiginius ne tam, kad jais abejočiau ar norėčiau paneigti, ir ne tam, kad siūlyčiau juos aptarus pataisyti bei patobulinti. Žinoma, nemanau, kad jais negalima abejoti ar jų žodinė išraiška yra tobula. Tiesiog manau, kad tai neblogo programa, ir iki šiol neprireikė iš esmės ją tobulinti. Tai yra vyriausybės programa ir ją vykdu.

Pasvarstykime apie programinių teiginių prasmę ir vartojimą. Galima būtų radikaliai paklausti: kam apskritai programiniai teiginiai reikalingi, ar jie nėra tik abstraktūs ir negyvi teiginiai? Tokių suabejojimų, šiais žodžio subanalėjimo laikais, dažnokai tenka išgirsti.

Iš tiesų, išskyrus kelias, beje svarbias išimtis, neteko girdėti ką nors minėtais teiginiais abejojant, nors labai ir labai daug kartų teko girdėti šiuos ar jiems tolygius teiginius kartojant. Kitaip tariant, užsienio politikos turinio prasme jie tapo banalūs. Išimtis tik paryškina įspūdį. Pateikus programos projektą Seimo užsienio reikalų komitete, sakinyje: „plėtos abiem pusėms naudingus dvišalius santykius su kaimyninėmis valstybėmis, ypač su Lenkija“, užkliuvo Lenkija. Kodėl „ypač su Lenkija“? Jei būtų sakinytis tiktai apie gerus santykius su visais kaimynais – niekam nekliūtų. Galime pastebėti: būtų pakankamai banalus. Kasdiniame užsienio politikos darbe, šie teiginiai taip ir klajoja iš kalbos į kalbą, iš dokumento į dokumentą.

Kartais lyginamos išplėstinės ar išvestinės formulės prieš kokį nors

*Min. Algirdas Saudargas LFB politinių studijų savaitgalyje skaito paskaitą.
Nuotr. J. Pupiaus*

viršūnių ar šiaip ypatingesnę susitikimą. Tuo tarpu tikroji užsienio politikos kasdiena yra pripildyta labai konkrečių dalykų, pradedant importo tarifais ar eksporto kvotomis ir baigiant mūsų piliečių užsienyje bėdomis ar jų pačių susikurtomis problemomis.

Kyla pavojus pasimesti tarp šių nuolatinių formulių, į kurias įprantame žvelgti kaip į nuobodžias banalybes ir kasdieninių smulkių reikalų ir reikalėlių Lietuvos užsienio politikos kasdienoje. Kad užsienio politikos srityje tarp regimos banalybės ir šurmulingos kasdienos nepradėtų rasti minties tuštuma, reikia labiau suprantamų gairių, kurios pralaužtų banalybės kiautą, nukreiptų gyvą mintį į užsienio politikos realių vyksmų srautus.

Pažintinėje plotmėje visų pirma dera nusakyti sklaidos matmenis. Erdvės atžvilgiu dera apsvarstyti valstybės stiprumą (kuris priklauso nuo vidaus politikos) santykyje su valstybės aplinka (geopolitinis kontekstas). Laiko atžvilgiu tinka aptarti kasdienės tikrovės santykį su strateginėmis linkmėmis. Mūsų kasdieniai darbai dažnai būna aktualūs nedideliame laiko tarpe, tuo tarpu bendros strateginės pozicijos gali atspindėti ilgamečius polinkius, trunkančius gal ne vieną šimtmetį.

Be to, kiekvieną uždavinį reikia apsvarstyti įvairiose sklaidos plotmėse. Tai pirmiausia politika (ypač saugumo srityje) ir ekonomika (į kurią įeina finansai, prekyba ir visa kita). Atskirai reikėtų apžvelgti energetiką (gavyba, perdirbimas, tranzitas) ir transportą. Labai svarbu yra ekologija, kultūra ir tautiniai reikalai. Pamatysime, kad šitaip skleidžiant užsienio politikos uždavinį, jo banalumas greitai nyksta ir atsiveria kartais netikėti, įdomūs ir gilūs požiūriai.

Imkime vieną tų „banaliųjų“ prioritetinių teiginių, pavyzdžiui, „užtikrinti šalies nacionalinį saugumą, integruojantis į transatlantinę bendruomenę ir jos institucijas“. Pasidavę mąstymo inercijai, nesunkiai

galime apsibrasti su, deja, dažnokai girdimais argumentais: Lietuva yra maža ir todėl silpna valstybė; ji niekuomet negalės pati apsiginti; tauta, pasinaudojusi palankiomis aplinkybėmis, ką tik paspruko iš Rusijos okupacijos ir kol Rusija silpna, prašosi po Vakarų branduoliniu skėčiu. Nesunku tuojau pat suformuluoti užsienio politikos tikslus: geriausia narystė NATO, iš bėdos ES. Žinoma, mes su visais geruoju sugyvensim, kad tik nekiltų problemų. Kantriai palauksime ir kas nors už mus nuspręs. Mes juk maži – mūsų vis tiek niekas neklausia.

Dabar pamėginkime tą patį „banalų“ uždavinį, lengvai galintį paslėpti pateiktą interpretaciją, griežtai išskleisti minėtais matmenimis, suskaidyti plotmėmis.

Valstybės vidaus stiprumo ir jos aplinkos priešstatoje galime perskaityti daug dabartinių teiginių apie NATO plėtrą. Štai reikalavimas priimti visus išipareigojimus, pritaikyti savo ginkluotąsias pajėgas prie standartų ir apskritai būti pasirėngusiu pačiam gintis yra tvirtinimas, kad NATO plėtra apima valstybes, o ne teritorijas. NATO yra nusiteikusi priimti naujas stiprias valstybes ir visiškai nėra suinteresuota vien tikta plėsti teritoriją. Nes silpna valstybė anksčiau ar vėliau virsta tikta teritorija (su gyventojais ar be jų...). Kita vertus, stipri valstybė – tai nebūtinai didelė ar galinga valstybė. Valstybės stiprumas yra santykinis dydis. Dažnai pasvarstoma, ar Lietuva yra apginama ar ne. Dar sutinkami tvirtinimai, kad NATO šalis (pavyzdžiui, JAV) nelinkusi siųsti savo karių ginti kokios nors neapginamos šalies (pavyzdžiui, Lietuvos). Šitokie teiginiai kyla iš klaidingos ir ydingos prielaidos, kad šalies apginamumą apsprendžia jos dydis ar geopolitinė padėtis, kad nedidelė ir nepatogiai įsitaisiusi šalis iš anksto pasmerkta didžiųjų sauvalei. Iš tiesų šalis yra apginama tada ir tik tada, kai ji pati pasirėngusi ir pasiryžusi gintis. Jokia šalis, net ir didelė, viena pati neatsilaikys, jeigu ją užpuls žymiai didesnis priešas ar susitelkę daug šalių. Istorijoje pavyzdžių apstu. Stipri valstybė, nepriklausomai nuo jos dydžio, privalo būti pasirėngusi patikimai ginti savo proporcingą dalį, jei nori tapti partnere stiprioje sąjungoje. Tuomet kalbos apie jos neapginamumą tampa beprasme. Todėl tvirtinimus apie neapginamumą ar neapsimokėjimą ginti turime suprasti kaip NATO nesuinteresuotumą teritorijomis ar įtakos sferomis, o NATO tvirtinimą apie atviras duris plėtrai, kaip suinteresuotumą naujais nariais – stipriomis valstybėmis, atitinkančiomis sąjungos standartus. Naujas narys turi stiprinti sąjungą. Tai yra naujas mąstymas atremtas į lygiavertę partnerystę, o ne į seną įprotį pasidalinti įtakos sferomis.

Kita vertus, nuo geografijos nepabėgsi. Todėl NATO suinteresuota plėstis pirmučiausiai į kaimynines valstybes. Čia mūsų kasdieniai darbai, nukreipti stiprinti valstybę ir rengti ją narystei sąjungoje, susiduria su strateginiais polinkiais ir ilgamečiais vyksmais. Pažvelgę į Lietuvos aplinką žemėlapyje, rasime daug peno diskusijoms. O jei dar panorėsime apžvelgti Lietuvos valstybės raidą istorijos bėgyje, ta diskusija nesibaigtų

*Po min. A. Saudargo paskaitos diskusijose kalba Seimo narys Algirdas Patackas.
Nuotr. J. Pupiaus.*

labai ilgai. Todėl teks labai suprastinti. Paimsiu tik dvi linijas, kurios ganėtinai pastovios, nors valstybių sienos ir labai mainėsi. Tai linija tarp Rytų ir Vakarų krikščionybės, tarp rytietiškosios ir vakarietiškosios krikščioniškos civilizacijos atmainų. Tą liniją galime pamatyti Samuel Huntington knygoje „The clash of Civilizations and the remaking of world order“ (p. 159), kurią jis vadina „fault line“ – rėžiu tarp civilizacijų. Jei nubrėšime dar kitą liniją – tarp protestantų ir katalikų, tai šios linijos susikirs Lietuvoje (maždaug ties Ignalinos atominė elektrinė). Šį paveikslą galime pamatyti Fernand Braudel knygoje „Grammaire des Civilisations“ (p. 382).

Ką reiškia gyventi tokiame taške? Palyginimui paieškokime kito panašaus taško. Pratešę Rytų - Vakarų tarpcivilizacinį rėžį į pietus atsiduriame į kitą, pastaruju metu labai karštą rėžį tarp krikščioniškos ir islamo civilizacijų. Šių linijų susikirtimo aplinkoje labai nesunkiai atpažinsime du įtampų židinius. Vienas jų tarp islamiškai - vakarietiškos Turkijos ir ortodoksiškai - vakarietiškos Graikijos. Abi NATO narės. Kitas židinys trigubame taške – Bosnijoje. Matėme, kas atsitiko, kai totalitarizmo presas nustojo slėgęs. O kaip Lietuva? Kodėl nesprogo šis taškas, kodėl čia neatsirado neapykantos židinyse? Atsakymo reikia ieškoti istorijoje. Tai būtų atskiros studijos tema. Tačiau nesunku nustatyti, kada permainingų ciklonas apėmė mūsų tašką. 1990 kovo 11, 1991 sausio 13 ir 1991 rugpjūtis – tai laiko momentai, kai gyvenome ciklono akyje. Tuomet nedideli pokyčiai, pavieniai sprendimai galėjo nulemti šimtmečių eigą. Ar nulėmė? Dar nežinome, bet pagrindinė kryptis nuspėjama. Lietuva iš Rytų persikėlė į Vakarų. Dar neaišku, šiaurėje ar

pietuose.

Galėjo būti ir kitaip. Drįstu tvirtinti, kad Lietuvos likimas ir jos raidos kryptis galėjo būti visai kita, jei būtų pritrūkę valios ar politinės orientacijos prieš Kovo 11. Daug galėjo pasikeisti, jei, pavyzdžiui, Vytautas Landsbergis būtų susirgęs 1990 vasario mėnesį ir negalėjęs kokius metus eiti savo pareigų, o tuo pačiu tapti tuo, kuo tapo. Ciklono akyje Tautos likimas kartais labai daug priklauso ir nuo vieno žmogaus valios jėgos.

Šie saugumo plotmės faktai ir įvykiai turi tiesioginę tąsą kitose srityse. Įsijungimas į Europos Sąjungą apima ekonomiką visais aspektais ir ne tik ekonomiką. Energetikos srityje nesunku išvelgti strateginį matmenį ir investicijose į naftos perdirbimą bei tranzitą, ir elektros linijos į Lenkiją projekte, ir pagaliau, Ignalinos atominės elektrinės likime. Kiekviena šių temų verta paskaitos ar net ištisos studijos. Transporto srityje svarbūs yra Baltijos kelio ir europinės vėžės geležinkelio projektai.

Pažvelkime dabar į kitą teiginį: „plėtos abiem pusėms naudingus dvišalius santykius su kaimyninėmis valstybėmis, ypač su Lenkija“. Apžvelgdami kaimynines valstybes, nesunkiai įsitikinsime, kad tie tarpusavio santykiai turi šimtametę, o kartais ir tūkstantmetę istoriją. Pavyzdžiui, Rusija šiuo metu žvelgia į Lietuvą 90-imčia procentų pro Kaliningrado srities prizmę. Šio geopolitinio darinio pradžios istorijai apie 800 metų, o jis vis dar traukia geopolitikų dėmesį. Pacituosiu vieną ištrauką iš Aleksandr Dugin'o knygos „Geopolitikos pagrindai. Geopolitinė Rusijos ateitis“, išleistos Maskvoje 1997 metais:

„Grynai teoriniame lygyje problema sprendžiasi dviem etapais:

1) Atkuriami nauja etno-konfesinė erdvė istorinės Prūsijos ribose. Iniciatoriai – Maskva ir Berlynas. Iš to išplaukia minėtos ašinės figūros lojalumas Rusijai, kuri suteiks jam gyvybę, užleisdama dalį prūsiškųjų žemių, įgytų Antrajame pasauliniame kare (Kaliningrado sritį).

2) Aplink Prūsiją prasideda strateginio Baltijos valstybių jungimosi į vieningą bloką procesas. Į bloką įeina Norvegija, Švedija, Vokietija, Estija, Suomija - Karelėja, Danija, gal būt Olandija. Ypatingas statusas deleguojamas Lenkijai, Lietuvai ir Latvijai. Būtina sąlyga yra visų šalių išėjimas iš NATO ir sudarymas Baltijoje demilitarizuotos zonos. Perspektyvoje strateginė kontrolė pereina Maskvai ir „neutralios“ Europos karinėms pajėgoms, t. y. euraziniam gynybiniam kompleksui.“ (Aleksandr Dugin p. 372).

Iš kur šie samprotavimai dvelkiantys Karl Haushofer ir kunigaikščio Trubeckojaus dvasia? Beje, šios knygos mokslinis konsultantas – Rusijos Federacijos Generalinio štabo Karinės akademijos Strategijos katedros vedėjas generolas leitenantas N. P. Klokovas. Iš pirmo žvilgsnio šie samprotavimai gali pasirodyti fantazijos. Bet įsivaizduokime, kad dėl pasaulinės finansinės krizės, po kelių JAV prezidento kadencijų amerikiečius užvaldo izoliacionistinės nuotaikos ir jie pasitraukia iš Europos. Nupieštas scenarijus pasirodys ne toks jau fantastinis.

Prisiminkime neseniai Rusijos prezidento siūlytas saugumo garantijas, samprotavimus apie Rusijos, Indijos, Kinijos trikampį.

O štai kas toliau rašoma šioje knygoje: „Vienintelis silpnas elementas šioje sistemoje – Lenkija ir Lietuva, kur vyrauja katalikybė“. Priminęs ką apie Lenkiją ir Lietuvą rašė Osvald Spengler, autorius sako: „Taigi Lenkijoje ir Lietuvoje pagrindiniu geopolitiniu Eurazijos partneriu turi tapti jėgos, pabrėžiančios nekatalikišką šių šalių politikos orientaciją – šalininkai pasaulietinės ‚socialdemokratijos‘ ‚neopagonys‘, ‚etnocentristai‘, protestantų, pravoslavų religiniai sluoksniai, etninės mažumos. Be to, etninė įtampa lenkų – lietuvių santykiuose yra ypač vertingas elementas, kurį dera išnaudoti ir, kiek įmanoma, gilinti.“

Kaip čia neprisiminti autonomininkų rytinėje Lietuvoje ir ‚neopagonių‘ pasaulinių suvažiavimų Vilniuje? Pabaigti norėčiau akivaizdžia išvada: valstybė gali būti tikrai stipri, nes nestipri valstybė, didelė ji ar maža, vis vien išnyks. Todėl vyriausybės programos teiginiai turėtų būti suprantami šioje dvasioje. Tokią programą ir vykdome.

Lietuvos užsienio reikalų ministras Algirdas Saudargas skaitė šią paskaitą Los Angeles LFB politinių studijų savaitgalyje, 1999 sausio 31 d.

Los Angeles LFB 32-ųjų politinių studijų dalyviai. Nuotr. J. Pupiaus

VALDĄ IR VALDOMIEJI

VYTAUTAS VOLERTAS

Įstatymo balsas minioje

Kiekviena valstybė yra tarsi milžiniškas plaustas atviruose vandenyse. Kai šviečia saulė, nevargina šaltis ar kokia tropinė šutra, plūduriuok, švilpauk, uždainuok. Bet kelionę įtakoja įvairios srovės, veikdamos kryptį. Užgriūva audros, švilpia viesulai. Kaimynystėje atsiranda koks piratų ar šiaip bjaurybė plūdurys, graso paskandinti, verčia gintis. Jei plausto įnamiai yra sumanūs ir drausmingi, visus pavojus galima sėkmingai prastumti. Vairininkai ir jų pagalbininkai tvarkingai atlieka savo pareigas, keleivių masė supranta padėtį, be murmėjimų gelbsti. Plaustas neišyra, tvarka ir susiklausymas jį išlaiko net ir trunkomą labai stiprių bangų.

Tvarkingoje valstybėje svarbiausias balsas yra įstatymo. Tai moralinių normų, istorijos laikotarpio nuotaikų ir valstybės piliečių, kalbančių savo įgaliotinių balsu, gyvenimui sukurti nuostatai. Jie taria žodį, o ne prezidentas, ne vyriausybė, ne jos ministrai, ne partijos ar sukti advokatai. Apie JAV konstituciją, taigi apie šios valstybės gyvenimo nuostatų pagrindą, štai ką pareiškė išgarsintasis prez. F. D. Roosevelt: „JAV konstitucija pasirodė esanti nuostabiausias vyriausybės taisyklių klasikinis rinkinys, bet kada parašytas“ (1930 m.). O už trejų metų jis papildė: „Mūsų konstitucija yra tokia paprasta ir praktiška, kad visuomet galima pasiekti specialius tikslus, ją tai vienur, tai kitur paryškinant“ (1933 m.).

Taigi Roosevelt lyg įtaigojo, kad tą „nuostabiausią rinkinį“ galima „paryškinti“, arba palankstyti. Bet lankstant atsiranda įskilimai. Ypač kai savo teises pradeda ryškinti prezidentas ir vyriausybė; ypač teismams apsilėidus įstatymų priežiūroje; ypač savo pareigų nesuprantančiam seimui nevykusiai kaitaliojant įstatymus.

Vyriausiam plausto vairininkui ir jo padėjėjams darbą lengvina arba painioja juos supanti minia. Nuo aplinkos priklauso prezidento ir vyriausybės sėkmė. Ta minios aplinka – valstybės piliečiai. Jie kartais drįsta kaltinti vadovus ir už tuos nebaigtus darbus, kurių jie patys neleido vykdyti. Beveik visur piliečiai savo vadovams yra nedėkingi, neatlaidūs, net žiaurūs. Laiminga ta valstybė, kurios gyventojai turi širdį ir protą.

Dr. Kazys Ambrozaitis, Vytautas Volertas (šio straipsnio autorius) ir dr. Adolfas Damušis Dainavoje. Nuotr. V. Maželio.

Kantrioji dauguma

Yra suprantama ir pateisinama, kad ištiesę kaklus žvalgomės į Lietuvą. Juk net paukščiai ieško tų vietų, kuriose gimė jie patys ir plunksnuoti, jau visai jiems neatpažįstami, tėvai. Skrenda tūkstančius kilometrų, palikę malonesnį klimatą. Paukštį veda instinktas, mūsų kaklus suka ilgesys ir „patrioto idiotiškumas“. (Tebūna čia panaudota nauja sąvoka, idiotiškai filosofiška.) Žvalgomės ir apkalbame, ką pamatėme ir išgirdome.

Ten žuvo Sausio tryliktosios aukos. Ten sunkiai dirba šimtai tūkstančių rūpestingų tėvų, auklėdami, mokydami ir aprūpindami savo vaikus. Gausu dorų politikų, ne sau naudos ieškančių, dar nesuskubusių nieko valdiško pasisavinti, o besistengiančių valstybei vadovauti, nors ir savus įsitikinimus peršant. (Todėl jie ir yra politikai.) Mokytojai, amatininkai, verslininkai, ūkininkai – gyvenimas reikalauja iš jų ir jie atkakliai reikalauja iš gyvenimo, atkakliai su juo grumdami, kontrabandinio spirito požeminiais vamzdžiais nepompuodami.

Šios kantriosios daugumos beveik negirdime. Kas iš korespondentų domėtis tvarkingomis šeimomis, jei yra pilna išvirtusių mamų, savo vaikus palikusių be globos? O jei ką nenuslepimai pasigėrėtino pastebime, džiaugiamės ir tariame – taip ir turi būti. Apie gėrį nesiderama.

Daugiau dėmesio susilaukia šūkaujanti ir zirzianti visuomenė, nes jau tokios akys ir ausys yra viso pasaulio, nes tokios akys ir ausys yra mūsų. Šioms ausims blogis varpais skambina, gėris lietuviško karklo švilpynėle suokia. Kai gatve plaukia rami minia, ją vos vos regime. Kai

joje įsimašo keistuolis, stebime jį ateinantį, gręžiamės į nueinantį.

Gerasis duondavys

Nenuostabu, kad dažnai pakalbame apie mums keisčiau atrodančius įvykius ar žmones Lietuvoje. Kokie iš tikrųjų ten yra daugiausia rūpesčio ir nepatogumų sudarą piliečiai?

Jie nėra panašūs į vakariečius. Vyriausybės jie nelaiko tvarkančiu ir organizuojančiu veiksniu. Vyriausybė jiems yra duondavys, iš kurio galima sukta išprašyti daugiau, negu priklauso, ir pasivogti. Tai rusiško komunizmo tyčiomis taip išauklėti verksniai, vagišiai ir „kombinatoriai“, neturį jokios nuovokos apie pareigas valstybei. Tai ruso palaidų brouoų prisirankioję nerūpestingi zirzliai ir plevėsos.

Pavyzdžių yra tūkstančiai. Kelis paminėkime.

Vidurinio amžiaus aukštąjį mokslą baigusių lietuvių šeimoje kalbama apie gyvenimo sunkumus, apie aukštas elektros, vandens kainas. „Tai kiek mokate už vandenį?“ – paklausiamą. „Mes nieko nemokame. Prieš trejus metus pasistatę šį namą ir prisijungę miesto vandenį, apie tai dar nepranešėme.“ „Kaip tada gali miestas išsiversti?“ „Kas mums rūpi? Pinigų iš kitur prisiplėšia glėbius.“

Štai ištraukėlė iš laiško: „Lietuva visai nusivylusi. Nuolatinės rietenos, kova dėl kėdžių, dešimttūkstantinės teisėjų algos ir ubagai. Tai būtų galima tęsti iki begalybės. Ir kartais jau nebežinai, gal ir gerai, kad tokie kaip Šustauskas akis valdžiai pabado.“

Štai kitas pasakoja: „Lietuva dabar taip pat kaip Roma prieš savo žlugimą – gyvena tik pramogomis. Net pykina nuo nuolatinių festivalių, visokių misių rinkimų, visokių švenčių.“

Seka ištrauka iš laiško, adresuoto septyniems vyskupams (Vilniaus, Kauno, Telšių, Panevėžio, Vilkaviškio, Kaišiadorių, Šiaulių) su jais iš anksto nepasitarus: „Be Dievo pagalbos ir Švč. M. Marijos užtarimo neprisikelsime. Tai patvirtina šv. Raštas ir Švč. M. Marijos apsirėikimais pasaulyje. Būtina, kad kuo daugiau geros valios žmonių kreiptųsi pagalbcis iš Aukštybių.“

Šiais metais rugsėjo 13 d. (sekmadienį) Šiluvos Švč. M. Marijos Gimimo bazilikoje bus atnaujintas Lietuvių Tautos pasiaukojimas Švč. M. Marijos Širdžiai.

Mes, žemiau pasirašiusieji, prašome Jūsų Ekscelencijas:

– apie šį pasiaukojimą, jo prasmę ir reikšmę kuo plačiau informuoti per spaudą, radiją ir televiziją visą tautą ir pakviesti šiame pasiaukojime dalyvauti visus geros valios žmones, kad kiekvienas žmogus pats pasiaukotų ir per save paaukotų savo Tėvynę;

– įpareigoti visų parapijų klebonus tą dieną vienu metu šį pasiaukojimą atlikti savo parapijose. Prieš tai kiekviena proga kuo plačiau paaiškinti šio pasiaukojimo prasmę ir pakviesti dalyvauti jame.“

Laišką rašo grupė inteligentių moterų ir įsakinėja vyskupams, ką jie

turėtų daryti, įsakinėja parapijų klebonams. Vyskupai, žinoma, nepakluso. Todėl kilo moterėlių, pamaldžių sielelių tarpe, Ganytojus daug smerkiančių kalbų.

Niurzgėjimo, nepasitenkinimo, įvairių keistenybių girdime kiekvieną dieną. Ateina visokie reikalavimai ir iš pašalies. Pavadinkite Vilniuje gatves Izraelio ir Jeruzalės vardais. (Gal net ir Zuroff vardu?) Tuojau pat, kol dar nespėjo numirti, pasmerkite Lileikį. Išteisinkite Burokevičių. Mokėkite pensijas buvusiems KGB darbuotojams. Gražiai globokite ir gerbkite „Jedinstvos“ Ivanovą. Keiskite istoriją, gerbkite generolą Želigovskį, nusilenkite Liublino unijai. Būsime draugais, jei tapsite vergais.

Svarbūs ir galingi

Tokioje aplinkoje, kai visose pusėse ziria piliečiai, kai iš nebičiuliškų tolumų valstybės savarankiškumą bado beveik įžeidžia reikalavimai, vyriausybės darbas nėra golfo laukas ar teniso aikštelė. O į šį karnavalo triukšmą su atskira muzika jungiasi valdininkijos biurokratija.

Valdininkai didele savo dalimi tarnybose žvalgosi užtikrintos duonos, kad nereikėtų kasdien ją rūpintis. Ūkininkai, prekybininkai, amatininkai pasitiki savimi. Jų gyvenimas dažnai rišasi su rizika: ateis blogi derliai; nukris prekių kainos; nebus klientūros. Ir politikai drąsūs: gali būti išrinkti ir neišrinkti, gali būti piktai aprėkti, o gal ir patys rėks! O valdininkas stengiasi susikurti gyvenimą be rūpesčių, be rizikos, be savo iniciatyvos. Vėliau, kai įsitvirtina, išmoksta vaidinti svarbų ir galingą tipą. Šių dienų Lietuvos valdininkiją supa dar neišdžiūvusi Sovietijos pelkė, todėl valdininkija iš tikrųjų jaučiasi svarbi ir galinga. Tai biurokratijos marmurinis pagrindas. Tik ant šios įstaigų ir įstaigėlių galybės stovi biurokratijos raganosis.

Biurokratija erzina gyventojus, budina jų irzlumą, kenkia vyriausybei. Žinoma, biurokratijos pabaisa turi du kailius, kuriais gaubstosi: potvarkių raizgynė ir nedraugiškas valdininkų elgesys su piliečiais.

Jei potvarkiai reikalauja, kad užregistruojant šuniuką reikia trijų valdininkų parašų, registruojas raštininkas neturi teisės šį procesą suprastinti. Tai vyriausybės reikalas. Ministerijos privalo peržiūrėti savo darbų tvarką ir nuostatų raizgynę suplėšyti. Iš kitos pusės, jei valdininkas prieš klientus yra pasipūtęs, nekantrus, neduodas aiškių nurodymų, institucija, kurioje jis dirba, valdininkus turi keisti į tarnautojus arba juos nukišti ten, kur jie nesutiks žmonių.

Partijos ir kitos įvairenybės

Ir dar viena vyriausybinių darbo duobė – opozicinės partijos. Jos šaukia ir miegodamos, taigi nieko neveikdamos, ir mirtinai sunegalavusios, pasekėjų nustojusios, ir blaivios, ir apsvaigusios. Šauksmai, kaltinimai, nelogiškumas, gyrimasis, žadėjimas ir netesėjimas

yra būtinos partijų žymės. Politiniai sambūriai neturėtų būti taip aptariami, tačiau kol kas jų negalime kitaip suprasti. Štai V. Paulausko tyčinis prezidento įspėjimas dėl „artėjančios nelaimės“, V. Šustausko „ubagų valsas“, vidinės rungtyinės krikdemų ir konservatorių viduje, socdemų „konstituciniai teismai“, buvusių komunistų gąsdinimai artėjančiu žlugimu (Č. Juršėnas). Opozicinės partijos yra pozicijos priežiūrai ir apsaugai nuo klaidų. Ir jos turėtų vadovautis svarstymais, ką pozicija gali įvykdyti ir ko negali. O šūkauti moka ir pelėdos.

Lietuvoje matome ir keistų pramogų, kurios jaunai ir mažai valstybei lyg netiktų. Tai aklas pamėgdžiojimas Vakarų kvailysčių: „Vasaros gale buvo tokia šventė Kaune, Laisvės alėjoje prie Merkurijaus, kur dirbtiname baseine suvertė 2 tonas pomidorų padažo ir jame visą dieną voliojosi, stumdėsi, maudėsi į velnius panašūs keli piemenys ir piemenės beveik visai nuogi.“

Kita istorija: „Spalio gale einu skersai Laisvę Daukanto gatve. Girdžiu greitosios pagalbos signalą. Matau nuo Soboro didžiulę minią, priekyje greitosios pagalbos mašina signalizuoja visu garsu. Žmonės sustoja, žiūri, kas čia dedasi. Avarija kokia, ar kas. Priartėja, pasirodo galybė studentų baltais chalatais, su baisiomis kaukėmis, griūvinėja, stumdosi, voliojasi. Ant šaligatvio visokiausi kvailiausi plakatai, nešasi švirktus, popierinius, baltomis medikų kepurėmis su raudonu kryželiu ir t.t. Pasirodo, šita gauja tai Kauno medicinos akademijos studentai švenčią fuskų krikštynas.“

Žinome, kad medikai gauna labai mažus atlyginimus. O tose „iškilmėse“ dalyvavo jauni žmonės, savanoriškai žengią į varguolių luomą. Todėl linksmybės prieš pasmerkimą yra atleistinos.

Buvusioms, esamoms ir būsimoms vyriausybėms taip pat daug kas yra atleistina. Darbo aplinka kol kas yra sunki, nervinga. Tik neatleistina budrumo stoka, nevykęs ministrų pasirinkimas, jų plėšikavimas Respublikos ižde, vergiškas nuolaidavimas reikalavimams, ateinantiems iš užsienio bei švelnių pirštinėlių elgesys su nusikaltėliais.

Vyriausybės nariams, iš tolo galingai atrodantiems, bet sunkiai vargstantiems, retkarčiais turėtume ir užuojautos nepagailėti. Sužeista tauta palengva sveiksta, mokosi savomis kojomis vaikščioti. Ji bręsta, bręš ir jos sudaromos vyriausybės, o šiuo metu labiausiai reikalinga yra žmonių kantrybė.

Vyriausybė atsako už valstybės saugumą, už piliečių ekonominę gerovę ir jų moralę. Tai milžiniški uždaviniai. Jų tinkamai neįvykdys komediantai su nuotykių ieškotojais. Neįvykdys ir pajėgūs, rimti žmonės, jei nebus jiems leista dirbti. Surištomis rankomis net pasikasyti tinkamai nevyksta.

LIETUVA IR UŽSIENIO LIETUVIJA NEPRIKLAUSOMYBĖS KELYJE

ALGIRDAS J. STEPAITIS

Ši vasario 16-toji diena, minint Lietuvos Nepriklausomybės 81-ą sukaktį, yra paskutinė šiame XX šimtmetyje. Dvidešimtasis amžius, nors ir pasižymėjęs didžiule technologijos pažanga, yra vienas siaubingiausių žmonijos istorijoje, atnešęs du pasaulinius karus, o taip pat nacizmą ir komunizmą su koncentracijų stovyklomis ir Sibiro gulagais, kuriuose buvo sunaikinta milijonai nekaltų žmonių. Lietuvių tauta neteko beveik vieno milijono savo žmonių. Todėl, žengiant į XXI šimtmetį, vertėtų prisiminti ir pagalvoti apie Lietuvos Nepriklausomybės kelią, kuriuo Lietuva ir užsienio lietuviai (Lietuvija) ėjo praeityje, eina dabartyje ir eis ateityje.

Grįžkime mintimis į devynioliktojo šimtmečio pabaigą, kai Lietuva, tebekenčianti Rusijos okupaciją, po 1831 m. ir 1863 m. sukilimų Rusijos carui uždraudus spaudą ir uždarius Vilniaus universitetą, Lietuvos šviesuolių apsisprendimu pasiryžta eiti keliu, vedančiu į Lietuvos laisvę. Pirmiausia reikėjo pažadinti tautos samonę ir priminti pasauliui garbingą Lietuvos praeitį ir jos teisę atkurti savo valstybę. Tas Lietuvos šviesuomenės apsisprendimas buvo ypač paremtas Amerikos lietuvių, kurie tuo metu buvo labai paveikti Kražių skerdynių, įvykusių 1893 metais. Kaip tik devyniolikto šimtmečio pabaigoje ir XX-jo pradžioje, Amerikoje kūrėsi lietuviškos parapijos.

Lietuvoje tuo metu pasirodo „Aušra“, redaguojama dr. Jono Basanavičiaus ir spausdinama Prūsijoje, o knygnešių gabenama Lietuvon. „Aušra“ pasiekia ir Ameriką, ten platinama jau grynai lietuviškose parapijose. Tuo metu svetur mažai kas žinojo apie Lietuvą, todėl užsienyje gyvenantys lietuviai pirmiausiai užsimojo garsinti Lietuvos vardą ne tik Amerikoje, bet ir visame pasaulyje. Štai 1900 m. Amerikos lietuvių pastangomis, Lietuva buvo atstovaujama Pasaulinėje parodoje Paryžiuje. Tais pačiais 1900 metais, Amerikos lietuvių kunigų pastangomis, yra įkuriamą „Motinėls“ draugija norint paremti lietuvius

Algirdo J. Stepaičio paskaita, skaityta Vasario 16-tos dienos minėjime, įvykusiame 1999 m. vasario 7 d., Šv. Antano parapijos salėje, Cicero, Illinois.

studentus, studijuojančius Europos universitetuose.

„Aušrai“ užgėsus, gimsta „Varpas“, redaguojamas dr. Vinco Kudirkos. „Aušros“ spindulių nušviesta ir „Varpo“ gaudimu „Kelkite, kelkite!“ raginama, Lietuva išgirsta šį „Varpo“ gaudesį ir su viltimi pasitinka XX-ji šimtmetis, vedama jau savo išsimokslinusių ir tautiškai susipratusių jaunimo. Tie šviesuoliai idealistai – tai Petrapilio Dvasinės akademijos, Seinų seminarijos, bei Petrapilio, Maskvos, Varšuvos ir Šveicarijos universitetų studentai, kurie uoliai įsijungia į Lietuvos Nepriklausomybės kelią. Jie žino, kad tas kelias bus sunkus: tai ne puikuojantis greitkelis, bet vingiuotas, duobėtas, dulkinas kelias, vedęs per pavojingus tarpeklius, prarajas. Tačiau to kelio tolumoje, jie regi laisvės žiburėlį, kuris suteikia jėgų ir vilties kovai.

Pagaliau šio šimtmečio pradžioje pasirodo pirmieji laisvės žiburiai: 1904 metais caro valdžia panaikina Lietuvoje spaudos draudimą; 1905 metais sušaukiamas Lietuvių Seimas Vilniuje, o Amerikoje lietuviai, prasidėjęs Pirmajam pasauliniam karui 1914 m., sušaukia visų lietuviškų organizacijų kongresą Čikagoje, kuris įvyksta tų metų rugsėjo 21-22 d. d. Kongresas paskelbia rezoliuciją, reikalaujant politinės autonomijos Lietuvai, Mažajai Lietuvai ir Suvalkų kraštui. Taip pat šis kongresas pareikalavo, kad Lietuva būtų atstovaujama tarptautinėje Taikos konferencijoje Paryžiuje. 1917 m. Lietuvoje sušaukiamas Vilniaus Seimas ir išrenkama Taryba, kuri, kaip vienintelė tautos atstovybė, 1918 m. paskelbė visam pasauliui, kad remiantis pripažintąja tautų apsisprendimo teise yra atstatoma Nepriklausoma Lietuvos Valstybė.

Paskelbtą Nepriklausomybę reikėjo apginti nuo lenkų, bolševikų ir bermontininkų. Lietuvos jaunimas stoja savanoriais ginti savo tėvynę ir savo kraujų patvirtinti Nepriklausomybę. Taip pat atvyksta savanoriai ir iš Amerikos, kaip St. Darius ir kiti. O Paryžiaus Taikos konferencijoje užsienio lietuvių atstovai dalyvauja kaip patarėjai bei vertėjai. Kol Amerika delsė pripažinti Lietuvos Nepriklausomybę, lietuviai surinko vieną milijoną parašų ir 1922 m. gegužės 20 d. įteikė juos JAV prezidentui Harding'ui, reikalaudami Lietuvos „de jure“ pripažinimo. JAV Lietuvą pripažino „de jure“ 1922 liepos 26 d.

Pirmosios Nepriklausomybės metais užsienio lietuvių pagalba Lietuvai tęsėsi aukomis, paskolomis, o taip pat ir kuriant pramonę, steigiant sporto organizacijas.

Deja, Lietuva neilgai galėjo džiaugtis savo laisve. 1939 rugsėjo 1 d., prasideda Antrasis pasaulinis karas, o 1940 m. birželio 15 d. Sovietų Sąjunga okupuoja Lietuvą. Tuojau prasideda Lietuvoje žmonių suėmimai, o netrukus ir pirmieji Lietuvos gyventojų trėmimai į Sibirą. Pasinaudodama prasidėjusiu vokiečių - sovietų karu, 1941 m. birželio 22 d. Lietuva, vadovaujama L.A.F., sukyla prieš sovietus ir atstato Lietuvos Nepriklausomybę, bet vokiečių nacių valdžia nepripažįsta Lietuvos sukilėlių aukų ir užgniauzia lietuvių laisvės viltis. Lietuva kenčia ir nacių valdoma: vyksta trėmimai į koncentracijos stovyklas, žudymai, jauni

vyrų gaudomi karo pramonės darbams Vokietijoje. Po trejų metų nacių okupacijos, grįžta vėl sovietų valdžia ir teroras.

JAV lietuviai ir vėl beldžiasi į valdžios duris. 1940 m. įkuriamas ALT'as, kurio pastangomis JAV pasmerkia sovietų okupaciją ir leidžia veikti Lietuvos atstovybei Washington'e. Antrasis pasaulinis karas baigiasi 1945 m. gegužės 7 d., bet Lietuvos laisvės viltys neišsipildo. Sąjungininkai užmiršta savo pažadus.

Tūkstančiai lietuvių yra priversti pasitraukti į Vakarus ir po kelių metų laukimo pabėgėlių stovyklose įvairiuose Europos kraštuose, pasklinda po pasaulį, papildydami lietuvių gretas JAV, Kanadoje, Australijoje, Pietų Amerikoje ir, žinoma, kai kurie pasilieka Vakarų Europoje. Amerikoje atkuriamos Lietuvos vienuolijos, jaunimo organizacijos – ateitininkai, skautai, steigiamos lituanistinės mokyklos, politinės ir visuomeninės organizacijos. Pagyvėja lietuvių kultūrinis gyvenimas, sustiprinami esantieji bei leidžiami nauji laikraščiai ir žurnalai. Pirmą kartą Lietuvos istorijoje yra išleidžiama Lietuvių Enciklopedija, Broniaus Kviklio „Lietuvos Bažnyčios“, „Mūsų Lietuva“ ir daugelis grožinės literatūros, bei poezijos knygu.

Politinėje veikloje užsienio lietuviai dalyvauja kaip liudininkai JAV Kongreso Kersten'o komitete, kuris tyrinėjo sovietų okupaciją Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje. Tie komiteto apklausinėjimai turėjo didelės reikšmės, tolimesnei JAV politikai komunistų atžvilgiu. ALT'as labai uoliai dirbo su šiuo komitetu ir tuo pačiu labai prisidėjo prie Lietuvos laisvės bylos iškėlimo.

Tuo tarpu Lietuvoje verda žūtbutinė kova už laisvę. Lietuvos gražiausias žiedas – jaunimas tęsia nelygią kovą už laisvę, pradėtą 1941 metų sukilimu. Pavergta tauta kovoja ginklu ir kitais pasipriešinimo būdais: susidegina Romas Kalanta, susiburia disidentai, leidžiama Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika, kuri pasiekia Vakarus, išverčiama į kitas kalbas ir paskleidžiama po platų pasaulį. Tauta, negalėdama laisvai balsuoti, išlieja savo laisvės troškimą gyvu tikėjimu į Dievą ir atsiranda tūkstančiai kryžių Kryžių kalne. Laisvės troškimas ir viltis lieka gyvi. Tauta kenčia, tremiama į Sibirą ir mirdama šaukiasi Dievo pagalbos, prašydama laisvės Lietuvai.

Pagaliau 1988 metais gimsta „SAJUDIS“, atgimsta laisvės dvasia, aplaistyta partizanų krauju ir Sibiro kančia bei aukomis. Lietuva apsisprendžia siekti laisvos ir niekam nepriklausomos Lietuvos valstybės. Gimsta dainuojanti revoliucija, kuriai vadovauja ramiai kalbantysis muzikos profesorius VYTAUTAS LANDSBERGIS. Ta profesoriaus rintis raminančiai veikė į Lietuvos žmones, o priešams kėlė sąmyšį, baimę ir pyktį. Pasaulis nustemba lietuvių drąsa bei susiklausymu. Pagaliau Atkuriamasis Lietuvos Seimas ryžtasi paskelbti visam pasauliui, jog, pasiremiant Vasario 16-tos aktu, yra atstatoma Lietuvos Nepriklausomybė. Tai įvyksta 1990 m. kovo 11-tą dieną. Užsienio lietuviai džiaugiasi, didžiuojasi ir eina kartu su atgimstančia

Lietuva. Rengiamos demonstracijos, kreipiamasi į žiniasklaidą, į savo atstovus Kongrese. Ir ne tik Amerikoje, bet ir Kanadoje, Europos kraštuose, Australijoje.

1991 m. sausio 10 d. Lietuva gauna Gorbačiovo ultimatumą atsisakyti savo laisvės ir sugrįžti į Sovietų Sąjungą. Lietuva to ultimatumo nepriima! Ateina tragiškoji Sausio 13-ta diena. Beginkliai žmonės stovi prieš tankus, apsiginklavę tiktai laisvės troškimu ir moraline jėga. Vėl liejasi kraujas – naujos kartos kraujas.

Pagaliau po rugpjūčio mėn. pučo Maskvoje subyra Sovietų imperija. Lietuva laimi ir tampa laisva. Pasaulis pripažįsta Lietuvą kaip nepriklausomą valstybę, kuri pagaliau bando vėl atkurti savo gyvenimą, suniokotą per 50 žiaurios okupacijos metų. Lietuvai reikia pagalbos vėl atsistoti ant savo kojų.

Lietuviai visame pasaulyje mato laisvos Lietuvos vargą ir sunkumus. Šalia BALF'o susikuria naujos šalpos organizacijos, globos, bei šalpos būreliai. Amerikos lietuvių mokytojai kasmet ruošia APPLE kursus Lietuvoje, o Amerikos dantų gydytojai padeda Lietuvos dantistams, ruošdami savo seminarais dantų higienos specialistus - žinovus. O kur dar visų išėivių tiesioginė asmeniškai pagalba giminėms ir įvairioms organizacijoms: ateitininkams, skautams, bažnyčių ir paminklų statyboms. Visa tai daroma geranoriškai ir savanoriškai. Renkamos aukos, rūbai, avalynė, medicinos įrengimai, vaistai. Padedama Lietuvos Tremtinių grįžimo fondui ir Sibiro tremtinių vaikų mokyklai Vilniuje. Ši pagalba plaukia Lietuvai iš Europos, JAV, Kanados, Australijos, Pietų Amerikos. Prisideda prie šios pagalbos ir geros širdies nelietuviai. Niekas dar turbūt nesuskaičiavo tų visų aukų vertės, bet neabejojant galima sakyti, jog tos aukos siekia milijonines sumas, neskaitant paaukotų valandų tas aukas surenkant ir pervežant į Lietuvą.

Pastarajame dešimtmetyje užsienio lietuviai įsijungė ir į Lietuvos politinę veiklą. Čia tenka paminėti, jog buvo nuoširdžiai aukomis ir darbu prisidėta prie Seimo rinkimų 1992 ir 1996 metais ir prie prezidento rinkimų 1992 ir 1997 metais. Visi žinome tų mūsų pastangų pasekmes: 1996 metų Seimo ir 1997 metų prezidentiniuose rinkimuose Lietuva ir Lietuvija laimėjo, išrinkus Lietuvos konservatorius ir Lietuvos krikščionis demokratų į Seimą, o prezidentu Valdą Adamkų.

Nors jau artinasi antros Nepriklausomybės dešimtmėtis, bet Lietuva dar vis kovoja su sovietlige, pasireiškiančia sužalota lietuviška dvasia, stoka idealizmu, tautos nudvasinimu. Tad būtina pamąstyti, kaip, sustoję prie XXI šimtmečio vartų, sutiksime ateitį? Štai pora veiklos gairių:

1. Švietimo srityje supraskime, kad mūsų ateitis – tai jaunoji karta, į kurią turime atkreipti didžiausią dėmesį. Visomis jėgomis padėkime atkurti lietuvišką švietimą, mokyklas ir jaunimo organizacijas, kurios auklėtų jaunuolius lietuviškoje aplinkoje. Išėivijoje reikėtų kartu pasitarti visiems fondams (Lietuvių Fondui, Tautos Fondui, Vydūno, Ateitininkų ir kt.), kaip surasti tinkamiausią būdą paremti studijuojantį jaunimą

Lietuvoje bei užsienyje.

2. Politinėje veikloje užsienio lietuviai, pasiremdami Kersten'o komisijos surinkta medžiaga, turėtų padėti Lietuvai paruošti komunizmo teismą, panašiai, kaip 1934-35 metais, kada Lietuva buvo pirmoji valstybė, suruošusi nacių teismą (Neuman'o – Sass'o byla). O po 10-ties metų vyko, kaip prisimename, 1945 m. didžioji Nuernberg'o byla.

Tikėkime, jog užsienio lietuviams ir Lietuvai žygiuojant kartu, tas Nepriklausomybės kelias virs gražiu vieškeliu, kuris su Dievo palaima ir pal. Jurgio Matulaičio užtarimu, išves ateinančias kartas į pilną gėrio, sutarimo, džiaugsmo bei vilties XXI-ji amžių.

NUORODOS:

1. Lietuvių Enciklopedija, Boston'as, JAV
2. Lituanus, 1998 m. Nr. 4, Vol. 44-4, Chicago, JAV
3. P. Klimas „Iš mano atsiminimų“, Vilnius, 1990
4. V. Valiušaitis, red., „Žygio draugams“, Vilnius, 1996

DAINAVA VĒL LAUKIA MŪSŲ !
43-ČIOJI LIETUVIŠKŲ STUDIJŲ IR POILSIO SAVAITĖ,
RENGIAMA LIETUVIŲ FRONTO BIČIULIŲ ,
ŠIĄ VASARĄ IR VĒL BUS DAINAVOJE, RUGPJŪČIO 8 - 15 D.
Daugiau informacijos apie savaitės programą bus skelbiama spaudoje.
Atvykite į Dainavą! Ji visada laukia jūsų.

Nuotr. V. Maželio

AR LABAI SUNKU MYLĖTI TĖVYNĘ?..

ALOYZAS VILKYS

Tokį klausimą 1997 metų vasarą kelionės po Lietuvą metu poetui Bernardui Brazdžioniui Naujojoje Akmenėje akmeniškių poezijos gerbėjų vardu pateikė Akmenės rajono laikraščio „Vienybė“ redaktorius. Manau, toks tiesmukiškas ir net vylingai retorinis pasmalsavimas, atsiduodantis „laisvos ir nepriklausomos spaudos“ paleidžiamomis dujomis, subtilesnį žmogų, ypač dvasinio meno kūrėją, gali sugluminti. Ar ne juokingai skambantis klausimas? Bet ko čia, gerbiamieji lietuviai, stebėtis? Juk, atvirai kalbant, dabar nepriklausomoje Lietuvoje dauguma mūsų gyvena tokia nuostata, kad „iš tėvynės meilės košės nevirsi“. Tai, dievaži, autentiški vieno rajoninio masto politiko žodžiai, žmogui išsprūdę iš lūpų kartaus nusivylimo valandą, kai po pralaimėtų rinkimų nepavyko užimti aukšto posto savivaldybėje. Tiesa, iš poeto „interview imantis“ žurnalistas savo mįslingam klausimui suteikė dar kitą potekstę, atseit, ar sunku buvo mylėti Tėvynę gyvenant taip toli ir taip ilgai nuo jos. O ką poetas atsakė į tai? – Dieve, juk tai buvo nenormalus gyvenimas!

Visi dorieji ir padorieji Lietuvos žmonės (čia nereikia vartoti net liberaliai kairuojantiems žmonėms dantų skausmą sukeliančio žodžio „patriotai“) prieškario Lietuvoje jau buvo išaugę iš savo Tėvynės nepažinimo (ir nepripažinimo!) marškinėlių. Todėl drįstu tvirtinti, kad ir poetui Bernardui Brazdžioniui ir tūkstančiams tų nuo „raudonojo maro“, anot V. Krėvės, besigelbstint į Vakarus bėgančių moksleivių, studentų, karininkų, verslininkų, pramonininkų, artistų, muzikų lyg iš švyturio prie Baltijos jūros kruvinomis raidėmis padangėje švietė žodžiai, atėję iš senovės lotynų raštų: „Patria dat vitam, raro largitur honores“ (Tėvynė duoda gyvenimą, bet garbe retai apdovanoja). Mus visus pagimdė viena Tėvynė lyg motina. O meilė motinai svarstyklėmis nesvarstoma. Tu tik dėkoji Dievui, kad vienos motinos asmenyje tave pašaukė iš nebūties.

Aš tik po daugelio daugelio kagėbistų ir „idėjinių komunistų“ (kokių būdavo pilna rajonuose, kuriuose man teko dirbti žurnalistu) persekiojimų, patyčių, grasinimų, gąsdinimų ir šantažo metų, dažnai klupdamas ir visomis priemonėmis protestuodamas ir taip gindamas savo žmogiškąją garbę, suvokiau, jog ateizmas, užmaskuotas „didžiosios gyvenimo tiesos“ suradimu, arba konkrečiai kalbant, lenininis komunistinis marazmas pusę amžiaus lietuviams kalė ir dabar tebekala į galvas, esą mes neturime jokios sielos, o tik esame „savo gyvenimo kalviai“. Socialiniai kalviai. Daugelis iš mūsų tą komunistų filosofiją, kaip prieštaraujančią žmogaus prigimčiai, kategoriškai atmetėme šiek tiek palaisvėjusio gyvenimo metais, kilus Atgimimo Sąjūdžiui. Kai drąsiai ėmėme skaityti ir iš kažkur gauti anksčiau draudžiamus raštus, kai plūstelėjome į mitingus ir akcijas, kai veržėmės į „Baltijos kelią“, o paskui važiavome ginti Lietuvos Parlamento ir Televizijos bokšto...

Bernardas Brazdžionis N. Akmenėje įvedamas į salę. Tuoju už jo Stasė Niūniavaite ir meras Anicetas Lupeika. Nuotr. J. Šalvičio

Štai kodėl man to „nepriklausomo rajono laikraščio“ žurnalisto, anksčiau buvusio LKP RK biuro nariu, klausimai, lyg ir pafilosofavimai, poetui Bernardui Brazdžioniui pasirodė ir retoriški, ir ne vietoje, ir nenuoširdūs. O poetas be išsisukinėjimų režė nomenklatūrininkui: „Mano poezija – tarp Dangaus ir Tėvynės“. Ir čia nieko nepaprasto. Gal tik neįprasta tiems, kuriems tikėjimo tiesos ir apskritai religija buvo išbraukta tema poezijoje, prozoje bei dramaturgijoje. Žinoma, neišbraukta tada, kai iš tikėjimo buvo atvirai tyčiojama, vadovaujantis „socialistinio realizmo“ sprendimais, kurie yra niekas kitas kaip marksizmo dogmos estetikos srityje.

Tad ir Bernardas Brazdžionis į Akmenės rajono laikraščio redaktoriaus klausimus religijos tema atsakė natūraliai, kaip atsakoma marksizmo nesužalotiems žmonėms: „Manau, mano santykis su religija natūralus, koks turėtų būti kiekvieno žmogaus santykis su Kūrėju. Davatkiškumas visai kita sąvoka, ir savyje aš to nematau. Domiuosi Šventuoju raštu, Biblija, man tai natūralu. Apskritai man tas motyvas artimiausias. Religinė tematika, o paskui – patriotinė, o iš visko išeina bendražmogiška“.

Taigi ji bendražmogiška didžiajam poetui Bernardui Brazdžioniui. O kokia ji buvo tiems poezijos dienų dalyviams, sekantiems paskui poetą jo kelionės po Lietuvą metu? Aš mačiau, kad daug „poezijos mylėtojų“ atėjo į salę vien tik tam; kad „susižvejoję“ įžymiojo poeto autografa. Dėl mados. Net ir tokių matėsi, kurie komunistinės nomenklatūros klestėjimo laikais pagal savo pareigas turėjo spjaudyti į Bernardą Brazdžionį. Iš tiesų, kokie buvo klaidūs laikai, nenuoširdžiai atsidūsta tos kategorijos „poezijos gerbėjai“. Todėl nieko doro negaliu pasakyti apie nemažą dalį

ton salėn susirinkusių „brazdžionininkų“. Šiluma gal tik padvelkė į poetą iš poezijos vakaro organizatorių. Sakyčiau, didelė šiluma... Mat ką tik iš Šiaurės ir Baltijos šalių dainų šventės namo buvo sugrįžęs (iš Lietuvos politiniu aspektu žinomos Gotlando salos) Naujosios Akmenės mišrus choras, kuris net keturias dainas pagal Bernardo Brazdžionio žodžius padainavo. Poetas labai susijaudinęs pasakė, kad šitaip gražiai ir aiškiai žodžius tariant chorų nėra girdėjęs niekur, net Čikagoje. O pagrindinė Brazdžionio atviliotoja, visame Akmenės rajone ir net toli už jo žinoma šviesuolė, turtingos sielos, tragiško politinės kalinės ir tremtinės likimo moteris – Stasė Niūniavaitė viena pati organizaciniu požiūriu padarė tiek, kiek nebūtų įstengęs visas tuntas buvusių nomenklatūrininkų, iš kurių ir dabar ne vienas užima aukštus Akmenės rajono savivaldybės postus.

Bernardas Brazdžionis patikėjo jai, kad mums „mirtinai reikia bent kartą pamatyti gyvą Brazdžionį“. Su tais Stasės Niūniavaitės žodžiais galėjome sutikti daugelis. Turiu pasakyti, jog tai buvo neeilinis įvykis ir mano, jau ne trumpą gyvenimą nugyvenusio žmogaus, kelyje. Kiek daug, dar būdamas studentu, o paskui žurnalistaudamas po Lietuvą, buvau matęs ir klausęsis „tarybinių poetų“, valdžios pašlovintų ir pirmas knygeles išleidusių, laureatų ir nuo tiltų upėn nušokusių, prasigėrusių „beržų“ ir brolius pardavusių čekistų! Bet didelio įspūdžio jie man nepadarydavo. Retai aš iš jų tegaudavau ir autografuotų knygų, nes nemėgau tos tuštybės – rankioti svetimos šlovės trupinius. Gal ir dėl to, kad jaučiau, jog ta poezija vis dėlto ne tai, ko alksta mano vidus... Nuoširdesnių žodžių, man atrodo, iš poetų lūpų išgirdavau tik tada, kai sėdėdamas su jaunystės draugu poetu Jonu Jakštu kur nors „Palangos“ restorane Vilniuje, išvysdavau po salę siūbuojantį beveik kariškai apsilikusį Paulių Širvį ir reikalaujantį stiklinės konjako, o už tą konjaką būdavo atsidėkojama širdies krauju parašytais eilėraščiais ir tikromis skausmo ašaromis...

Tačiau vieno poeto, kuris vėliau iškopė į tarybinės poezijos olimpą, ir

kurio galva būdavo vainikuojama laurų vainikais, šlykštūs epigramos žodžiai, išspausdinti „Tiesos“ laikraštyje ir skirti išeivijos poetui Bernardui Brazdžioniui, įsirežė mano atmintin visam gyvenimui. Įsirežė ir nupurtė pasišlykštėjimo virpuliui, nes mane, Lietuvos mokytojo vaiką, buvo išmokę skaityti ir mylėti ir Vyte Nemunėlį, ir Bernardą Brazdžionį, o štai tarybinis poetas rašo: „Per pasaulį keliauja... šuva.“ Atseit užjūriuose gyvenantis išgama, kurio ir poetu nepavadinsi, nes jam rūpi buržuazinė Lietuva, kryžiai, maldos, į Sibirą ištremti tarybų valdžios priešai ir pan. Vienu žodžiu, šuva, ir tiek tas Bernardas Brazdžionis. Nuo to laiko tas iškilęs tarybinis poetas – laureatas man kaip žmogaus sielos brolis mirė. Kaip ir daugelis to meto tarybinių poetų. Užtat mano viduje atsirado gyva priešprieša tam, ką gerbia ir garbina „šlovingoji“ partija. Tad 1968 metais tarybinių atsargos karininkų apmokymuose Telšių pulke pagarsėjau kaip antitarybinių dainų propaguotojas. Už tokias dainas Pabaltijo karinės apygardos kontržvalgybos buvau perduotas KGB ir visus tuos metus drebėjau – pateksiu kada nors į lagerį ar ne...

Štai prie ko kartais mus privedavo susipažinimas su poezija – vienokia ir kitokia. Bernardas Brazdžionis kai kam iš mūsų buvo kaip sąžinės priekaištas. Ir štai jis dabar Naujojoje Akmenėje! O aš jį matau pirmą kartą. Tam istoriniam įvykiui pasirodžiau: iš knygų spintos ištraukiau per visus karus ir pokarius, per visus okupacijų dešimtmečius tėvo išsaugotą paskutinę B. Brazdžionio Lietuvoje išspausdintą poezijos knygutę „Kunigaikščių miestas“, į kurią kiek nustebeš poetas užrašė „Ačiū už išsaugojimą“.

Poeto Bernardo Brazdžionio, tapusio Lietuvos laisvės šaukliu bei simboliu išeivijoje, ir to laisvės žygio buvusios kankinės Stasės Niūniavaitės draugystės dėka įvyko šis susitikimas Akmenės žemėje su paprastais provincijos žmonėmis, kuriems dar šį tą reiškia tikros poezijos žodis, laisvos Lietuvos vardas ir kitokių, ne televizijos programose rodomų dvasinių vertybių troškulys.

Išlydėdama poetą Brazdžionį Stasė Niūniavaitė dar pasakė: „Tu, Poete, mums visiems per okupacijos dešimtmečius nualintos dvasios žmonėms davei būsimos Lietuvos kūrimo Sutvirtinimo Sakramentą. Pašlakstei savo didingos poezijos gyvuoju vandeniu... Manau, daugeliui iš mūsų to trūko. Ir daugeliui dar turbūt trūksta. Neapleisk mūsų žmonių, nes tik tavo dvasia tai pajėgia...“

Viešpatie, kaip gražiai Tu tada pasakei Bernardui Brazdžioniui, Lagerių Madona Stase!.. Iš tiesų, kaip teisingai pasakė ir Lagerių Evangelijų kūrėjas poetas Antanas Miškinis, tūkstančius žmonių pro savo akis gyvenimo kelyje praleidęs, kuriam aš dar prieš mirtį spėjau nulenkti galvą: „Omnia mea mecum porto“ (Visa, ką turiu, nešiuosi su savim), nes tikrasis žmogaus turtas ir yra jo vidinės savybės.

NACIŲ VYKDYTAS LIETUVOS GYVENTOJŲ GENOCIDAS

VYTAUTAS J. ŠLIŪPAS

Apie nacių vykdytą genocidą labai daug jau rašyta, kalbėta, rodyta filmuose ir televizijoje, įsteigti muziejai ir pastatyti ji primenantys paminklai. Visuomenėje sudaryta nuomonė, kad nacių vykdytas genocidas (Holocaust) buvęs tiktai žydų tautos žudymas. Tikrumoje šis genocidas apėmė visas Europos tautas, visas tautines mažumas, neišskiriant ir lietuvių. Nacių vykdytas genocidas (ir vadinkime jį "nacių", ne "vokiečių" arba "fašistų", nes paskutinysis žodis, vis labiau paplitantis, turi kitokią reikšmę) sunaikino apie 20 milijonų žmonių, iš jų tarp 3 ir 6 milijonų žydų. Palyginus jį su sovietiniu genocidu, kuris sunaikino apie 100 milijonų žmonių, naciškasis genocidas buvo mažesnės skalės nusikaltimas prieš žmoniją, bet jis yra labiau pasaulyje išgarsintas, jo vykdytojai jau nubauti, o vokiečių tautai ir pasauliui nuolat vis primenama apie tą terorą. Ateis laikas, kada pasaulis pamatys, kad ir sovietinis genocidas turi būti pilnai išaiškintas, visuotinai pasmerktas ir jo kaltininkai nuteisti.

Savo pranešime kalbu daugiausia apie lietuvių tautybės žmonių naikinimą, nes tai palyginus dar nepilnai išnagrinėta tema. Tuo tarpu Lietuvoje žydų išnaikinimas, kuris proporcingai buvo milžiniškas, yra jau išsamiai dokumentuotas ir paskelbtas. (Noriu pabrėžti žodį **Lietuvoje** žydų išnaikinimą, o ne **Lietuvos** žydų išnaikinimą, todėl, kad į Lietuvą tuo metu buvo atbėgusių daug žydų iš karo sužlugdytos Lenkijos, o vėliau į Lietuvą naikinimui naciai atveždavo žydus iš Vokietijos, Austrijos, Olandijos bei kitų vietų.)

Štai keli asmeniškai mano ir kitų asmenų prisiminimai iš pirmųjų vokiečių okupacijos dienų. Buvau vienuolikos metų, kai į Palangą įžengė pirmieji vokiečių kariuomenės daliniai. Mūsų namus kelias dienas buvo užėmusi kažkokio karinio štabo grupė - gana padoriai besielgią Wehrmacht'o karininkai. Kada, frontui einant pirmyn, jie turėjo išsikelti į Latviją, vienas iš jų mano tėvui pasakė: "Daktare, jūs čia turėjote kultūringus reguliarios kariuomenės vokiečius, o dabar susipažinsite su kitokiais - dabar Lietuvos valdymą perims naciai, rudmarškiniai,

Kalba Vytautas J. Štiūpas. Prie stalo - Angelė Nelsienė, Gediminas Leškys, Algirdas Patackas ir Algis Raulinaitis. Nuotr. J. Pupiaus.

esėsininkai, gestapininkai ir kitokie niekšai." Ir tikrai, prisimenu, nuotaikos Palangoje iš karto pasikeitė. Tuoju gestapininkai pradėjo areštuoti Palangos žydus. Mačiau jų grupelę vedamą Vytauto gatve link Klaipėdos, o po kurio laiko girdėjome miške šaudymus ir sužinojome, kad į pietus nuo Birutės kalno jie buvo sušaudyti.

Mano tėvas antrąją karo dieną žmonių buvo prašytas tapti miestelio burmistru. Žinau, kad vokiečiams surenkant žydus, jis, kaip Palangos burmistras, išėjo į autobusų stoties aikštę ir kalbėjo susirinkusiems žmonėms, kad nesielgtų kaip barbarai. Už tai kažkieno buvo naciams įskūstas, areštuotas, bet paleistas su sąlyga, kad pasitrauktų iš pareigų ir nesikištų į vokiečių reikalus. Dabar dar sužinojau, kad tėvas buvo nuėjęs ir į žydų pionierių surinkimo patalpas, bandė juos iš vokiečių išgauti, sakydamas, kad "vokiečiai juk nekovoja su nepilnamečiais vaikais", tačiau buvo sargybinio pertrenktas ant žemės, o vokiečių karininkas su revolveriu jam grasino, kad "nušausi kaip pasiutusį šunį, jeigu nenustos kalbėjęs".

Kas iš tikrųjų vyko Lietuvoje? 1941 metais į Lietuvą atėjo naujas - "rudasis" okupantas, išstūmęs lauk "raudonąjį". Mes manėme, kad vokiečiai mus išlaisvino nuo rusų, bet tai buvo netikras padėties supratimas. Vokiečiai atėjo į Lietuvą ne kaip draugai. Jau pačioje pradžioje jie panaikino mūsų sukurtą Laikinąją Vyriausybę ir paskelbtąją atstatomą Nepriklausomybę. Pirmieji vokiečių veiksmai parodė jų tikrąsias intencijas, ir jeigu jie būtų turėję daugiau laiko, būtų išnaikinę lietuvius gal net greičiau ir sistematiškiau negu "raudonieji" okupantai.

Nekalbėsiu apie gerai žinomus ir plačiai aprašytus nusikaltimus - gen. Plechavičiaus Vietinės Rinktinės ir Savisaugos batalionų sunaikinimus, jų karių sušaudymus ir karininkų įkalinimus Salaspilio koncentracijos stovykloje, apie mūsų Laisvės kovų sąjungos vadovų areštus, apie 47 garsesnių areštuotų lietuvių įkaitų ištrėmimus į Stutthofą, arba apie gaudymus, šaudymus ir jaunuolių trėmimus į Vokietiją darbams ar į priešlėktuvinės apsaugos vienetus. Tai jau visiems žinomi faktai, nemažai prisiminimų ir knygų apie tai parašyta. Priminsiu tik keletą mažiau žinomų įvykių, suteikiančių bendrą vaizdą to nacių vykdyto genocido prieš lietuvius ir prieš kitas tautines mažumas. Pasiremsiu trijų žmonių patirtimis - istoriko Jono Dainausko man į juostelę įkaltais faktais, teisininko dr. Aleksandro Mauragio ir mano mokytojo Martyno Kleinaičio spausdintais prisiminimais.

Jau 1941 birželio 22 d., t.y. pirmąją karo dieną, vokiečiai užėmė Tauragę. Išlaisvinę kalėjime rastą gydytoją Juozą Toliušį, buvusį iki 1939 m. Pagėgių apskrities veterinarijos gydytoją, vokiečių kariuomenės dalinio viršininkas birželio 23 d. paskyrė jį burmistru. Sekančią dieną atvykę iš Tilžės gestapininkai, Toliušį pasiėmė, išsivežė ir tuščiam pastate nužudė. Už ką? Už tai, kad dar Pagėgiuose jisai, turėdamas reikalų su vietos vokietininkais susiginčydavo su jais dėl arklių prekiavimo ir jiems trukdydavo. Tai buvo pradžia nacių banditizmo Lietuvoje.

Kaip matyti iš SS generolo Walter Stahlecker'io reporto, randamo Nuernberg'o byloje, Vokietija buvo pasiruošusi Lietuvą okupuoti kaip Sovietų Sąjungos dalį ir čia įkurti "lebensraum'ą" vokiečių kolonistams. Rengėsi kurti Hitlerio fantazuojamą "Tūkstančio metų Reichą"! Tam planui trukdė ten gyvenantys lietuviai ir kitos tautinės mažumos, taigi reikėjo juos prašalinti, išnaikinti, ištremti.

Pirmąją karo dieną, birželio 22 vakare, į Tilžę atvyko sukurtos Einsatz grupės A vadas gen. Stahlecker ir įsakė Tilžės Gestapui ir Klaipėdos policijai Lietuvos teritoriją 25 km, ruožne nuo Kretingos iki Vištyčio ežero apvalyti nuo "komunistų" (tas paaiškėjo iš taip vadinamos Ulmo bylos, kur tuoj po karo buvo teisiami keturi Klaipėdos ir penki Tilžės gestapininkai). Tai reiškė sunaikinimą lietuvių ir žydų. Tą pačią naktį Gargžduose jau ir prasidėjo masiniai areštai, o sekančią dieną ir sušaudymai. Po to teroras buvo vykdomas visoje Lietuvoje. Kentėjo daugiausia žydai, bet taipgi ir lietuviai, ir čia gyvenantys lenkai, rusai, čigonai. Birželio 24 d. Stahlecker atsirado Kaune ir iš tenai toliau organizavo Lietuvos gyventojų naikinimą. Netrukus buvo įkurtas Ostland'as, vienas iš keturių Reicho komisariatų, su Alfred Rosenberg'u jo vadovu. Lietuvos, kaip tokios, egzistavimas buvo panaikintas.

Beveik tris mėnesius prieš prasidedant Vokietijos - Sovietų Sąjungos karui, 1941 m. balandžio 2 d., Rosenberg savo memorandumu Nr. 1 iškėlė Baltijos kraštus liečiantį klausimą. Jis norėjo čia apgyvendinti vokiečius kolonistus iš Vokietijos, Pavolgio vokiečius kaimiečius, dar pamaišant

kiek olandų, norvegų, danų. Rasiškai tinkamus lietuvius jis norėjo sumaišyti su vokiečiais, o lietuviškąją inteligentiją perkelti į centrinę Rusiją. Tokiu būdu Lietuva dviejų generacijų bėgyje turėjo būti suvokietinta ir prijungta prie Didžiojo Reicho.

Trims savaitėms praėjus nuo karo pradžios, Alfred Rosenberg liepos 14 d. paskelbė politines gaires civiliniam valdymui, įsakmiai nurodydamas, kad jokia Vokietijos įstaiga negalės pripažinti jokios tautinės vyriausybės ar kariuomenės. Liepos 25 d. Ostland'o gen. komisaru buvo paskirtas Heinrich Lohse. Rugsėjo 5 d. buvo sustabdyta Lietuvos Laikinosios vyriausybės veikla. Tik norint lietuviams sukurti įvaizdį, jog Lietuva yra valdoma savųjų, gen. komisaras paskyrė savo generaliniu tarėju gen. Petrą Kubiliūną. Rugsėjo 18 d. Ostland'o civilinė valdžia Reicho komisaro potvarkiu visoje savo teritorijoje perėmė buvusį Sov. Sąjungos turtą. Kadangi Lietuvoje Sov. Sąjunga jau buvo nacionalizavusi visą žmonių turtą - žemę, namus, bankų santaupas, įmones, gamyklas, - tuo būdu Ostland'o valdžia pasiglemžė sau visą lietuvių kilnojamąjį ir nekilnojamąjį turtą. Lietuviai ir jų turtas perėjo pilnai į vokiečių rankas.

Reicho teismų jurisdikcija Ostland'e buvo įvesta spalio 27 d. Ji pradėjo spręsti visas baudžiamąsias ir civilines teismų bylas. Taigi labai sistematiškai Lietuva buvo perimta vokiečių žinion, krašto priežiūra pateko į Gestapo rankas, kuriam iš pradžių vadovavo SS pulkininkas Karl Jeger. Vokiečiams nepavykus Lietuvoje suorganizuoti SS legiono, Gestapui pradėjo vadovauti Wilhelm Fuchs, kurio vadovaujamas Gestapas pasidarė dar žiauresnis ir kraugeringesnis. Įdomu, kad nuo pat karo pradžios tarp trijų Gestapo centrų - Kauno, Tilžės ir Klaipėdos - vyko didelė trintis. Tilžės ir Klaipėdos gestapininkai labai nemėgo lietuvių, nes dauguma jų patys buvo lietuviškos kilmės, taip vadinami "memelanderiai". Kaip sakoma patarlėje - "nėra didesnio niekšo, kaip savas niekšas".

Štai keli pavyzdžiai, kaip kartais lietuviai kentėdavo nuo Klaipėdos gestapininkų. Juos dar 1976 m. parašė buvęs mano pradžios mokyklos vedėjas Martynas Kleinitis.

M. Kleinitis 1942 m. vasaros atostogų metu buvo tuomet sirguliuojančio burmistro paprašytas perimti Palangos miesto vadovavimo pareigas. Čia jis tuoj į save atkreipė vokiečių dėmesį. Mat Klaipėdos gestapininkai buvo išitraukę į kontrabandos biznį, vykstantį tarp Vokietijos ir Palangos bei Kretingos. Norėdami pateisinti jų dažną važinėjimą į Lietuvą, jie sukūrė bylą esą Palangoje veikianti pusiau ginkluota antivokiška grupė, kuriai vadovaujas Kleinitis. Tam užtvirtinti gestapininkai "parūpino" ir du liudininkus - abu buvusius komunistinių pažiūrų, žmonių nemėgiamus palangiškius. Visiškai nekaltas mokytojas Kleinitis 1943 m. pradžioje buvo areštuotas, išvežtas į Klaipėdą ir kelis mėnesius žiauriai kankintas Klaipėdos gestapininkų - kurie patys ir buvo kontrabandininkai.

Pagaliau žmonos pastangomis pavyko Kleinaitį perkelti į Kauną. Čia jo nebekankino, ir po kiek laiko Kauno gestapininkai išaiškino, kad visa šitoji byla buvo sufabrikuota Klaipėdos gestapininkų. Kadangi tarp tų dviejų Gestapo skyrių vyko trintis, kauniečiai buvo patenkinti galėdami pakenkti klaipėdiečiams, ir Kleinaitis buvo išlaisvintas. Kauno sunkiųjų darbų kalėjime sėdėdamas kartu su kitais lietuviais inteligentais ir keliais Laisvės kovotojų štabo nariais, Kleinaitis savo atsiminimuose aprašė, kaip Kauno kalėjime tuomet reguliariai vykdavo taip vadinami "kalėjimo išvalymai". Jis rašo:

"Dažnai rytais, vos tik sukilus, išgirdavome kieme savotišką triukšmą: ūžia automobilių motorai, girdėti savotiški sužvėrėjusių žmonių riksmas, keiksmas...Kieme stovi dengtas sunkvežimis ir kita mašina, ant kurios yra kulkosvaidis. Švaistosi įsietę gestapininkai - egzekucinė komanda. Jie visuomet girti...Vienas kalinys man sako - "šiandien kalėjimo valymas"... Atsidaro durys ir prižiūrėtojas sako vilniečiui, jaunam lenkui gydytojui - "Florčikai, pasiimk daiktus ir einam"... Pro langelį žiūrintis kalinys mums reportuoja - "Gestapininkai jau įmetė Florčiką į sunkvežimį..." Už kelių minučių prižiūrėtojas vėl atidaro duris - "Raudonikis, pasiimk daiktus..." Po to sunkvežimis, prigrūstas mirti pasmerktųjų, lydimas ginkluotos lengvos mašinos ir motociklininkų, išvyko iš kiemo".

Prieš pat išleidžiant jį iš kalėjimo Kleinaitis matė ir kitą "kalėjimo išvalymą":

"Tai buvo rugpjūčio pabaiga ar rugsėjo pradžia (1943)...Ši diena buvo skirta čigonų naikinimui. Kauno apylinkėse gyvenančius čigonus, kurių čia buvo gana daug, ištisosimis šeimomis vokiečių Gestapas pradėjo vežti į Kauno sunkiųjų darbų kalėjimą. Pririnkę didoką grupę, veždavo juos sunaikinti...Taigi ir tą vidurdienį, ūžiant mašinų motorams, kalėjimo kieme išgirdome moterų ir mažų kūdikių šauksmus ir aimanas... Girta egzekucinė komanda rėkavo ir mėtė į dengtą sunkvežimį moteris ir mažus vaikus. Klyksmai nustelbė motorų ūžesį... Buvau liudininku šiurpaus vaizdo, kurio niekad nepamiršiu...Egzekucinė komanda buvo sužvėrėjusių budelių gauja. Savo uždavinį vykdavo žiauriai, žiauriai elgdavosi su mirti pasmerktaisiais. Senius, moteris ir vaikus mėtydavo į sunkvežimį lyg kokius daiktus. Sunkvežimį suguldydavo lyg malkų krūvas vienas ant kito. Ne vienas mirdavo nepasiekęs egzekucijos vietos... Savo akimis mačiau, kaip budeliai, nutvėrę kūdikius už sprandų ar kojų, mėtė į sunkvežimį...Kitus daužė lazdomis, kapojo nagaikomis..."

Šiuo savo trumpu pranešimu norėjau pateikti keletą faktų, parodančių, kad nacių vykdytas genocidas žiauriai palietė ir lietuvius bei mūsų krašte gyvenusias tautines mažumas. Šis genocidas (Holocaust) buvo nukreiptas prieš visus žmones, kurie tikrai pastojo kelią Hitlerio kuriamam "Tūkstanties metų Reichui". Jeigu naciai būtų turėję nors kelioliką metų daugiau laiko, tai šiuo metu lietuvių, kaip tautos, nebebūtų buvę.

APIE DIDVYRIŠKUMĄ

Icchokas Meras

1941 metų liepos mėnesio 28 dieną mane varė į žvyruobę sušaudyti. Atsitiktinumo dėka kelioliką vaikų grąžino iš pusiaukelės. Dar vieno atsitiktinumo dėka aš patekau tarp žmonių, kuriems buvo brangi septynerių metų vaiko gyvybė.

Aš kaip maldą tariu pavardes tų žmonių, kurie fašistinės okupacijos metais Kelmėje ir jos apylinkėse slapstė ir gelbėjo keletą žydų vaikų, jų tarpe ir mane, - tai Bronė ir Juozas Dainauskai, Michalina Legantienė, Adomas Urbelis ir Petronėlė Urbelienė-Unikauskienė, Šalkauskai, Stasė Damanskaitė, Stefa Kulevičiūtė, Elena Kaušaitė ir jos seserys, Konstancija Norkaitė, Butkai, Urbeliai, Aleksandra Grišaitė, Žukauskai, Damanskai, Šimuliai ir daugelis kitų, kurių pavardžių aš nežinau.

Aš kaip maldą tariu vardus tų žmonių, pažįstamų ar nepažįstamų, kada nors matytų ar niekada neregėtų, kurie visoje Lietuvoje, miestuose ir miesteliuose, kaimuose ir bažnytkaimiuose, nepaisydami žiauraus teroro, gelbėjo pasmerktuosius mirti.

Aš kaip maldą kartoju vardus tų žmonių, kurie įvairiose Europos šalyse, apimtose rudojo maro, tiesė pagalbos ir draugystės ranką, gyvybę ir duoną nešančią ranką tiems, kuriuos norėta sunaikinti dvasiškai ir fiziškai.

Mes neužmirštame ir niekadoms neužmiršime. Nei vieni, nei kiti. Ne tik iš dėkingumo ir ne iš pasitenkinimo, atlikus taurią žmogišką pareigą. Dar ir dėl atsakomybės. Istorija lieka istorija. Jos lapų, išmirkusių ašarose ir kraujyje, paženklintų kančiomis ir pasiaukojimu, žudynėmis ir didvyriškumu, niekam nevalia išplėsti, niekas neturi tokios teisės ir galios tokios.

Mes negalime užmiršti.

Ir ne tik negalime - neturime teisės, nes šiandiena yra vakardienos, o rytojūs - šios dienos tęsinys.

• • •

Mūsų prieštaringsiais laikais, kai rašomos Juodos knygos ir Baltos knygos, mes dažnai susimąstome, stengiamės surasti ir įvertinti tikrąsias žmogaus dvasines vertybes.

Juoda ir balta. Nusikaltimas ir nekaltybė.

O koks didvyriškumo spalvinis simbolis?

Aš nežinau tos spalvos, kuria turėtų būti ženklinamas didvyriškumas.

Bet aš žinau ir tvirtai tikiu tuo, kad mūsų prieštaringsiais laikais, kai knygos skirstomos į spalvas, kai mes nuolat mąstome, stengiamės surasti ir įvertinti tikrąsias žmogaus dvasines vertybes, mes turime garbinti didvyriškumą.

ILIUZIJOS IR REALYBĖ

HENRIKAS KUDREIKIS

Penkiasdešimt metų Lietuvą siaubė bolševikinis teroras. Istorikai tai gal nebūtų labai ilgas laiko tarpas, bet vis dėlto tada negalvojome, kad jis taip ilgai užtruks. Tai buvo iliuzijų ir vilionių laikai. Laikai, kai dauguma mūsų vaikiškai tikėjome Atlanto Charta. Tai buvo mūsų politiško trapumo laikai.

Bevartant senus laikraščius ir žurnalus, beskaitant juose Maceinos, Girmiaus ir kitų mąstytojų straipsnius, dažnai matome, kad tais laikais buvo keliamos nors ir nedidelės viltys, jog kultūringasis Vakarų pasaulis prarėgęs tiesą ir pagaliau pakels savo balsą prieš tironus. Mes skendome iliuzijose ir retai iš jų išsiblaivydavome. Gaudydavome kiekvieną bent pusę lūpos užsimenantį kieno nors pasisakymą, kuris atrodydavo vedas arčiau prie vilčių išsipildymo. Net ir diplomatai kalbėdavo, kad "laikas veikia mūsų naudai".

Nėra abejonės, kad tokiu atveju iš Vokietijos būtume visi grįžę į namus. Atsimenu, kad jau gyvenant Kanadoje, prasidėjus Korejos karui, visuose kampuose pasklido šnekos, kad dabar jau tikrai greit grįšime Lietuvon. Niekas nenorėjo galvoti apie politinį realizmą - tikrovę slėpėme nuo savo akių.

"...Bet valstybės nepriklausomybės netekimas buvo ne viena blogybė - skaudus smūgis mūsų tautai. Turime neužmiršti, kad mums yra iškilęs dar didesnis pavojus - pačios tautos žūtis..." Taip 1950 metais "Aiduose" rašė dr. Juozas Girmius. Ir iš tiesų, tiems, kurie esame išsisklaidę svetimuose kraštuose, tebegresia dvasinės savižudybės pagunda - nutautėjimo grėsmė. Tad šiandien, kai Lietuva laisva jau beveik dešimtį metų, pažvelkime į tuos praėjusius penkiasdešimt metų ir į dabartį, kuri tokia sudėtinga ir pilna neaiškumų.

Pirmaisiais mūsų atvykimo į Šiaurės Amerikos kontinentą metais (1947-1955), JAV ir Kanadoje mes radome jau anksčiau atvykusių angliakasių, miškakirčių ir kitokių darbininkų lietuvių sukurtas parapijas ir organizacijas. Seni ir jauni tautiečiai beveik visi kalbėjo lietuviškai. Prisimenu, kartą 1949 m. važiuodamas traukiniu Michigano valstijoje, sutikau būrį jaunų merginų. Dideliam mano nustebimui, jos visos tarp savęs kalbėjosi lietuviškai. Užkalbinęs sužinojau, kad tai A. Steponavičienės moterų ansamblio chorisčių grupė iš Čikagos. Visos buvo jau gimusios Amerikoje. Tai buvo prieš 50 metų... O dabar- ar daug jaunimo rasime šiandien, kurie čia tarp savęs kalbėtųsi lietuviškai. Nekalba tarp savęs lietuviškai net ir naujųjų ateivių vaikai. Įdomu, kur šiandien tos Čikagos choristės? Gal kokių slavų, airių, italų ar kitų amerikiečių žmonos? Neatsilieka nė trupučio ir pokario ateivių sūnūs bei dukterys: veda svetimtautes ir teka už svetimtaučių. Penkerius metus iš eilės stebėjau vieno Kanados didmiesčio, kuriame veikia mūsų jaunimo organizacijos, ansambliai ir chorai, vedybų statistiką. Pagal parapijos skelbimus, iš vienuolikos tik viena lietuviška pora. Be keletos gražių išimčių, visas tokias maišytų vedybų šeimas tenka nurašyti iš lietuvių

tautos tarpo. Lietuviškoje veikloje jos nepasirodo.

Ar geriau pačioje Lietuvoje? Tūkstančiai jaunų vyrų ir merginų veržiasi į užsienį. Merginos nepaprastu greičiu išteka už svetimtaucių. "Lietuvos aidas" duomenimis, viena Lietuvos universitetą baigusi lietuvaitė, ištekėjusi už jugoslavo, Berlyne pareiškė, kad Lietuva jai nieko nedavusi, kad ji esanti internacionalistė. Tokių pavyzdžių čia matome pakankamai ir Amerikoje. Su dideliu nusivylimu Sibiro tremtinių atsiminimuose randu, kad tremtinės lietuvaitės išteka už rusų, kai kurios dėl didesnio duonos kampo net už kagebistų. Minima graži Lietuvos generolo duktė, ištekėjusi už rusų karininko. Nemalonu skaityti, kai katalikiško žurnalo redaktorės pavardė baigiasi galūne -enska, valstybės prezidento patarėjos -ova, prezidento sekretorės -ovska. Tokių pavyzdžių yra daugybė.

Ko mes tikėjomės, kai svajodavome apie nepriklausomą Lietuvą? Atsakymus galime rasti senoje išeivių spaudoje. Kiek galėdami (bent dauguma) stengėmės kaip nors, visokiausiais būdais padėti Lietuvos nepriklausomybės atstatymo reikaluose. Šiandien tačiau kartais tenka pasakyti, kad tos mūsų pastangos ir viltys tebuvo tik gražios svajonės. Neseniai būnant Kaune, teko dalyvauti vienoje vakarienoje su giminaičiais. Vienas iš jų buvo Kauno universiteto docentas. Ilgo pasikalbėjimo metu pasakytos jo mintys ir išvados mane supurtė. Pamačiau, kad mes išeivijoje tikrai gyvenome iliuzijų pilname pasaulyje. Per penkiasdešimt metų bolševikai sugebėjo iš buvusios krikščioniškos ir padorios tautos nulipdyti naujus ir baisius sutvėrimus, kurie šiandien ir viešpatauja Lietuvoje.

Mūsų iliuziniame optimizme niekad nekilo mintis, kad Lietuvos prezidento valdžios sudarytoje grupėje vyraus buvę komunistų kadriniai, kad jie pas save neįsileis nei vieno rezistento ar politinio kalinio, nors jų tarpe juk yra daug baigusiu aukštuosius mokslus ir patyrusių valdininkų. Nemanėme, kad ši jau patriotų išrinkta vyriausybė nesistengs pašalinti biaurių ir įkyrių biurokratų įtaką, kad nieko nepadės Lietuvos ūkininkams, kurie šiandien jau šaukiasi pagalbos. Po Antrojo pasaulinio karo visos buvusios okupuotos valstybės savo pirmuosius išleistus pašto ženklus atžymėjo rezistentų veidais. Tik Lietuvos vyriausybės dar neišleido nei vieno tokio pašto ženklo ir, atrodo, neketinama leisti dar ir kitais metais. (Paskutinėmis žiniomis, 1999 metais, kurie paskelbti kaip Laisvės kovų minėjimo metai, tokie pašto ženklai bus išleisti. Red.)

Negana to, valdančiųjų partijų koalicija pešasi tarp savęs. Yra užuominų, kad raudonasis elementas yra infiltravęs visas partijas ir tik laukiama proga susprogdinti jas iš vidaus. Tautinis idealizmas Lietuvoje šiais laikais neegzistuoja.

Artėjant naujiems Seimo rinkimams būtų pats laikas partijoms pradėti rūpintis savo ir valstybės ateitimi. Juk horizonte savo galvą tebekelia raudonas slibinas, pavarde Paulauskas. Ne tik rusai, lenkai, paraudonavę lietuviai už jį balsuos, bet daug ir moterų ar raudonųjų išauklėto jaunimo.

Na, o dėl išeivijos nereikia būti nė aiškiaregiu ar pranašu: dauguma mūsų savo kaulus paliksime svetimose žemėse.

VIENAS IŠ TŪKSTANČIŲ

Janina Jazdauskienė

Apie pokario metų Lietuvos gyventojų pasipriešinimo kovas dabar spaudoje yra daug medžiagos iš archyvų ir likusių gyvų tos kovos dalyvių betarpiškų prisiminimų. Daug kur minimas ir mano vyras Šarūnas Jazdauskas. Mano tikslas – apjungti tuos fragmentiškus duomenis ir nuosekliau apžvelgti jo nueitą kelią. Tai nėra išsamus visų to meto įvykių, kuriuose mano vyrui teko dalyvauti, aprašymas, nes jis nemėgo daug pasakoti apie save, nenorėjo prisiminti viso to, ką teko išgyventi.

Š. Jazdauskas gimė 1922 m. vasario 28 d. Kaune, bet augo Palangoje. Išaugęs prie jūros, jis iš mažens svajoto būti jūrininku, todėl 1940 m. liepos mėnesį su draugu baidare slapta perplaukė siena su Vokietija ir įsidarbino vokiečių prekybiniame laive. 1942 m. pavasarį, motinos spaudžiamas, grįžo į Lietuvą. Dirbo Radviliškio geležinkelio stotyje, nes geležinkelininkų vokiečiai neėmė į kariuomenę. Tų pačių metų rugsėjo mėnesį buvo komandiruotas į Vilniaus geležinkelių valdybą. Čia jis ir įsijungė į pagrindinę veiklą.

Vilniaus geležinkelių valdyboje susikūrė Geležinkelininkų Laisvės Kovotojų Sąjunga, kurios tikslas buvo, iškilus represijų pavojui, sutrikdyti geležinkelių eismą. Tuo pačiu metu kūrėsi ir Lietuvos Laisvės Armija (LLA), kuriai vadovavo kadriniai Lietuvos karininkai. 1943 m. į LLA įsijungė ir geležinkelininkų pagrindinė organizacija.

1943 m. pabaigoje Lietuvos geležinkelių valdybą perėmė vokiečiai. Š. Jazdauskas iš darbo pasitraukė ir perėjo į nelegalią padėtį. Gyveno Vilniuje Jurgučio pavarde ir dirbo LLA centrinio štabo ryšių skyriuje.

1944 m., artėjant Raudonajai armijai, dalis LLA vadovybės ir narių pasitraukė į Žemaitiją. Ten buvo atrinkta vyrų grupė ir pasiūsta į trumpalaikius kursus Rytprūsiose pasimokyti ryšių, žvalgybos ir kitų karinių dalykų. Į šią grupę pateko ir Š. Jazdauskas. Kursai buvo vokiečių žinioje. Vokiečiai tikėjosi juos panaudoti savo tikslams, bet lietuviai turėjo kitus tikslus. Jau buvo aišku, kad vokiečiai karą pralaimės, taigi reikėjo ruošti pasipriešinimui sovietų okupacijai. Reikėjo ginklų, radijo ryšių, ką vokiečiai žadėjo duoti.

Pasimokius kursuose 3 mėnesius, 5 vyrų grupė – Adolfas Kubilius (grupės vyresnysis), A. Šertvytis (radistas), Š. Jazdauskas, J. Dūda ir S. Semsis – 1944 m. spalio 17 d. parašiuotais buvo nuleisti į Telšių apskritį netoli Alsėdžių. Jie iš anksto buvo susitarę susitikti Skirpsčių kaime Š. Jazdausko tetos O. Pocienės sodyboje. Ten įsirengė slėptuvę ir laikėsi iki 1945 m. pavasario. Turėjo slėptuvių ir kitose vietose, kad iškilus pavojui

Žmonos prisiminimai apie savo vyrą Šarūną Jazdauską – buvusį partizaną ir Sibiro tremtinį

*Partizanas ir Sibiro tremtinys
Šarūnas Jazdauskas.*

būtų kur pasislėpti.

Pasitraukus iš Lietuvos vokiečiams, Žemaitijoje buvo daug vyrų, besislapančių nuo raudonųjų okupantų. Vieni slėpėsi bijodami, kad nepatektų į kariuomenę, kiti – nespėję pasitraukti į Vakarus. Slapstėsi būreliais ir pavieniui. Reikėjo juos visus suburti į organizuotą junginį.

A. Kubiliaus iniciatyva buvo nutarta organizuoti kovai įkurti Žemaičių Legioną. Legiono kūrimui vadovavo pats A. Kubilius, Š. Jazdauskas buvo jo pavaduotojas, o A. Šertvytis – radistas. Jie daug važinėjo, rinkdami žinias apie besislapančius partizanų būrelius, mezgė ryšius, spausdino ir platino įvairius informacinius lapelius, aiškindami apie organizacijos tikslus ir uždavinius, aiškino gyventojams kaip elgtis su okupantais.

Adolfas Kubilius 1945 m. pavasarį dėl išdavystės, ar atsitiktinai buvo areštuotas ir 1946 m. sušaudytas. Po jo arešto nutarta slėptuvej Skirpsčiuose likviduoti. Eidami į sodybą pasiimti ten buvusių daiktų, partizanai, tarp jų ir Š. Jazdauskas, pateko į čekistų pasalą. Įvyko susišaudymas, bet daugumai pavyko pasitraukti. Sunkiai sužeidė A. Šertvytį, taigi grupė liko be radisto.

Po A. Kubiliaus arešto Žemaičių Legiono organizavimui vadovavo Š. Jazdauskas. Jis susirišo su kai kuriais Lietuvos karininkais, kurie Žemaitijoje gyveno su suklastotais dokumentais arba slapstėsi, bet, kaip pats sakė, daug pagalbos iš jų negavo. Tik 1945 m. rugsėjo mėnesį pagaliau buvo sukurtas Žemaičių Legiono štabas. Legiono vadu buvo išrinktas majoras Jonas Semaška, slapyvarde „Liepa“, jo pavaduotoju – Šarūnas Jazdauskas – „Nurmis“, štabo viršininku – Fortūnatas Ašoklis –

„Pelėda“. Legioną sudarė 8 rinktinės, kurių kiekvienai priklausė tam tikra apskritis. Jos turėjo savo vadovybes. Nuo 1946 m. rugsėjo Š. Jazdauskas vadovavo „Šatrijos“ rinktinei, kuri veikė Telšių apskrityje, o 1947 m. balandžio mėn. vėl grįžo į Žemaičių Legiono, kuris jau buvo vadinamas Žemaitijos apygarda, štabą.

1947 m. pavasarį ir vasarą Žemaitijos apygarda patyrė didelius nuostolius. KGB, padedama savo agentų, rengė operacijas viena po kitos. Žuvo arba buvo suimti daug partizanų, jų ryšininkų ir rėmėjų. Apygardos štabas suskilo, jo vadais tapo du žmonės, kurie tarpusavyje nesutarė. Rudenį Š. Jazdauskas išvyko į Vilnių, kur nelegaliai gyveno Stasio Jakubausko pavarde. Nežinau, kokią užduotį jis turėjo Vilniuje atlikti. Tardomas sakė, kad iki suėmimo užduoties nebuvo gavęs.

Š. Jazdauskas buvo pažįstamas su aktyviu pasipriešinimo judėjimo organizatoriumi J. Markuliu – kvalifikuotu KGB agentu. Nors jau 1946 m. pabaigoje kai kurie partizanų vadai įtarė, kad J. Markulis – „Erelis“ yra KGB agentas, bet ne visi dar buvo tuo įsitikinę. Manau, kad tarp jų buvo ir Š. Jazdauskas. Būdamas Vilniuje, jis 1947 m. lapkričio 23 d. su J. Markuliu susitiko, pasikalbėjo. Atsisveikindamas J. Markulis jį pabučiavo. Kitą dieną Š. Jazdauskas gatvėje buvo sulaikytas ir nugabentas į KGB rūmų rūšį. Po naktinių tardymų, 1948 m. vasario 23 d. buvo paskelbtas prokuroro sprendimas persiųsti jo byla SSSR Valstybės saugumo ministerijos Ypatingajai komisijai, vadinamai „Trojka“, su pasiūlymu skirti aukščiausią bausmę – 25 metus katargos. Ši siūlymą Ypatingoji komisija ir patvirtino.

Š. Jazdauskas buvo išstremtas į Norilską. Dirbo „komjaunuoliškose“ statybose, kaip rašė sovietiniai laikraščiai. Kaliniai buvo varomi į sunkiausius darbus: amžino įšalo žemėje kasė griovius namų pamatams ir vamzdynams, statė namus, dirbo atviruose rūdynuose, anglies šachtose. Dirbdavo po 12-14 valandų per dieną, išbadėję, neturėdami šiltų drabužių ir avalynės, nors šaltis siekė 40 ir daugiau laipsnių. Ypač būdavo sunku, kai šalia tokio speigo dar prisidėdavo ir pūga, kada stiprus arktinis vėjas skverbiasi per kiekvieną drabužių plyšelį prie nuogo kūno, verčia iš kojų, snaigės kerta į veidą.

Per metus buvo leidžiama parašyti namiškiams tik du laiškus, ir tik rusiškai, kad tikrintojai galėtų perskaityti. Buvo ribojami ir siuntiniai. Jazdausko sesuo, pati gyvendama nelengvai, siuntė siuntinius, kiek buvo leidžiama. Gyvendamas, o tiksliau – tik egzistuojamas tokiomis sąlygomis, Š. Jazdauskas 1951 m. susirgo džiova. Beveik negydoma liga progresavo ir iš uždaros formos išsivystė į atvirą. Darbas, liga ir prasta mityba organizmą labai išsekino. 1953 m. Š. Jazdauskas, jau pripažintas invalidu, buvo perkeltas į Irkutsko srities lagerį, kur bent jau klimatas buvo švelnesnis, negu tolimojoje šiaurėje. Nebebuvo varomas ir į darbus. Sesuo atsiuntė sunkiai tuo metu gaunamų antibiotikų – streptomicino.

Po Stalino mirties, 1954 m. ėmė sklisti gandai, kad invalidus išleis į laisvę nepasibaigus kalinimo terminui. Tik buvo neaišku, ar leis grįžti

namus, ar pasiųs į tremtį. Reikėjo pereiti specialią medicinos komisiją Krasnojarske, kad pripažintų invalidumą, o po to laukti galutinio Maskvos sprendimo. Taip tikintis laimingo likimo ir vėl puolant į neviltį prabėgo beveik dveji metai. Pagaliau 1956 m. balandžio 20 d. atėjo sprendimas, kad Š. Jazdauskui, kaip nepagydomam lagerio sąlygomis ligoniui, leidžiama grįžti į Lietuvą pas seserį, gyvenančią Šiauliuose.

Grįžęs Š. Jazdauskas ilgokai gydėsi ir pasveiko, bet plaučiai liko surandėję. Buvo sunku gauti darbą, nes buvusio politinio kalinio niekur nenorėjo priimti. Nuolat lankėsi saugumiečiai priekaištaudami, kad nedirba. Siūlė rašyti atgailaujantį straipsnį, kurį paskelbus žadėjo aprūpinti geru darbu. Š. Jazdauskas griežtai atsisakė atgailauti dėl savo praeities. Pasak jo, tai būtų buvęs išsižadėjimas savo įsitikinimų ir jaunystės idealų. Nors ir nepatenkinęs saugumiečių reikalavimų, jis vis dėlto darbą gavo.

1961 m. rudenį Š. Jazdauskas persikėlė į Vilnių ir prisiregistravo pas mane. Po mėnesio buvo išregistruotas motyvuojant, kad neturįs teisės gyventi Lietuvoje. Tai buvo labai netikėta ir nesuprantama, legaliai grįžus į Lietuvą ir čia jau išgyvenus beveik septynerius metus. Bet toks jau buvo sovietinis teisėtumas, kuriam reikėjo paklusti. Š. Jazdauskas išvyko į Kaliningrado – Karaliaučiaus sritį ir prisiregistravo Sovetske (Tilžėje). Pradėjome ieškoti teisybės. Rašėme į įvairias vyriausybės ir teisėtvarkos įstaigas, buvau nuvažiavusi aiškintis net pas SSSR vyriausiąjį prokurorą. Į mūsų pareiškimus buvo arba visai neatsakoma, arba patariama kreiptis į Vilniaus miesto milicijos valdybą, kur laukdavo atsakymas, kad „toks žmogus mums Lietuvoje nereikalingas“. Taip tęsėsi iki 1964 m. pabaigos, kol pavyko iš Saugumo komiteto gauti leidimą gyventi Lietuvoje, bet tik ne Vilniuje ir Kaune. Mano vyras pasirinko Jonavą. Ten gyvenant ir dirbant pavyko pasikeisti pasą. Jame nebebuvo atžymos, kad jis buvęs politinis kalinys. Su tuo pasu 1968 m. persikėlė į Vilnių. Jau nebebuvo trukdymų prisiregistruoti ir dirbti, nors visą laiką jutome, kad KGB jo iš savo akiračio nepaleido. Po sunkios ligos 1991 m. birželio 29 d. Šarūnas mirė, nespėjęs pasidžiaugti atkurta Lietuvos nepriklausomybe, dėl kurios paaukojo didelę dalį savo gyvenimo ir sveikatą.

ATIDUOK TĖVYNEI, KĄ PRIVALAI!

V. ŠEGŽDIENĖ

Gražiai įprasmino Šiaulių apskrities moksleiviai ir mokytojai Ginkluoto pasipriešinimo judėjimo Lietuvoje 54-ąsias metines – 1998 m. gegužės 20 d. jie keliavo apskrities kovų ir kančių keliais. Ši kelionė – tai tęsinys puikaus projekto, kurį paruošė Šiaulių apskrities Socialinių reikalų ir švietimo departamentas kartu su Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos Šiaulių skyriumi. Prieš pusę metų buvo organizuotas konkursas „Šiaulių krašto kovų ir kančių keliai“. Moksleiviai ruošė kūrybinius darbus, rinko kraštotylinę medžiagą: tremtinių ir partizanų prisiminimus, dainas, dokumentus. Aktyviausi moksleiviai ir jų mokytojai buvo pakviesti dalyvauti pažintinėje – mokomojoje ekskursijoje.

Išlydėdamas per pusšimtį ekskursantų apskrities Socialinių reikalų ir švietimo departamento direktorius J. Bosas kalbėjo: „Simboliška, kad kelionę pradodate čia, prie apskrities pastato, kur gyveno, dirbo žymus politikos veikėjas, pasipriešinimo okupaciniam režimui vadovas generolas Jonas Noreika – Vėtra. Noriu tikėti, kad aukštoje, neišbraidytoje partizanų žolėje išminsite platų taką...“

Vis mažiau lieka galinčių paliudyti didįjį mūsų tautos išbandymą. Žole užžėlė dvidešimties tūkstančių partizanų kapai, du šimtai tūkstančių šių kovų dalyvių, jų talkininkų ar liudininkų buvo ištremta į Sibirą, įkalinta sovietiniuose lageriuose. Sunku įvertinti, kokią unikalią galimybę turėjo ekskursijos dalyviai, visą kelionės metą galėdami betarpiškai bendrauti su Prisikėlimo apygardos vado adjutantu (ėjusiu ir vado pareigas), Lietuvos laisvės kovų sąjūdžio (LLKS) Visuomeninės dalies viršininko adjutantu, Maironio rinktinės vadu, apdovanotu net dviem Vyčio kryžiais, vyresnioju leitenantu Viktoru Šnioliu.

Nors Prisikėlimo apygarda susikūrė vėliau už kitas Vakarų Lietuvos srities apygardas, jos štabas suformuotas tik 1948-aisiais, tačiau apygardos geografinė padėtis – buvo įsikūrusi pačiame Lietuvos viduryje – lėmė specifinę paskirtį: čia vyko 1949-ųjų visos Lietuvos partizanų vadų suvažiavimas, čia bazavosi aukščiausioji partizanų vadovybė, per Prisikėlimo apygardą ėjo ryšių keliai su visomis Lietuvos apygardomis, į jos funkcijas įėjo vyriausiosios partizanų vadovybės apsauga ir darbo sąlygų užtikrinimas, Lietuvos laisvės kovų sąjūdžio direktyvų ir

V. Šegždienė, šio straipsnio autorė, yra Šiaulių m. Šventupio vid. mokyklos vyresnioji mokytoja

Viktoras Šniuolis ekskursijos metu prie gen. Jono Žemaičio paminklo Siluvoje.

dokumentų platinimas visoje Lietuvoje. Prisikėlimo apygarda garsėjo savo leidiniais. Kartu su poetu Broniumi Liesiu – Naktimi, dailininku Laurynu Mingaila – Džiugu, laikraštį rengė ir partizano brolis Vytautas Šniuolis – Vytenis – Svajūnas, poetas. „Atiduok Tėvynei, ką privalai!“ – toks Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio šūkis kartu buvo ir „Prisikėlimo ugnies“ šūkis.

Kokia yra žmogaus pareiga savo tautai ir valstybei? Kodėl tauta pasirenka vieną ar kitą kovos būdą? – panašūs klausimai neramina ir mokytojus, ir moksleivius. Pilietinio auklėjimo dilemos atsiskleidžia visu aštrumu. Vertindami partizaninį judėjimą jau šiandien susiduriame su įvairiomis nuomonėmis: vieniems jis buvo betikslis jaunosios kartos sunaikinimas, kitiems – kriminalinio elemento siautėjimas, gi dauguma jame pirmiausiai mato tautinio idealo – laisvės siekimo įprasminimą, tęsimą mūsų tautos kovų už tautos išlikimą, išplaukiančių iš 1918-ųjų metų ir net tolimesnių amžių. Kad tai buvo didelė auka – sutinkame, bet ji buvo pateisinama, nes tai yra tautos moralinė stiprybė, iš kurios šiandien semiamės jėgų. „Mirti, bet nepasiduoti gyviems!“ – tokią priesaiką duodavo partizanai. Sovietinė okupacija, kaip neteisybė, buvo tokia didelė ir brutali, kad laisvės dvasia išsaugusi karta pasirinko kovą ir žūtį, o ne prisitaikymą ir bedvasę egzistenciją.

Už tat pirmiausia skubame nusilenkti žuvusiems ir aplankome Radviliškio kapines.

Kovos bendražygiai 1991 metais čia pastatė paminklą žuvusiems Prisikėlimo apygardos partizanams. Radviliškyje prie mūsų prisijungęs Algirdas Kamentauskas apgailestauja, kad aplinka neprižiūrima,

„dirvonuoja piktžolės“. Greta kitų partizanų čia ilsisi Vyriausiosios partizanų vadovybės štabo ir organizacinio skyriaus viršininko P. Liesio, spaudos skyriaus viršininko Vytauto Šniuolio palaikai, surasti Mečionių sodyboje.

Mečionių sodyba stovėjo Radviliškio pakraštyje. Šeiminkams pabėgus nuo tremties, čia įsikūrė garnizono kareiviai. Būtent čia, šios sodybos šulinyje gyvuliams girdyti, buvo sumesti Radviliškio saugumo kieme išniekinti partizanų lavonai. Kad jie nuskeštų, užmesdavo žabų ir vėl skandindavo kitus. 1992 m. partizanai, ieškodami palaikų, 1,5 m. gylyje rado 5 žmonių palaikus, tarp jų ir trijų Prisikėlimo apygardos vadovų.

Niūrią moksleivių ir mokytojų nuotaiką praskaidrina nuostabūs pavasario laukai. Kelias vingiuoja pro žydinčias pievas, pakelėse pagarbiai dega kaštonų žvakės, kvepia alyvų kekės.

Miežaičiuose mus pasitinka pakelės kryžius, žuvusiems partizanams atminti. Vienišas palinkęs klevas prie kelio primena gimtuosius namus. Jų nebėra – tiktai klevas ir kryžius. „Ir dainelė, ta lopšinė, ta daina motulės...“, – skambiu, melodingu balsu A. Kamentauskas užtraukia dainą apie gimtinę. Vėjas gena dainos žodžius, rodos, ligi pat toluoje mėlynuojančių Liaudiškių miškų. Net keista, kaip V. Šniuolis, žilagalvis partizanas, jautrios ir poetiškos sielos žmogus, sugeba suvaldyti sentimentalius jausmus ir toliau mums dalykiškai pasakoja:

„Liaudiškių miškuose 1945 m. įkurta Žalioji rinktinė. Jai vadovavo Lietuvos kariuomenės kapitonas Izidorius Pucevičius (Radvila). Rinktinė turėjo apie 200 kovotojų Baisogalos, Radviliškio, Rozalimo, Pakruojo, Smilgių, Šeduvos apylinkėse. O liepos mėnesį šiuose miškuose vyko didelis mūšis. Čia stovyklavo apie 120 kovotojų, netoliese buvo įsikūrę dar apie 50 Zubrio tėvonijos vyrų. NKVD daliniai apsupo mišką. Kariuomenės buvo daug, lėktuvai skraidė. Netoliese eina geležinkelis, buvo atsiųstas net šarvuotas traukinys.

Mano tėvas buvo ryšininkas, perspėjo partizanus. Deja, pats žuvo Mažuolių miške... I. Pucevičius buvo geras taktikas, kovotojams pavyko prasiveržti iš apsupimo. Zubrio tėvonijos vyrai pasiliko miške. Mūšyje tuomet žuvo 8 partizanai, dar du vietiniai gyventojai buvo sušaudyti už ryšius su partizanais“.

Įvažiavus į Mažuolių mišką, mūsų autobusai įstrigo miško keliuko provėžose. Gerą kelio galą paėję kvartaline, išvydome paminklinį akmenį: „Šiame miške 1945 m. buvo Radviliškio partizaninio judėjimo užuomazga. Čia gyveno ir dirbo vadai: Juozas Paliūnas – Rytas, Juozas Mingilas – Vilkas, Petras Mickus – Zubrys“.

V. Šniuolis pasakoja: „1944 metų rudenį Dubysos slėniuose dar tebedundėjo karo patrankos, o mes, nedidelis būrelis vietos gyventojų,

pasitraukėme į mišką. Įkūrėme pirmąją stovyklą. Ši miško glūduma buvo gera priedanga bunkeriu įrengti. Bunkeris buvo gynybinio pobūdžio: visose keturiose pusėse buvo įruoštos atsišaudymo angos. Aplinkui žemė užminuota, medžiuose taip pat minos. Į bunkerį vedė vingiuotas įėjimas, kad granatą nebūtų galima įmesti. Kampe stovėjo krosnelė, aplinkui dviem eilėm gultai. Čia praleisti žiemą pasiprašė ir grinkiškiečiai partizanai. Iš viso buvome apie 50 vyrų. Čia sutikome pirmąsias 1944 metų Kūčias. Giedojome „Tyliąją naktį...“. Nemanykit, kad vien baimė šioje stovykloje slėgė. Buvo ir romantikos. Turėjome radijo aparatą. Brolis Vytautas buvo baigęs Šiaulių Berniukų gimnaziją, gerai mokėjo vokiečių kalbą, išversdavo mums radijo laidas, ruošė žinių apžvalgas. Susitikdavome su vietos gyventojais, jie noriai rėmė mus. Nemanykit, mieli mokytojai ir moksleiviai, kad partizanai ejo vien nenorį tarnauti svetimoje kariuomenėje arba siekiantys išvengti kalėjimo ar tremties. Iš tiesų buvo – Tėvynės Meilė. Šis jausmas atvedė į partizanų būrius šimtus dar gyvenimo nemačiusių jaunuolių. Pasirinkti kovos kelią, – nieko sau asmeniškai nesitikint, o rizikuojant viskuo – ne tik savo gyvybe, bet ir artimųjų likimu, – galėjo tik dideli patriotai. Lietuvos kariuomenė nepasipriešino, reikėjo tai daryti jaunimui. Partizaninis karas labai sudėtingas. Neturėjome patirties, nebuvo sąlygų. Mūsų guolis – glėbelis eglisakių ant sušalusios žemės, kareivinės – žalioji giria ir Tėvynės dangus virš jos... Tik vėliau įkūrėme stiprias bazes, įgijome partizaninės kovos įgūdžių“.

Šioje stovykloje partizanai praleido visą žiemą. 1945 metų pavasarį išsisklaidė: P. Mingilas sukūrė „Geležinio vilko“ tėvoniją, J. Paliūnas – Maironio, P. Mickus – Zubrio tėvoniją. Į šitą bunkerį partizanai jau nebegrižo. Jis sugriuvo, liko tik duobė, pilna pavasario vandens. Gal kas ryšis atstatyti?

Dulkėtas kelias veda į Minaičių kaime buvusią Prisikėlimo apygardos būstinę. Čia, Miknių sodyboje įrengtame bunkeryje, 1949 m. vasario 2-22 dienomis vyko visos Lietuvos partizanų vadų suvažiavimas, kurio metu įkurtas Lietuvos laisvės kovos sąjūdis (LLKS), išrinkta vyriausioji partizanų vadovybė. LLKS prezidiumo pirmininku suvažiavimas išrinko „Jūros“ srities vadą – Lietuvos kariuomenės kapitoną Joną Žemaitį (Vytautą). Jam suteikė generolo laipsnį. Pirmuoju jo pavadootoju ir vyriausiuoju Ginkluotųjų pajėgų vadu išrinktas „Nemuno“ srities vadas Adolfas Ramanauskas (Vanagas). Jam suteiktas pulkininko laipsnis. Antruoju pavadootoju ir LLKS visuomeninės dalies viršininku buvo išrinktas „Kalnų“ srities vadas Juozas Šibaila (Merainis). Sudaryta vyriausioji vadovybė, išrinkta LLKS taryba, kuri 1949 metų vasario 16 d. pasirašė labai svarbią deklaraciją, skelbiančią, kad atkuriamą okupuotos Lietuvos nepriklausomybę.

Šiems įvykiams atminti prie gyvenamojo namo Miknių sodyboje prikalta memorialinė lenta. Viktoras Šniuolis (Vyt Vytis) – šio suvažiavimo dalyvis, vienintelis gyvas liudininkas. Kartu su broliu

Vytautu Šniuoliu (Vyteniu – Svajūnu) ypač daug pastangų įdėjo ruošiant šį suvažiavimą. Reikėjo išlaikyti konspiraciją, suorganizuoti ryšių sistemą, apsirūpinimą maistu ir kt. Gerai, kad Prisikėlimo apygarda turėjo gerą bazę, puikius ryšininkus. Ypač puiki ryšininkė buvo Izabelė Vilimaitė (Stirma).

Aplankėme ir antrąją Prisikėlimo apygardos būstinę Balandiškių kaime. Prie paminklinio akmens pritvirtintas įrašas: „Šioje Stepono Sajaus sodyboje 1948 m. įkurta Lietuvos laisvės kovų sąjūdžio vyriausios vadovybės būstinė“. Beje, V. Šniuolis pastebi, kad neteisingai įrašytas Sajaus vardas: turi būti Stanislovo, o ne Stepono. Sodyboje dar išlikę trobesiai, bet niekas čia jau nebegyvena, viskas susmegę, ir betruksta tik stipresnio vėjo gūσιο, kuris galutinai sugriautų tai, kas dar mena partizanų paliktus pėdsakus. Čia buvo gerai įrengtas bunkeris, o gyvenamojo namo belangėje kamaraitėje vyko pirmieji suvažiavimo posėdžiai. Kai tapo nesaugu, buvo persikelta į Minaičius.

„Štai priešais matosi Užpelkių miškai. Gavome užduotį palydėti į štabą LLKS prezidiumo sekretorių Petrą Bartkų. Naktį atžygiavome į Užpelkių mišką. Buvome 5 vyrai. Atėjo ryšininkas, beje, išdavikas. Aš budėjau tuo metu ir pastebėjau, kad mus supa. Pradėjome atsišaudydami trauktis. Kautynėms vadovavo mano brolis Vytautas. Reikėjo pralaužti apsupimą ir pasitraukti į miško gilumą. Visai šalia manęs sudejavęs krito kulkos pakirstas Petras Bartkus, kitoje pusėje – Bronius Liesis. Pamačiau sužeistą štabo dailininką Lauryną Mingilą (Džiugą). „Nepalik manęs gyvo, nušauk mane“, – prašė jis. Mes buvome davę priesaiką: gyviems nepasiduoti! Štai tokią akimirką reikėjo apsispręsti, ką daryti. Gelbėjau, nešiau. Už 20 metrų gulėjo mano brolis, jis dengė mus ir... pats žuvo“. Tai jų kūnai – P. Bartkaus, B. Liesio, V. Šniuolio atsidūrė saugumiečių rankose, buvo išniekinti, sumesti Mečionių sodyboje į šulinį ir tik visai neseniai palaidoti amžinon ramybėn Radviliškio kapinėse...

„Sužeisto draugo ranka pusiau nutraukta, smakras peršautas, negalėjo kalbėti, – toliau pasakojo V. Šniuolis. – Paprašė bloknotėlio, kaire ranka išvedžiojo: „Broli, nepalik manęs gyvo...“. Sulaukęs vakaro, nunešiau jį į Miknių sodybą Minaičių kaime. Nors jėgos visai išseko, tą patį vakarą išėjau pas ryšininkę I. Vilimaitę (Stirmą), kuri buvo dirbusi vaistinėje, nusimanė medicinoje, pagalbos. Einant tykojo pasala. Padariau didžiulį lankstą ir bunkerį pasiekiau nepastebėtas. Iš mano veido partizanai suprato, kas atsitiko. Ypač netektį išgyveno mūsų vadas – J. Šibaila. O dailininkas, nežmoniškai sunkiomis sąlygomis slaugomas,

Ekskursijos dalyviai Daugeliškių miške, netoli Ariogalos. Pirmoje eilėje matosi kartu keliavę partizanai: Valiušis, Bersėnas, Smitrius, Šniuolis ir Skrasnodomskis.

pasveiko, toliau dirbo „Prisikėlimo ugnies“ redakcijoje. Tai jo piešta vinjetė puošia velykinį numerį, kurį dabar laikote rankose. Vėliau jis irgi žuvo netoli Tytuvėnų“.

Iš tolo boluoja aukštas Šiluvos koplyčios bokštas. Sakralinis mūsų tautos centras. Šalia bažnyčios stovi gėlėse paskendęs koplytstulpis Jonui Žemaičiui (Vytautui). Jam vieninteliam suteiktas aukščiausias – partizanų generolo laipsnis. Baigęs Kauno karo mokyklą, studijavęs Prancūzijos artilerijos mokykloje, J. Žemaitis tarnavo Lietuvos kariuomenėje. 1944 metais Šiluvos ir Tytuvėnų valsčiuose suorganizavo 150 vyrų Vietinę rinktinę. Vokiečiams ją išformavus, kurį laiką slapstėsi, o nuo 1945-ųjų tapo Žebenkšties rinktinės, veikusios Raseinių apskrityje, štabo viršininku. 1947 m. buvo išrinktas Kėstučio apygardos vadu. 1948 m. įkūrė „Jūros“ (Vakarų Lietuvos) sritį, tapo jos vadu. Tai jis ėmėsi organizuoti vieningą partizanų vadovybę, sušaukė visos Lietuvos partizanų suvažiavimą. Jam vadovaujant buvo parengti pagrindiniai LLKS programiniai dokumentai, numatyta veiklos strategija ir taktika. „Ketvirtasis Lietuvos prezidentas“ – taip jį vadino partizanai. 1951 ištikus insultui atsisakė pareigų ir gulėjo paralyžiuotas bunkeryje Jurbarko rajono Šimkaičių miške. 1953.05.30 bunkeris buvo susektas. Įmetę granatą su migdomosiomis dujomis, čekistai jį suėmė gyvą. Okupacinė valdžia (asmeniškai pats Laurentijus Berija) siūlė laisvę ir gyvybę, norėdami palenkti J. Žemaitį bendradarbiauti. Atsisakęs siūlymų,

1954.11.26 buvo sušaudytas Maskvos Butyrkų kalėjime. „Buvo jautrus, žmogiškas, – prisimena V. Šniuolis. – Sykį kartu žygiavome miškais. Man pakilo temperatūra, krėtė šaltis. Apsistojome bunkeryje. Liepė persirengti nusivilkęs savo marškinius... Labai rūpinosi kiekvienu kovotoju“.

Ariogaloje mūsų laukė partizanas Vytautas Smitrius (Gilė). Susitikome su partizanis K. Berseinu (Stirmiuku, Klajokliu), Antanu Skraskadamskiu (Vilku), Vladu Valiušiu (Ažuolu) ir Steponu Kondrotu (Žvirbliu). Sunku patikėti, kad V. Smitrius savo rankomis Ariogalos kapinių pakraštyje, buvusiame šiukšlyne, pastatė nuostabiai gražią koplyčią. Jos viduje įrengtas nedidelis altorėlis, o marmuro plokštėse įamžinti bendražygių vardai. Nuostabus vaizdas atsiveria nuo koplytėlės: žemai slėnyje vingiuoja Dubysa, o tolumoje dunkso Maironio apdainuoti miškai. Čia veikė J. Paliūno (Ryto) Maironio rinktinė. 1952 m. jam žuvus, rinktinė vadovavo V. Šniuolis (Vyt Vytis). Kiek jo draugų atgulė koplytėlės atslaitėje? Prieš keletą metų čia palaidoti žuvusiųjų palaikai. 53 kuklūs kryželiai žvelgia į Dubysą. Juos laimina virš koplyčios spindintys žodžiai: „Šlamėk, Dubysa, amžiną malda Tėvynės karžygiams!“. Šiuos žodžius V. Smitriui padėjo išrinkti V. Šniuolis. Dar labiau mus visus sujaudina jo suredaguota malda, kurios nuščiuvę klausėmės:

„Tu vienas, Viešpatie, žinai, kokie jausmai mus jungia su tais, kurių nebėra mūsų tarpe. Jie buvo mūsų šeimos broliai, sesės, mūsų kovų už Tėvynės laisvę nuoširdžiausi dalyviai. Tiesa, jie buvo žmonės, kaip ir mes, su savo dorybėmis ir silpnybėmis. Leisk, Viešpatie, prisiminti juos ir paprašyti jiems Tavo gailėstingumo. Užskaityk, Viešpatie, ypač aukas tų, kurie aukojosi už geresnę Tėvynės ateitį. Suteik jiems ir visiems mūsų žuvusiems, nukankintiems Tavo ramybę ir šviesą per amžius...“.

Tauta stipri ne vien gyvaisiais, bet ir išėjusiais.

Laimingi ir mirusieji, kuriuos prisimena gyvieji.

Kai V. Smitrius mums pateikė susipažinti šūsnį albumą su partizanų nuotraukomis, dokumentais, iškarpomis iš pageltusių laikraščių, negalime neatsistebėti, kada suspėjo tiek daug surinkti? Kaip per tokį palyginti trumpą laiką – nepilną dešimtmetį – partizanai suspėjo įamžinti svarbiausias kovų vietas, perlaidoti, pagerbti šimtus žuvusiųjų? Atsakymą surandame tik ilgiau pabendravę: per sunkius teroro, melo, pergyvenimų metus šie žmonės sugebėjo išsaugoti prisiminimus, savitarpio solidarumą, ryšius, pareigą ir meilę. „Atiduok Tėvynei, ką privalai!“ – šis šūkis jiems vis dar aktualus. Manau, kad po šios įsimintinos kelionės jis tapo suprantamesnis ir mums – mokytojams ir moksleiviams. Projektas „Šiaulių apskrities kovų ir kančių keliai“ dar nebaigtas. Kitais metais minėsime visos Lietuvos partizanų vadų suvažiavimo 50-metį. Moksleivių laukia nauji kūrybiniai darbai, o ir apskrities partizanų keliai dar ne visi išvaikščioti.

1941 METŲ SUKILĖLIAI SIEKIA TEISIŲ PRIPAŽINIMO

Lietuvos 1941 metų birželio 22-28 d. sukilėlių sąjunga iškilmingu minėjimu Vilniaus karininkų ramovėje 1998 gruodžio 18 d. pagerbė Lietuvos aktyvistų fronto (LAF) Vilniaus štabo narius. LAF Vilniaus štabas 1941 metų pavasarį rengė planus, kaip atkurti Lietuvos valstybingumą, prasidėjus vokiečių - sovietų karui. Buvo ieškoma geriausių sprendimų - kaip atskirti lietuviškus kariuomenės dalinius nuo sovietinės vadovybės, kaip suformuoti Lietuvos Laikinąją vyriausybę, perimti krašto valdymą anksčiau nei įžengs vokiečių kariuomenė. Tačiau likus maždaug dviem savaitėms iki karo pradžios, dauguma LAF Vilniaus štabo narių, įskaitant ir jų vadovą majorą Vytautą Bulvyčių, buvo sovietinio saugumo suimti. Aštuoni iš jų buvo sušaudyti Gorkio kalėjime 1941 m. gruodžio 18 d. Dar aštuoni buvo nuteisti ilgus metus kalėti.

Minėjimas gruodžio 18 dieną prasidėjo šv. Mišiomis, kurias aukėjo vyriausias kariuomenės kapelionas kun. Alfonsas Bulotas. Jis vėliau savo žodyje pabrėžė, kad sovietiniams okupantams nepavyko ištrinti iš žmonių širdžių ir istorinės atminties vardus tų pasiryžėlių, kurie aukojosi dėl tautos laisvės ir valstybės nepriklausomybės. Buvęs Lietuvos karo lakūnas Viktoras Ašmenskas papasakojo apie LAF Vilniaus štabo narių veiklą. Prisiminimais pasidalijo ir jų šeimų nariai. Minėjimo dalyviai padėjo gėlių prie atsiminimo lentos, įmūrytos namo, esančio Gedimino prosp. 29, sienoje. Šiame name 1941 m. kaip tik ir buvo įsikūręs LAF Vilniaus štabas.

1941 metų sukilėlius pradėjo organizuoti Povilas Šilas, buvęs teisingumo viceministras Laikinojoje vyriausybėje, vėliau - Vyriausiojo Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto narys.

Dabartinė buvusių sukilėlių veikla prasidėjo 1993 m., kai buvo įkurtas sukilėlių klubas prie žurnalo "Kardas" redakcijos. 1995 m klubas buvo perorganizuotas į Sukilėlių sąjungą. Nuo 1998 m. rugpjūčio mėn. Sukilėlių sąjungai vadovauja vienuolikos asmenų taryba, jos pirmininkas - kaunietis inž. Alfonsas Žaldokas. Taryba yra įsipareigojusi:

- sutelkti visus 1941 metų sukilimo dalyvius ir rūpintis, kad jiems būtų suteiktas kario -savanorio statusas;

- siekti, kad 1941 metų sukilimas būtų pripažintas kaip natūralus ir teisėtas lietuvių tautos kovų už jos teises tęsinys, o 1941 metais sukilėlių sudaryta Laikinoji vyriausybė būtų pripažinta kaip teisėta Lietuvos Respublikos vyriausybė.

Jonas Antanaitis,
Sukilėlių sąjungos tarybos sekretorius

KODĖL PREZIDENTAS BUSH NEPADĖJO LIETUVAI ?

ZENONAS PRŪSAS

George Bush and Brent Scowcroft, A WORLD TRANSFORMED
(Pertvarkytas pasaulis), Alfred A. Knopf, New York, 1998.

Kai 1990-91 metais Lietuva sunkiai kovojo dėl savo nepriklausomybės ir kai rizikavo tautos išlikimu, buvo pasigesta didesnės Amerikos paramos. Po daugelį metų kartotų užtikrinimų, kad Amerika nepripažįsta Sovietų okupacijos, kai 1990 m. kovo 11 dieną Lietuva paskelbė nepriklausomybės atstatymą, tuolaikinis JAV prezidentas George Bush lyg ir bandė užmerkti akis. 1998 m. pabaigoje knygų lentynose pasirodė storoka 590 psl. knyga, pavadinta "A World Transformed" (Pertvarkytas pasaulis). Jos autoriai yra buvęs JAV prezidentas George Bush ir Brent Scowcroft, tuometinis valstybės saugumo patarėjas Bush'o administracijoje. Knygoje rašoma apie 1989-1992 metų laikotarpį. Ją perskaičius, susidaro įspūdis, kad dėl Lietuvos Bush lyg ir jaučia tam tikrą sąžinės graužimą, nes knygoje Lietuvos vardas yra dažnai minimas. Vienas knygos skyrius - A Careful Dance (Atsargus šokis) yra beveik ištiesai paskirtas Lietuvos temai. Per visą knygą autoriai, ypač Bush, bando teisintis, kodėl negalėję daugiau padėti Lietuvai, kodėl delsė.

Abu autoriai knygoje rašo pasikeisdami: tai vienas, tai kitas padaro savo pastabas. Vietomis Bush dar duoda ištraukas iš savo dienoraščio, atseit, iš juostelėje įrašytų savo pastabų. Kai kurias jo tokias mintis ir pastabas šiame straipsnyje perteikiu be jokių komentarų.

Knygoje didesnis dėmesys Lietuvai atsiranda su Gorbačiovo kelione į Lietuvą 1990 m. sausio mėn., kada jis bandė žmones įtikinti nereikalauti nepriklausomybės. Ir pats Bush pripažįsta, kad tokia Gorbačiovo "asmeninė diplomatija" tada labai pralaimėjusi. Kai 1990 m. kovo 7 dieną jau atrodė, kad Lietuva tikrai paskelbs nepriklausomybę. Bush dejuodamas rašė: "Aš esu labai susirūpinęs. Mes negalime priešintis Lietuvos nepriklausomybei. Iš kitos pusės, jei mes pažadėsime paramą tą minutę, kai tik Lietuva paskelbs nepriklausomybę - Gorbačiovas gali būti nušalintas, arba sovietų kariuomenė gali pasielgti savo nuožiūra. Jei būtų žiaurumų, realistiškai JAV dėl to nieko negalėtų padaryti, ir mes turėtume kraują ant savo rankų... Labai rūpestį kelianti situacija..."

Kai 1990 m. kovo 11 d. Lietuva nepriklausomybę paskelbė, ir kai kovo 16 d. Gorbačiovas pasiuntė Lietuvai ultimatumą, reikalaujamas ją atšaukti, Baltieji Rūmai pradėję jausti didelį spaudimą iš Kongreso, spaudos bei iš Baltijos kraštų kilusių amerikiečių, kad JAV tuoj pat pripažintų Lietuvos nepriklausomybę. Net ir labai sukalbama senatorė

Nancy Kassebaum paskambinusi ir raginusi pripažinti Lietuvą. O kovo 21 d. senatorius Jesse Helms įnešęs rezoliuciją, reikalaujančią Lietuvos pripažinimo, bet ši rezoliucija nebuvo priimta.

Scowcroft rašo, jog niekas labiau nenorėjęs matyti Lietuvą nepriklausoma kaip Bush'o administracija. Jos nepriklausomybės pripažinimas būtų buvusi labai maloni pareiga. Kartu būtų nutildyta ir kritika. Bet realybė buvusi ta, kad Baltijos kraštai galėjo tapti nepriklausomais tik su Kremliaus sutikimu. Bush'o administracijos užduotis buvusi įtikinti Maskvą tai padaryti geruoju. Konfrontacija būtų buvusi pati blogiausia išeitis. Būtų pralaimėję ne tik baltai, bet būtų sustabdytos ir Sovietų Sąjungos reformos, gal neįvyktų ir Vokietijų sujungimas. Todėl buvo pasitenkinta tik siekimu garantijų, kad, sprendžiant Lietuvos klausimą, nebus naudojama jėga, o bus stengiamasi jį spręsti dialogu. Bush, pasitaręs su kai kuriais savo kabineto nariais, nutarė pasiųsti laiškus Gorbačiovui ir Landsbergiui. Laiškas Gorbačiovui, raginantis nenaudoti jėgos, buvo pasiųstas, bet dėl laiško Landsbergiui buvę apsigalvota, nes tai galėję būti suprasta kaip bandymas jį "paspausti". Buvo bandyta Gorbačiova paveikti per jo artimą draugą - Sov. Sąjungos užsienio reikalų ministrę Ševarnadžę. Kai šis aiškines, jog nors konstitucija ir leidžianti respublikoms atsiskirti, bet tokiam žingsniui nesą mechanizmo, Bush tada jam aiškiai pasakęs: "Dialogas yra vienintelis kelias. Mes turim daug simpatijų Lietuvai. Nors mes dar nesame pripažinę Lietuvos, mes turime remti jų apsisprendimą". Iš įvairių šaltinių Bush buvo susidaręs nuomonę, kad Gorbačiovas buvo apsisprendęs neleisti Lietuvai atsiskirti.

Balandžio 16 d. Bermudoje Bush susitiko su Margaret Thatcher. Jis jai pasakęs: "Jei Gorbačiovas neišsprendžia Baltijos problemos, aš su juo negalėsiu daryti biznio. Tu ir aš esame kartu šiame klausime". Sekančią dieną Bush savo dienoraštyje taip rašo: "Šį rytą Lietuva radaro bangose įrašyta didelėmis raidėmis. Spauda vis reikalauja: ką jūs dėl to žadate daryti? Ji nori, kad mes padidintume spaudimą ir paskelbtume eilę veiksmų, bet jei mes tai darysime, sekanti kritika bus: kam jūs tai darote, argi nėra svarbesnių dalykų...Aš vis dar tikiuosi, kad Gorbačiovas pagaliau supras, kiek ši situacija jam atneš bėdų tarptautinėje arenoje".

Bush'o užsienio reikalų sekretorius Jim Baker apklausinėjo daugelį Amerikos sąjungininkų, norėdamas sužinoti jų nuomones Lietuvos klausimu. Nė vienas nesiūlė drastiškesnių veiksmų, tik siūlė pasmerkti blokadą. Pats Bush apklausinėjęs ir Kongreso vadus. Jie visi davę administracijai laisvas rankas, kiti siūlė dialogą, tik vienas senatorius Jesse Helms buvo išimtis: jis norėjęs pripažinti Lietuvą.

Bush buvo labai supykęs ant Landsbergio, kai šis savo kalboje pradėjo skųstis, kad Lietuva esanti "antrojo Muencheno auka" ir apkaltino Bush'ą nuolaidžiavimu. Jo manymu toks apkaltinimas buvęs nepateisinamas. Jis nežinojęs, ką dėl to daryti, tik per balandžio 25 d. spaudos konferenciją paminėjęs, kad tokie Landsbergio kaltinimai

nepadės rasti išeities. Kai sekančią dieną Prancūzijos Mitterand ir Vokietijos Kohl paskelbė jų laišką Landsbergiui, prašydami jį "suspenduoti" Lietuvos nepriklausomybę ir pradėti dialogą su Gorbačiovu, Bush tam jų žingsniui pritarė. Jis taip pat parašęs laišką ir Gorbačiovui, įspėdamas jį, jei šis nepradėsias dialogo, Amerika negalėsianti pasirašyti prekybos sutarties su Sovietų Sąjunga. Tame laiške paminėjęs, jog jis pritaria Lietuvos apsisprendimui ir teisei kontroliuoti savo likimą. Iš Gorbačiovo gavęs labai nedraugišką atsakymą.

Knygoje rašoma ir apie Prunskienės vizitą Baltuosiuose Rūmuose. Aiškinama, kodėl ji buvo priversta išlipti prie vartų iš limuzino ir pėsčia eiti į Baltuosius Rūmus. Tai buvę ne dėl noro ją pažeminti, bet paprasčiausiai dėl to, kad buvo sugedęs vartų atidarymo mechanizmas. Bet vis dėlto norėta pabrėžti, kad jos apsilankymas nereiškias pilno Lietuvos pripažinimo. Prezidentas ją priėmęs ne kaip Lietuvos ministerę pirmininę, bet tik kaip laisvai išrinktą Lietuvos žmonių atstovę. Ją Bush radęs daug sukalbamesnę ir realistiškesnę negu Landsbergį. Atsisveikinant Bush jai pasakęs: "Aš pats ir mano administracija esame užsiangažavę už Lietuvos laisvę. Mes tik galime ginčytis dėl metodų, kaip tai pasiekti".

Rusijai ir toliau spaudžiant ir bauginant Lietuvą blokada ir teroristiniai veiksmais, Bush savo nereagavimą taip aiškina: "Labai sunkiai pasiektas progresas JAV ir Sovietų Sąjungos santykiuose yra per daug svarbus mums ir kitiems kraštams, kad galėtume leisti įvykiams Lietuvoje jį torpeduoti".

1991 sausio 13 dienos įvykių prie televizijos bokšto Vilniuje metu, kai ten žuvo 14 jo gynėjų ir buvo daug sužeistų, Amerika buvo įsivėlusiusi į karą Irake. Tačiau Bush savo laišku Gorbačiovui pagrasinęs, kad jis nutrauksiąs privileginę MFN prekybos sutartį, jei Gorbačiovas nesustabdys teroro veiksmų Lietuvoje, ir paminėjęs, kad tokie siautėjimai labai kenkia Gorbačiovo prestižui visame pasaulyje. Įdomu, kad kai vėliau per Maskvos konferenciją Gorbačiovas sužinojęs apie Medininkų žudynes, jis labai pabalęs. Bush galvoja, kad šios žudynės įvykdytos be Gorbačiovo žinios. 1991 m. liepos mėnesį grįždamas iš Maskvos konferencijos, Bush sustojo Kijeve ir bandė įtikinti ukrainiečius, kad nebandytų atsiskirti iš "motinėls" Rusijos globos. Jam tai labai nepavyko. Kaip Scowcroft knygoje rašo, Bush buvęs nesuprastas.

1991 m. rugpjūtyje įvykęs pučas Kremliuje Bush'o administraciją užklupo visai nepasiruošusią. Nežinojo, kas ten darosi. Bush savo dienoraštyje rašo: "Aš esu labai susirūpinęs Baltijos kraštais. Daug kas mums šauks - siųsk pagalbą Landsbergiui... Mano nuomone, šiuo laiku geriausia taktika yra ramumas, stiprumas, laikymasis principų". Anglijos ministeris pirmininkas Jim Major pasiūlė į šią suirutę įtraukti NATO, bet Bush tai atmetęs. Jis rašo: "Mums pradėtų skambinti Baltijos kraštų vadai, kad jiems padėtume kariuomenės daliniais. Tai būtų paskutinis

dalykas, kurio mes norėtume”.

Net ir suėmus pučo vadus ir daugumai SS respublikų pasiskelbus nepriklausomomis, Gorbačiovas vis dar nepripažino Baltijos kraštų nepriklausomais. Bush irgi delsė, laukė, kol tai padarys Gorbačiovas. Scowcroft'o aiškinimu, JAV norėjusi, kad Sovietų Sąjunga atsisakytų Baltijos kraštų savo valia, ne priversta. Tai galėtų būti svarbu, jeigu kada nors į valdžią vėl sugrįžtų kietosios linijos komunistai. Taip pat Bush nenorėjęs užbėgti už akių savo geram draugui, todėl, Gorbačiovo paprašytas, sutiko palaukti iki 1991 m. rugsėjo 2 dienos, kada Maskvoje Aukščiausiosios tarybos posėdyje busią svarstomi Baltijos kraštų nepriklausomybės reikalai. Kai pagaliau ir Gorbačiovas davė sutikimą, Bush iš Kennebunkport'o paskambino Estijos ir Latvijos prezidentams, pranešdamas apie greitą jų nepriklausomybės pripažinimą. Landsbergiui Bush neskambinęs, nes su juo buvo kalbėjęs prieš porą dienų ir jam pasakęs, kad su pripažinimu vėlavęs dėl to, kad “nenorėjęs viešai suduoti dar vieno smūgio Gorbačioviui”.

Apskritai, atrodo, kad Bush buvo tiesiog susižavėjęs Gorbačiovu ir galvojo, jog istorija jį vertins labai palankiai. Skaitant šią knygą, susidaro įspūdis, kad Bush turėjo panašią dilemą, kaip ana šykšti ūkininkė - miela turėti svečią, bet gaila varškės! Būtų buvęs malonus širdžiai jausmas stipriau pagelbėti Lietuvai, jei tai būtų nieko nekainavę, jei tai nebūtų prieštaravę Sovietų Sąjungos politikai, jei tai nebūtų kenkę Gorbačioviui...

Pabaigai galima padaryti sekančias išvadas:

1. Knygoje daugelyje vietų yra minimas Washington'ui spaudimas iš Amerikos baltų pusės ir kad į tai buvo kreipiama nemažai dėmesio. Tai rodo, kad tokios krizės atvejais mūsų laiškų ir telegramų vajai bei organizacijų delegacijų apsilankymai Washington'e gali suvaidinti svarbią rolę.

2. Iš trijų knygoje paminėtų senatorių, kurie spaudė Baltuosius Rūmus pripažinti Lietuvos nepriklausomybę, du iš jų - Kassebaum ir Helms - buvo iš valstijų, kuriose beveik nėra lietuvių. (Trečiasis - Al D'Amato - buvo iš New Yorko valstijos). Tai rodytų, kad yra svarbu kreipti dėmesį ne tik į savo valstijos, bet ir kitų valstijų senatorius ir kongresmanus, ypač esančius vadovaujančiose pozicijose.

3. Atrodo, kad knygoje aprašomo laikotarpio metu pasaulio įvykiuose, išskyrus Irako karą, Amerika buvo ne vadovė, o tik paprasta stebėtoja.

LFB literatūros popietės rengėjai ir programos dalyviai. Iš k. - V. Vidugiris, Dr.Z. Brinkis,kun. S. Anužis, S. Šakienė, A. Raгаuskas, E. Dovydaityienė, A. Raulinaitis, Alė Rūta, S. Pautienienė, B. Brazdžionis, J. Pupius. Nuotr. E. Arbo.

LITERATŪROS POPIETĖ SU ALĖ RŪTA

Los Angeles Lietuvių Fronto bičiulių sambūrio surengtoje tradicinėje literatūros popietėje, įvykusioje 1998 gruodžio 6 d., dalyviai buvo supažindinti su ką tik Lietuvoje išleistu nauju rašytojos Alės Rūtos romanu "Skamba tolumoj". Popietę malda pradėjo kun Stanislovas Anužis. Atidarymo žodyje sambūrio pirmininkas dr. Zigmąs Brinkis pastebėjo, kad išėivijoje gyvenančių lietuvių rašytojų knygos vis rečiau pasirodo, o ir pačių rašytojų eilės gerokai praretėjusios. Jis pasidžiaugė Alės Rūtos veržliu kūrybingumu. Vėliau apie 150 popietės dalyvių įsigijo Alės Rūtos knygas, o autorė jas mielai pasirašinėjo. Nuoširdžiu žodžiu ji padėkojo organizatoriams ir literatūrą mylinčiai auditorijai.

Apie naująjį Alės Rūtos romaną "Skamba tolumoj" plačiau kalbėjo poetas Bernardas Brazdžionis. Supažindinęs su knygos turiniu ir jos vieta trilogijos "Išstumtųjų dalia" cikle, jis pastebėjo, kad knygos centriniai personažai - Vorelių ir Kovalskių šeimų vaikai -nebūtinai yra charakteringi pokario išėivijos vaikų kartai. Jie nors dar ir kalba lietuviškai, bet Lietuvos rūpesčiais jau nebegyvena. Lietuviškos romantikos į siužetą įneša prieš 50 metų rašyti motinos Kovalskienės laišakai. Tie laišakai lėmė, kad tarp Astos Kovalskytės ir Gino Vorelės išsivysto romantiški santykiai ir priveda prie jų vestuvių. Ginas, lietuviškiausias iš tos kartos personažų, amerikiečių spaudos žurnalistas, dažnai ir spaudoje atskleidžia savo lietuvišką širdį. Ji gal nebėra karšta, bet dar visiškai neatvėsusi. Jis supranta komunizmą ir jo daromas Lietuvai skriaudas, mato ir Amerikos neįautrumą pavergtiesiems. Knygos aptarime poetas Brazdžionis gal labiau lietė romano turinį,

POLITINIŲ STUDIJŲ SAVAITGALIS LOS ANGELES

Los Angeles Lietuvių fronto bičiulių rengiamas Politinių studijų savaitgalis šiais metais vyko sausio mėnesio 30-31 dienomis.

Savaitgalis pradėtas svarstybomis: *Švietimas ir politinės partijos – lemtingi pažangos varikliai*. Jų metu plačiau kalbėjo Juozas Kojelis, Lietuvos Seimo narys Algirdas Patackas ir Lietuvos užsienio reikalų ministras Algirdas Saudargas. Jų pasisakymai daugiau buvo nukreipti į švietimą ir dabartinius jo trūkumus – vis daugiau įsigaliojantį bei įsistiprinantį materializmą. Iškelta ir dabartinių vadovėlių leidimo problema. Juos padeda finansuoti Atviros Lietuvos (Soros) fondas. Iš esmės, nieko blogo, jei atsiranda kas finansuoja vadovėlius, bet jei tą daro ideologiškai užsiangažavusi organizacija, reikia elgtis labai atsargiai. Pavyzdžiui, leidžiamuose istorijos skaitiniuose, rašant apie partizanus, cituojama ne Lukšos-Daumanto „Partizanai“, bet Liūto Mockūno „Pavargęs herojus“. Pervertus visą vadovėlį nerasite žodžio Tėvynė. Buvo pabrėžta, kad reikia apriboti valstybės, o tuo pačiu ir partijų kišimąsi į švietimo sritį, paliekant valstybei tik politiniai neužangažuotas sritis, tai yra, bendrojo lavinimo dalykų programų kūrimą, tautinio auklėjimo priežiūrą, mokytojų cenzo nustatymą, tinkamų patalpų parūpinimą ir t.t.

Tolimesnėse svarstybose – „*Laikas užbaigti istorinės reikšmės klausimų sprendimus*“ dalyvavo Gediminas Leškys, Algirdas Patackas, Algis

personažus, įdomesnius momentus, nesigilindamas į literatūrinį nagrinėjimą.

Tokiose literatūros popietėse ar vakaruose visada pasirodo ir kitų žanrų atstovai. Šį kartą dalyvavo Los Angeles vyrų kvartetą - R. Dabšys, E. Jarašūnas, A. Polikaitis ir B. Seliukas, akomponuojant pianistei Raimondai Apeikytei, ir Los Angeles lietuvių dramos sambūris. Kvartetą padainavo įvairių kompozitorių dainas, sukurtas Alės Rūtos ir Bernardo Brazdžionio žodžiams. Aktoriai - S. Pautienienė, A. Ragauskas ir E. Dovydaitienė - skaitė ištraukas iš Alės Rūtos trilogijos romanų. Vieną epizodą paskaitė ir pati autorė.

Programos pabaigoje savos kūrybos posmus skaitė poetas Bernardas Brazdžionis. Jis, kaip paprastai, vis naujas, nepakartojamas, stebino klausytojus savo išradingais ir aktualiais humoristiniais motyvais.

Popietę užbaigdamas, Algis Raulinaitis linkėjo vėl visiems pasimatyti 1999 metų pirmąjį gruodžio savaitgalį.

Juozas Kojelis

Raulinaitis ir Vytautas Šliūpas, vadovaujant Angelei Nelsienei. Jose buvo svarstomi trys klausimai: a) Komunistų partija ir jos struktūrų nusikaltimų įvertinimas; b) Genocidas okupacijos laikotarpyje ir c) Laikiniosios Lietuvos vyriausybės vieta Lietuvos istorijoje.

Apie komunistų partijos nusikalstamumą kalbėjo Gediminas Leškys paminėdamas, kad po devynerių metų nuo Nepriklausomybės atstatymo jis vis dar nėra išspręstas. Bandydamas šį klausimą smulkiau panagrinėti jis suskirstė komunistų partijos narius į tris grupes: a) kurie buvo pasyvūs kompartijos nariai; b) kurie buvo aktyvūs kompartijos nariai ir c) kurie priklausė KGB. Juos jis dalino toliau į tuos kurie įstojo į partiją, norėdami „padėti sau“, ir tuos kurie įstojo į partiją, kad padėtų Lietuvai, užimdami pareigas, kurios kitu atveju tektų rusams ar kitiems nelietuviams. Kategoriją „padėti sau“ irgi padalino į tris grupes: 1) asmenys, kurie nepadėjo Lietuvai, bet ir nedarė jai žalos; 2) asmenys, padarę mažus nusikaltimus ir 3) asmenys, kurie žudė, trėmė ir kankino lietuvius (pvz. sribai) ir kitaip žalojo Lietuvą. Į klausimą, ką reikėtų daryti, G. Leškys siūlė 1) nubausti tuos, kuriuos mes tikrai žinome nusikaltusius; 2) finansuoti Lietuvos ar tinkamuose užsienio universitetuose doktorantus, kad jie rašytų savo disertacijas šiomis temomis ir 3) stipriai pasipriešinti prieš bet kokius užmetimus kaltės visai Lietuvai, nesvarbu kur jie būtų keliami.

Vytautas Šliūpas savo pranešime apie genocidą apsiribojo nacių vykdytu genocidu Lietuvoje. (Jo pranešimas spausdinamas šiame numeryje. Taip pat spausdinamas ir Algio Raulinaičio pranešimas Lietuvos Laikiniosios vyriausybės vietos mūsų istorijoje reikalui. Red.)

Ambasadoriaus dr. Vytauto A. Dambrovos paskaita – „*Idealizmas ir oportunizmas Lietuvoje ir išeivijoje*“ – spausdinama šiame žurnale, tad apie ją nerašysiu. Tik noriu pažymėti, kad ambasadoriui Dambrovai baigus savo paskaitą, klausytojai kaip vienas atsistojo ir ilgais plojimais dėkojo paskaitininkui už turiningą ir reikšmingą paskaitą.

Svarstybose „*Būtinai naikintini ar taisytini veikią ir būtinai kurtini nauji įstatymai Lietuvos teisėtvarkoje*“ dalyvavo advokatė Žibutė Brinkienė, Seimo narys Algirdas Patackas ir Vytautas Šliūpas. Vadovavo Ignas Medziukas. Svarstybos palietė daugumai įdomius klausimus. Žibutė Brinkienė pasidžiaugė, kad Lietuvos noras įsijungti į Europos sąjungą ir su tuo surištą įstatymų derinimas, įvedė įstatymuose gilius demokratinius pasikeitimus. Taigi, kalbant apie įstatymus, Lietuva visai gerai atrodo – ant popierio. Paskutiniu metu laiku daug dėmesio susilaukė Lietuvos teismai. Ypač atlyginimų srityje. Teisėjų algos pakeltos iki tokio lygio, kad jos bent dešimt kartų didesnės už darbininkų algas. Toliau prelegentė paminėjo advokatų trūkumą ir nepakankamą atlyginimą ginantiems bylas iš paskyrimo, (mano žiniomis advokatai tekauna 7 Lt už valandą), tad kaip galima tikėtis, kad tokiu užmokesčiu advokatas bus pakankamai paskatinamas. Baigdamą prelegentė pabrėžė, kad šiuo metu galime daug kuo pasidžiaugti, nes esame labai idomios epochos

Viršuje, iš k. - Algirdas Patackas, min. Algirdas Saudargas, dr. Zigmas Brinkis, amb. Vytautas Dambrava. Apačioje - kalba P. Algis Raulinaitis. Prie stalo - moderatorė Angelė Nelsienė. Abi nuotr. J. Pupiaus.

liudytojai. Čia prisiminiau arabų užkeikimą – „kad tu gyventum įdomiais laikais“...

Vytautas Šliūpas daugiau kalbėjo apie esamų įstatymų nesilaikymą bei pilietiškų teisių pažeidinėjimus negražinant sovietmečiu Lietuvoje „nacionalizuotas“ (pavogtas) privačias nuosavybes. Savo temai paryškinti jis pirmiausiai pacitavo kelias kitų asmenų mintis. Adolfas Zemelaitis „Darbininke“ rašė, kad „...Sovietų okupantų įvykdytas turto atėmimas buvo amoralus, neteisėtas ir antikonstitucinis aktas... Toks pat amoralus, neteisėtas ir antikonstitucinis, prieštaraujantis ir tarptautinei teisei, ir buvusioms bei dabar veikiančiai Lietuvos Respublikos Konstitucijai, tebėra dabartinio Seimo ir vyriausybės toleruojamas sovietų ir nacių atimto turto negražinimas... Dar daugiau, tai yra nusikaltimas, tai – to turto naujas užgrobimas...“ Prelegentas pacitavo ir advokato Povilo Žumbakio straipsnio „Darbininke“ mintis: „Yra labai įdomu, jog tie patys žmonės, tos pačios struktūros, kurios domėjosi turto atėmimu ir lietuvių kaltinimu dėl karo nusikaltimų, šiandien aktyviai dalyvauja valdžioje... Šiandien, prisidengę įvairiais valdžios rūbeliais, toliau tarnauja tiems, kurie nori suvelti teisingą Lietuvos sistemą ir neleisti jai vystytis... Tas rausvas siūlas, prasidedantis Maskvoje, tęsiasi... iš vienos struktūros į kitą, iš vienos valdžios nagų į kitos.“

Panašiai savo laiške „Dirvoje“ rašęs A. Paškoniš: „...„Bet nieko geresnio negirdėti iš Lietuvos ir po A. Brazausko laikų. Mafija, kaip veikė, taip ir veikia... Buvę Maskvai ištikimi komunistai, kurie naikino Lietuvą, dar ir dabar tebeturi geras tarnybas arba gauna riebias pensijas... Politiniai kaliniai ir tremtiniai, kaip buvo palikti už durų, tai ir dabar tebėra...“ Nuo savęs prelegentas dar pridėjo, kad ir užsienio lietuviai, ar jie būtų Rytuose, ar Sibire, ar Vakaruose, tebėra „palikti už durų“, o mūsų lietuviškųjų organizacijų veiksniai nuvykę į Lietuvą nereikalauja mūsų nuosavybių atstatymų, jie tik gražiai pasikalba... Ir jie, kaip ir Lietuvos pareigūnai, rūpinasi daugiau savuoju, taip dažnai dabar Lietuvoje vartojamu svetimžodžiu – „populiarumo reitingu“. Vytautas Šliūpas davė aibę pavyzdžių, patvirtinančių nuosavybės teisių pažeidimus ir neįtikimą Seimo ir vyriausybės narių pažiūrą į turto sugrąžinimą, arba teisingiau pasakius, jų nenorą imtis žygių teisingumui atstatyti, nes kai kurių Seimo narių žodžiais, „jei jie diskutuotų šią nuosavybių grąžinimo „amerikonams“ arba kitų kraštų gyventojams problemą Seime, jie nebebūtų perrinkti į Seimą“...

Sekmadienį, po šv. Mišių vėl susirinkome parapijos salėje išklaudyti svečių iš Lietuvos paskaitų. Programa pradėta kun. Stanislovo Anužio invokacija, trumpa vakardienos paskaitų ir svarstybų santrauka, kurią pateikė Edmundas Arbas, ir poetiniu Bernardo Brazdžionio žodžiu – *Saukiu aš tautą*.

Pirmąją paskaitą, „Lietuvos vidaus politikos prioritetai,“ skaitė Lietuvos Respublikos Seimo narys Algirdas Patackas. Savo paskaitoje jis smulkiau panagrinėjo tik kelias, jo manymu, svarbesnes sritis, suminėdamas

Politinių stud. savaitgalio svečiai ir rengėjai pobūvio metu. Iš k. sėdi - B. Brazdžionis, Ž. Brinkienė, min. A. Saudargas. Stovi - J. Pupius, kun. S. Anužis, amb. V. Dambrava, E. Vidugirienė, B. Varnienė, A. Patackas, R. Bureikienė, amb. S. Sakalauskas.

teigiamus ir neigiamus pasireiškimus.

Švietimo srityje, nušalinus ministrą Zigmą Zinkevičių – tyla ir ramybė. Reforma, nors ir braškėdama, juda pirmyn. Dygsta naujos mokyklos, daugiausiai Vilniaus krašte, dideliame lenkintojų nepasitenkinimui. Kuriamos naujos mokyklų formos, atgimsta gimnazijos. Privačių institucijų padaugėjo du su puse karto. Dygsta ir katalikiškos mokyklos ne tik Kaune ir Vilniuje. Pavyko apginti teisę jas finansuoti ir valstybei, nors kairieji tam smarkiai priešinosi. Katalikiškų mokyklų prestižas, ypač Kaune, aukštas, mokiniai laukia eilės norėdami į jas įstoti. Tačiau švietimo srityje labai daug kas priklauso nuo mokytojų ir direktorių, o dauguma jų iš senosios santvarkos. Neišspręsta skaudi mokyklų nelankančiųjų problema. Aukštojo mokslo srityje studentų skaičius (stoja 45% abiturientų) dar permažas.

Socialinė sritis. Kas gero? Visų pirma ministrė p. Degutienė – jauna, patraukli ir ištis mokanti atjausti. Vyriausybė socialinei globai skiria, kartais net „socialdemokratišką“ dėmesį. Indėliai gražinami. Nuo 1996 metų pabaigos pensijos didėja sparčiau negu kainos. Socialinei sričiai skiriama beveik pusė (46.8%) biudžeto. Tačiau nors bendras vidaus produktas išaugo 5.8%, vidutinis užmokestis 12.6%, pensijos 15%, skurstančiųjų vistiek yra apie 16.6%. Žmones piktina vis dar neleistinai

didelis skirtumas tarp turtingiausio ir vargingiausio visuomenės sluoksnio (apie 12 kartų), bei begėdiškai pasididinę algas valdininkai (pvz. teisėjai iki 30,000 Lt per mėnesį). Apibendrinamas A. Patackas nurodė, kad skurdas Lietuvoje nėra didesnis nei kitose Baltijos ir Rytų Europos šalyse.

Sveikatos srityje rasti ką nors gero beveik neįmanoma. Gyventojų 1997 metais sumažėjo .09%. Atgyja tuberkuliozė, plinta venerinės ligos. Mirtingumas, ypač kūdikių, mažėja, Skaudžiausia, tai savižudybės. Liko dar daug neaptartų vidaus gyvenimo temų – krašto apsauga, ekonomika, žemės ūkis, teisinė sistema, nusikalstamumas ir jo stabdymas, žmogaus teisių ir gamtos apsauga. Baigdamas prelegentas pažymėjo, „kad ką beatneštų artėjantys 2000 metai, viskas yra mūsų rankose, bet tai priklausys nuo mūsų ir Dievo palaimos. Tikrai nepapiktinkime Apvaizdos“.

Savo paskaitai – „Lietuvos užsienio politikos prioritetai ir alternatyvos“, Lietuvos užsienio reikalų ministras Algirdas Saudargas pateikė ir antrą pavadinimą – „Lietuvos užsienio politika tarp kasdienos ir banalybės“. (Ministro Saudargo paskaitą ištiesai spausdiname šiame numeryje. Red.)

Studijų savaitgalį užbaigė Juozas Kojelis, kviesdamas paklausti prieš daugiau kaip dešimtmetį, 1988 m. rugsėjo 23 d. Kauno Karo muziejaus sodelyje tartų žodžių: „Staiga kažkas sustojo, kažko nebeliko. Pajutome, kad stinga kažko nemalonaus, bet jau taip visiems įprasto, tartum amžino. Išnyko niūrus girgždesys. Ir supratome, kad liovėsi sukęsis melo malūno ratas. Jis sustojo, nes ant milžiniškų, jo menčių nenukrito nė lašo įprasto melo skystimo. ĮVYKO TIESOS STEBUKLAS, IŠVYDOME TIESĄ ESANT GYVĄ“. Tuos žodžius tada tarė dabartinis Lietuvos užsienio reikalų ministras Algirdas Saudargas, šios dienos mūsų svečias. Juozas Kojelis paminėjo ir knygoje „Žygio draugams“ tilpusią nuotrauką, kurioje Saudargas ir Patackas 1988 m. spalio 9-tą d. Vilniaus gatvėmis nešė Lietuvos trispalvę.

P. Algis Raulinaitis

ATEITIES KARTOMS

Obelių istorijos muziejaus įkūrėjas Andrius Dručkus.

Atidarė duris lankytojams nauja kultūros įstaiga - Obelių istorijos muziejus, kurio įkūrėjas - mokytojas Andrius Dručkus. Atidarymas įvyko 1998 m. gruodžio 10 dieną. Šis muziejus ne tik mokytojo svajonė ir ilgametis darbas renkant istorines relikvijas, metų metus jas saugant, slapstant. Reikėjo dirbti tyliai ir atsargiai, pasišventus, paskyrus šiai kilniai misijai visą gyvenimą. Ypač už partizaninės veiklos dokumentų, nuotraukų kaupimą galėjai greit atsidurti saugumo kameroje ir tremtyje.

Muziejuje surinkti nepriklausomos Lietuvos karinės veiklos apdovanojimai, prieškariniai mokslo baigimo ženklai, Baltijos valstybių pinigai - monetos. Tautos skausmu prabyla surinkti kryžių ir koplytstulpių rūpintojėliai, medinės šventųjų skulptūrėlės, susimąstymui nuteikia Lietuvos laisvės kovotojų portretai.

- Man brangiausi tie eksponatai, kurie atspindi Obelių krašto partizanų, jų ryšininkų ir rėmėjų veiklą, dokumentai apie okupantų ir stribų vykdytas genocido akcijas, - sako Andrius Dručkus, pats savo jaunystės metais buvęs trečios Vytauto apygardos, penktos Lokio rinktinės, Vyčio kuopos partizanas. - Tikiu, kad šiame muziejuje vyks Lietuvos istorijos pamokos Obelių moksleiviams.

Muziejaus įkūrėją pasveikino Kultūros ministerijos atstovas Romanas Senapėdis ir Seimo narys Petras Šalčius, įteikęs Lietuvos nepriklausomybės atstatymo Kovo 11 akto spalvotą kopiją. Gimtojo Obelių krašto žmonės įteikė kas išsaugotą seną knygą ar buities rakandą - viską, kas jau tapo istorija. Rajono meras Vytautas Masiulis surado galimybę skirti muziejui pastatą ir paskyrė lėšų kapitaliniam remontui.

Neabejoju, jog visi muziejaus lankytojai sustos ir prie labai "jauno" eksponato - skulptoriaus Žuklio "Marijos". 1992-siais, atgimimo metais,

kai žmonės su viltimi žvelgė į ateitį, žuvusių už laisvę partizanų atminimui Obeliuose buvo pastatyta "Marija". Bet jau tą pačią naktį paminklas buvo barbariškai suniokotas, sudaužytas. Žmonės nujautė, kas tai padarė. Atkakliai ieškant paminklas buvo surastas. Partizanams pagerbti buvo atlieta nauja tokia pat brangaus metalo skulptūra, prie jos naktimis budėjo žmonės, ir ji tebestovi. O apdaužytas paminklo originalas tapo naujojo muziejaus eksponatu, primenančiu visiems, ką labiau už gyvybę mes turime branginti.

Svečiai, dalyvavę muziejaus atidarymo iškilmėse, buvo apdovanoti vertinga knyga "Obeliai - Kriaunos", išleista Lietuvos tūkstantmečiui ir Obelių 480 metų jubiliejui. Tai daugelio autorių darbas apie Obelių ir Kriaunų apylinkių senovę, 1905 metų lietuvių kovas už spaudos laisvę, šio krašto ūkininkų gyvenimą, papročius, liaudies meną.

Žavėjaisi šio krašto žmonėmis, atėjusiais į šventę su vaikais ir anūkais. Juk muziejaus įkūrėjų pastangos ir nukreiptos į jauniausiąją Lietuvos kartą, kuri turės mokytis Tėvynės meilės, kelti tautą iš ilgamečio nutautinimo bei nudvasinimo.

Janina Semaškaitė

Į LAISVĘ FONDO LIETUVOS FILIALO VEIKLOJE

ĮLF Lietuvos filialo tarybai šiuo metu vadovauja pirmininkas Jonas Kairevičius. Kiti tarybos nariai: Arūnas Dragūnevičius, dr. Kęstutis Girnius, Benius Mažeika, Vidmantas Valiušaitis, prof. dr. Zigmas Zinkevičius ir Aldona Žemaitytė.

ĮLF Lietuvos filialo valdybą sudaro: pirmininkas Benius Mažeika, sekretorė Birutė Pokštienė, valdybos nariai - Tautvydas Majauskas, Ignas Misiūnas ir Vidmantas Vitkauskas.

Aštuntoji studijų savaitė šiemet rengiama Anykščiuose birželio 23 - 27 dienomis. Jau pradėtas šios studijinės savaitės programos paruošimas, paskaitininkų kvietimas ir kt. Buvo gautas malonus ir pritariantis laiškas iš Anykščių mero S. Nefo, kuris net šiai savaitei pasiūlė ir temą "Bendruomenė Lietuvoje - istorinė patirtis ir perspektyvos".

Kiti 1999 metų renginiai: 1) Numatyti dr. Adolfo Damušio knygos "Lithuania against Soviet and Nazi Aggression" pristatymai Kaune ir Vilniuje. 2) Rengiamasi ĮLF vardu suorganizuoti ir paskirti premiją už grožinės literatūros kūrinių rezistencine tema.

Šventasis Raštas - Senasis ir Naujasis Testamentai vienoje 2056 psl. knygoje - išleistas 1988 m. pabaigoje Lietuvoje. Senojo Testamento vertimas atliktas kun. prof. Antano Rubšio, o Naujojo Testamento - kun. Česlovo Kavaliausko (neseniai mirusio). Išleido "Katalikų pasaulio" leidykla.

Dr. Juozui Kazickui Kauno VD universitetas 1998.11.11 d. iškilmingai suteikė garbės daktaro laipsnį už jo nuopelnus ir darbą ugdant bei remiant įvairias ekonomines institucijas Lietuvoje.

Jonas Čeponis, dabartinis Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio pirmininkas, Lietuvos partizanų vadas buvo apdovanotas III-jo laipsnio Vyčio kryžiumi. Ordiną įteikė prezidentas Valdas Adamkus Lietuvos kariuomenės šventės 1998.11.23 d. metu.

Kun. dr. Feliksas Jucevičius, svečias iš Montrealio, dalyvavo Čikagos LF bičiulių surengtoje prof. dr. Antano Maceinos prisiminimo akademijoje ir skaitė paskaitą tema: "Istorija ir legenda maceiniškoje 'Didžiojo inkvizitoriaus' interpretacijoje". Akademija įvyko 1998 lapkričio 8 d. Jaunimo centro salėje.

Alfonsas Pargauskas, ilgametis Į Laisvę fondo išdininkas, Ateitininkų namų Lemonte vadovas ir kitų organizacijų darbuotojas dideliame savo draugų ir artimųjų būryje neseniai atšventė garbingą savo amžiaus sukaktį.

Adv. Jono Kairevičiaus, Į Laisvę fondo Lietuvos filialo tarybos pirmininko, teisminė kalba buvo išspausdinta neseniai Lietuvoje išleistoje knygoje: "Rinktinės advokatų kalbos teisme". Adv. J.

Lietuvos advokatų taryba kartu su Respublikos prezidentu Valdu Adamkumi. Kairėje - adv. Jonas Kairevičius.

Lietuvos Respublikos valstybinio konkurso "Ką žinai apie Lietuvos kartuomenę?" laimėtojas Vytautas Šalna su kapt. Gediminu Rentu ir dir. V. Vitkausku.

Juozo Lukšos - Daumanto fondo stipendijas gavę Garliavos J. Lukšos gimnazijos abiturientai. Iš k. - Evelina Kutkaitytė, Titas Petrikis, Vaida Kasperavičiūtė, gimnazijos direktorius Vidmantas Vitkauskas, Žilvinas Jančoras, Rasma Beniulytė.

Kairevičius 1999 m. sausio 16 d. taip pat dalyvavo su savo pranešimu Lietuvos teisininkų surengtoje mokslinėje konferencijoje Kaune. Savo pranešime jis pabrėžė, kad teisme didžiausias pavojus yra nuteisti nekaltą žmogų. Konferencijos tema buvo: "Žmogaus teisių problema baudžiamojoje teisėje".

Dr. Kęstučio K. Girniaus parašyta išsami (beveik 14 psl) Liūto Mockūno knygos "Pavargęs herojus" recenzija buvo išspausdinta "Naujojo židinio-Aidų" 1998 m. 7-8 nr. Recenzijos autorius iškelia L. Mockūno vienašališkumą ir neobjektyvumą ir pastebi, kad "knyga permirkusi ideologinių kovų ir antipatijų, klestėjusių prieš 50 metų".

Vidmantas Vitkauskas, Garliavos Juozo Lukšos gimnazijos direktorius, neseniai buvo paruošęs mokykloms skiriamą Lietuvos pasipriešinimo prieš okupantus istorijos programą. Apie ją trumpai buvo rašyta ir praėjusiam (L žurnalo numeryje. Dabar gauta džiugi naujiena, kad Lietuvos Švietimo ir leido naudoti visose Lietuvos mokyklose.

Garliavos J. Lukšos gimnazijoje 1999.02.17 d., Vasario 16-tosios paminėjimo šventės metu, buvo vėl įteiktos penkios Juozo Lukšos-Daumanto fondo stipendijos. Jas gavo: R. Beniulytė, Ž. Jančoras, V. Kasperavičiūtė, E. Kutkaitytė ir T. Petrikis. Jie visi 1998 metų gimnazijos abiturientai, pradėję studijas aukštosiose mokyklose. Specialiu žymeniu tapo apdovanotas buvęs abiturientas Vytautas Šalna, laimėjęs pirmąją vietą valstybiniame konkurse: "Ką žinai apie Lietuvos kariuomenę?"

Dr. Adolfas Damušis kalba Palm Beach LB renginyje Floridoje.

Dr. Adolfas ir Jadvyga Damušiai buvo iš Lietuvos atvykę žiemai į Ameriką. Ilgesnį laiką praleido Floridoje, kur keliose vietovėse lietuviai turėjo gražią progą su jais susitikti ir susipažinti su neseniai išleista dr. Damušio knyga apie Lietuvos pasipriešinimą prieš komunistus ir nacius. Trumpai lankėsi ir Čikagoje, o kovo pradžioje išvyko atgal į Vilnių.

A.A. Vladą Būtėną prisimenant. Jau daugiau nei 5-ri metai praėjo, kai po sunkios ligos 1993.11.7 d. Čikagoje mirė žymus išeivijos žurnalistas Vladas Būtėnas, kilęs iš Vabalninko, LF bičiulis, daug kur rašęs visiems žinomam Ramojaus slapyvardžiu. Kurį laiką dirbo ir "Amerikos balso" radijo lietuviškame skyriuje. Parašė knygas: du toms "Kritusieji už laisvę", "Lenkynės su šėtonu", dokumentinį leidinį "Dabarties kankiniai" (Mato Raišupio slapyvardžiu). "Drauge" turėjo savo skiltį "Dviejuose horizontuose". Bendradarbiavo ir kitoje spaudoje. 1973 m. jam buvo paskirta LKMA žurnalizmo premija.

Juozas Dulaitis, statybos inžinierius, gyv. Druskininkuose, pasižymėjęs Lietuvos partizanas,

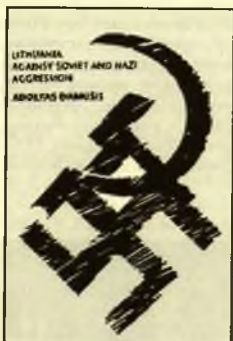
tragiška mirė šių metų kovo 29 d. Bežvejojamas Veisėjų ežere, įlūžo ir sušalo. Palaidotas Druskininkuose balandžio 7 d. Liko žmona gydytoja Janina, duktė Daiva su šeima, sūnus Paulius.

1944 metų rudenį Juozas, kartu su broliu Bronium, V. Adomaičiu ir V. Svilu buvo pasiūsti į partizanų parašiutininkų kursų Dancige. 1945 metų žiemą nuleistas ties Jurbarku, sėkmingai partizanavo Žemaitijoje. 1951 m. suimtas, išvežtas į Kemerovo

ir Omsko lagerius. Po daugelio metų vėl grįžo į Lietuvą, vadovavo Druskininkų mineralinių gydyklų statyboms. Gyveno su šeima Druskininkuose, 1998 m. į Laisvę fondo studijų savaitės rengimo komisijos narys, palaikė ryšį su partizanų organizacijomis.

Jonas Ambrizas, ilgametis Čikagos LFB sambūrio narys, „Į laisvę“ žurnalo rėmėjas, priklausęs daugeliui kitų organizacijų, mirė Lemonte 1999 balandžio 5 d.

ATSIŪSTA PAMINĖTI

Adolfas Damušis, LITHUANIA AGAINST SOVIET AND NAZI AGGRESSION. 1998 m. pabaigoje Į Laisvę Fondas išleido šią dr. Adolfo Damušio 342 psl. kietais viršeliais vertingą knygą, išsamiai supažindinančią angliškai kalbantį skaitytoją su Lietuvos rezistencija prieš sovietus ir nacius. Knygoje daug autentiškų dokumentų, nuotraukų bei faktų, paryškinančių to laikotarpio lietuvių tautos pasipriešinimą okupantams. Knygos pabaigoje pateiktas pilnas vardynas. Knyga gaunama per

Į Laisvę Fondą šiuo adresu: A. Pargauskas, 8908 Butterfield Ln. Orland Park, IL 60462, USA.

Neringa Krikštolaitytė, ARTI ŽMOGAUS. Pirmoji jaunos autorės, 1997 m. baigusios Garliavos J. Lukšos gimnaziją, poezijos knygelė, kišeninio formato, 64 psl. Joje virš 50 eilėraščių apie gyvenimą, meilę ir žmogų. Išleido 1998 m. leidykla „Aušra“ Kaune.

Zenonas Prūsas, DVIDEŠIMTOJO AMŽIAUS VERPETUOSE. Vienos šeimos istorijoje, kaip autorius šią knygą vadina, aprašoma jos epopeja, prasidėjusi Butėnų kaime, Svedasų valsčiuje. Didesnė knygos dalis skirta Prūsų šeimos nariams, išgyvenusiems okupacijas ir Sibirą, kita dalis - paties autoriaus odisejai, atvedusiai jį į tolimąją Ameriką. 174 psl. knyga skaitoma labai įdomiai. Išleido 1999 metais „Naujasis lankas“ Kaune. Užsienyje gaunama ir per Į Laisvę Fondą.

Vytautas Antanas Dambra, VIEŠOJI DIPLOMATIJA. Nedidelė, bet gražiai išleistoje, 72 psl. knygutėje autorius supažindina su dabarties

laikų diplomatijos pasaulyje uždaviniais ir metodais, akcentuodamas, kad viešoji diplomatija yra tapusi atvira, bendraujanti su žmonėmis. Išleista Vilniuje 1997 m. Du Ka leidyklos.

POLITOLOGIJA - du kartus metuose Vilniaus universiteto Politinių mokslų instituto leidžiamas politinis žurnalas. Neseniai gautuose 1998 m. dviejuose numeriuose pažymėtinos straipsnių temos: Lietuvos konstitucijos klausimai, Integracija į Europą, 1997 prezidentinių rinkimų analizė, Valstybės užsienio politika, ir daug kitų. Platus kronikos ir recenzijų skyriai.

SUVAŽIAVIMO DARBAI 1997. Lietuvių kultūros instituto Lampertheime, Vokietijoje, kasmet išleidžiamas leidinys, kuriame daugiausia vokiečių kalba pateikiamos LKI suvažiavimuose skaitytos paskaitos. Šis 162 psl. tomas išleistas 1998 m. Jame 8 paskaitos, kurias riša

pagrindinės temos apie pirmąją lietuvišką knygą 1547 metais, apie Lietuvą bei Prūsiją. Leidinio redaktorius - Vincas Bartusevičius.

LITHUANIAN PAPERS, 1998 - 12. Vieną kartą metuose Australijoje anglų kalba išleidžiamas Lietuviškų studijų draugijos Tasmanijos universitete leidinys, redaguojamas Algio Taškūno. Šiame 80 psl. numeryje trumpi, bet aktualūs ir populiariai parašyti, straipsniai apie Lietuvos politinį, ekonominį gyvenimą. Atkreiptinas dėmesys į Harvard u-to istorijos profesoriaus Richard Pipes straipsnį, kuriame keliamas desovietizacijos reikalas pokomunistinėse valstybėse. Žurnalas gražiai pasitarnauja garsindamas Lietuvos vardą Australijoje, leidžiamas savo jėgomis, be LR ar didesnių lietuvių organizacijų finansinės paramos. Redakcijos adresas: Lithuanian Papers, PO Box 777, Sandy Bay, Tas. 7006, Australia..

Po dr. A. Damušio naujos knygos pristatymo Lietuvių klube St. Petersburg Beach, FL sausio 8 d. dr. K. Ambrozaitis, M. Ambrozaitienė, dr. A. Damušis, J. Damušienė, S. Vaškeļienė, prof. B. Vaškeļis, A. Karnienė—kultūros biurelio pirm., ir A. Karnius—Lietuvių klubo pirm. Nuotr. Mažeikos

1998 METŲ AUKOS "Į LAISVĘ" ŽURNALUI

Nuoširdžiai dėkojame lietuviškos spaudos rėmėjui

LIETUVIŲ FONDUI,

1998 metais "Į laisvę" žurnalui paskyrusiam 1000 dol. paramą

Garbės rėmėjai:

1998 metų garbės rėmėjai jau buvo paskelbti žurnalo 128 numeryje. Po to buvo gautos dar dvi aukos: dr. K.Ambrozaitis, prel. J.Prunskis.

Garbės prenumeratoriai:

R.T. Alinskai, J. Ambrizas, M. Bajorūnienė, A. Balsys, Br. Barisas, V. Barisas, A. Barzdukas, dr. V. Bieliauskas, J. Bežys, A. Bražėnas, dr. N. Bražėnaitė, dr. Z. Brinkis, A. Bumbulis, V. Čepėnas, dr. S. Čepas, dr. A.L. Čepulis, K. Česna, Vl. Čyvas, J. Damušis, A. Dapkus, J. Daugėla, K. Dočkus, G. Dragūnas, A.V. Dundzila, I. Eitmanienė, J. Gelumauskas, V. Girmienė, A. Girmius, dr. L. Gринiūtė, D. Jakienė, A. Janušis, dr. A. Juozevičienė, K. Kazlauskas, V. Kazlauskas, dr. P. Kisielius, J. Kojelis, J. Končius, kun. R. Krasauskas, kun. V. Krikščiūnevičius, S. Kungys, Č. Kuras, V. Kuzmickas, V. Laniauskas, St. Laniauskienė, J. Lukoševičius, I. Mališka, V. Mažeika, J. Mikaila, V.V. Milukas, V. Montvilas, R. Narušienė, M. Naujokaitis, B. Neverauskas, K. Norvila, dr. A.S. Pacys, kun. J. Pakalniškis, Br. Paliulis, M. Palūnas, J. Pažemėnas, Br. Polikaitis, dr. Z. Prūsas, A. Pumputis, V. Rastonis, dr. P. Rasutis, B. Raugas, dr. A. Razma, V. Rociūnas, St. Rudys, J.V. Rugelis, A.J. Rugienius, A. Sabalis, V. Sendžikas, Vl. Sinkus, G. Sirutienė, St. Skėrienė, V. Skladaitis, S. Slavickas, K. Stančiauskas, D. Stankaitienė, A. Sutkuvienė, A. Šatas, V.S. Šilas, dr. A. Šležas, V. Tumasonis, prel. I. Urbonas, J. Urbonas, J. Vasaris, P. Vaičekauskas, J. Vaičiulaitienė, A.N. Vardienė, kun. J. Vėlūtis, K. ir V. Volertai, V. Žiaugra, St. Žilevičius, O. Žilionienė, J. Žygas

Aukotojai:

A. Antanaitis, V. Aušrotas, R. Bulovas, R. Bureikienė, S. Jelionienė, A.J. Kerelis, Br. Krokys, K. Laukaitis, Z. Lukauskas, P. Matekūnas, P. Narutis, J.K. Paliulis, L. Paliulis, J. Rygelis, V. Rutelionis

Leidėjai ir administratorius visiems spaudos talkininkams taria nuoširdų AČIŪ!

Alp(LKA) 3082
1999
Nr.129(166)

